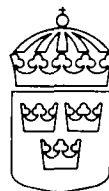

Regeringens proposition

1992/93:185

om tobakslag

Prop.
1992/93:185

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 11 mars 1993.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Bo Könberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att en tobakslag införs. Den föreslagna lagen innehåller regler om vissa miljöer där rökning inte skall få äga rum eller där vissa utrymmen skall hållas fria från tobaksrök. Bland de miljöer som behandlas finns lokaler för barnomsorg, skolverksamhet och annan verksamhet för barn och ungdom, färdmedel i inrikes kollektivtrafik, lokaler för hälso- och sjukvård, lokaler avsedda för gemensamt bruk i bostäder och inrättningar med särskild service eller vård. Huvudregeln för dessa miljöer är att rökning inte skall vara tillåten. I lokaler där offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster anordnas och i andra lokaler dit allmänheten har tillträde skall det, om miljön inte är rökfri, finnas områden där rökning är förbjuden. Även för hotell och restauranger ges särskilda regler. Möjlighet finns i viss utsträckning att göra avsteg från de nämnda reglerna. Bl.a. får särskilda rökrum anordnas i eljest rökfria miljöer. Den som äger eller disponerar över lokalen, utrymmet eller platsen som berörs, svarar för att reglerna följs. Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att arbetsplatser i allt väsentligt blir rökfria.

Lagen innehåller inte några regler beträffande handel med tobak.

Nuvarande bestämmelser om varningstexter och om innehållsdeklaration på förpackningar till tobaksvaror flyttas i huvudsak oförändrade över till den nya lagen. Detsamma gäller reglerna om marknadsföring i lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror.

Regeringen ges också rätt att föreskriva att tillverkare och importörer skall utreda om de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvaror som tillverkas i Sverige eller införs hit har hälsovådliga effekter och att redovisa resultaten av undersökningarna.

Regeringen får vidare, om särskilda hälsoskäl föreligger, förbjuda tillverkning och import av vissa tobaksvaror samt föreskriva gränsvärden för skadliga beståndsdelar i tobaksvaror. Det senare innebär en anpassning till EG:s direktiv på området. Rätten att föreskriva gränsvärden skall kunna delegeras till myndighet som regeringen utser.

Berörda tillsynsmyndigheter får enligt lagen meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagen skall följas. Dessa får förenas med vite. Tillsynsmyndigheterna får också omhänderta en vara som saluhålls eller uppenbart är avsedd att saluhållas i strid med lagen.

Lagen avses träda i kraft den 1 juli 1993 då nuvarande lagstiftning om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror samt om marknadsföring av sådana varor avses upphöra att gälla. Äldre föreskrifter om varningstext och innehållsdeklaration skall dock gälla till dess annat föreskrivits med stöd av den nya lagen.

Till följd av förslaget om tobakslag föreslås också en ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Ändringen ger länsrätt behörighet att pröva mål enligt bl.a. tobakslagen

1. Förslag till

Tobakslag

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelse

1 § På grund av de hälsorisker och olägenheter som är förbundna med bruk av tobak meddelas i denna lag bestämmelser om

- begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen,
- begränsning av rökning i arbetslokaler,
- varningstexter och innehållsdeklaration på förpackningar till tobaksvaror,
- marknadsföring av tobaksvaror samt
- produktkontroll m.m. av tobaksvaror.

Begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen

2 § Rökning är förbjuden

1. i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom,

2. i lokaler som är avsedda för hälso- och sjukvård,

3. i lokaler som är avsedda för gemensamt bruk i bostäder och inrättningar med särskild service eller vård, och

4. på färdmedel i inrikes kollektivtrafik eller i lokaler och andra utrymmen som är avsedda att användas av den som reser med sådana färdmedel.

3 § I lokaler där en offentlig tillställning enligt 9 § allmänna ordningsstadgan (1956:617) eller en allmän sammankomst enligt 1 § lagen (1956:618) om allmänna sammankomster anordnas eller i lokaler som är avsedda att användas av den som deltar i en sådan tillställning eller sammankomst skall, om miljön inte är rökfri, finnas områden där rökning är förbjuden.

Vad som anges i första stycket gäller också andra lokaler dit allmänheten har tillträde.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte lokaler som avses i 2 § eller 4 §.

4 § I hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad yrkesmässigt upplåts, skall i ett visst antal av de rum eller liknande som upplåts rökning vara förbjuden. I fråga om sovkupéer och andra utrymmen som upplåts för tillfällig bostad på färdmedel i inrikes kollektivtrafik gäller i stället 2 §.

Restauranger eller andra serveringsställen som har mer än femtio sittplatser skall, om rökförbud ej föreligger enligt 2 §, ha sittplatser inom ett eller flera områden i serveringslokalen där rökning är förbjuden.

5 § Bestämmelserna i 2 och 3 §§ gäller inte i fråga om bostäder och andra lokaler för boende som inte är tillfälligt.

6 § Rökning är trots bestämmelserna i 2 § 2-4 tillåten i delar av de lokaler eller andra utrymmen som avses där, om dessa delar särskilt avsatts för rökning. Detsamma gäller lokaler som avses i 2 § 1 och som är upplåtna enbart för personal.

Avvikelse från 2-4 §§ får göras om det finns särskilda skäl därtill på grund av utrymmets beskaffenhet eller användningssätt eller av omständigheterna i övrigt.

7 § Den som i egenskap av ägare eller på annan grund disponerar över en lokal eller ett annat utrymme som omfattas av någon av bestämmelserna i 2-4 §§ svarar för att bestämmelserna följs.

Om någon trots tillsägelse röker där rökning inte är tillåten, får denne avvisas.

Begränsning av rökning i arbetslokaler

8 § Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att arbetslokaler och liknande utrymmen i allt väsentligt blir rökfria. De skall särskilt verka för att de som vistas på en arbetsplats inte ofrivilligt utsätts för tobaksrök. Som arbetstagare räknas här personer som avses i 1 kap. 2 § första stycket och 3 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Varningstexter m.m.

9 § Förpackning till tobaksvara som är avsedd att i näringsverksamhet tillhandahållas konsumenter inom landet skall i den utsträckning och på det sätt som regeringen föreskriver förses med

1. texter som upplyser om de hälsorisker som är förbundna med bruk av tobak (varningstexter),
2. deklARATION som upplyser om skadliga ämnen som tobaksvaran innehåller eller ger upphov till (innehållsdeklARATION).

Regeringen får överlämna åt en myndighet att meddela föreskrifter enligt första stycket.

10 § Tillverkaren eller importören svarar för att förpackning till tobaksvara förses med varningstexter och innehållsdeklARATION.

11 § En tobaksvara får inte i näringsverksamhet tillhandahållas konsumenter inom landet, om den saknar varningstexter eller innehållsdeklARATION eller om text eller deklARATION är uppenbart oriktig.

Marknadsföring

12 § Näringsidkare som marknadsför tobaksvara till konsumenter skall iaktta särskild måttfullhet. I synnerhet gäller att reklam eller annan marknadsföring inte får vara påträngande, uppsökande eller uppmana till bruk av tobak.

Vid marknadsföring som avses i första stycket får inte användas kommersiella annonser i ljudradio- eller televisionsprogram. Detta gäller även sådana televisionssändningar som omfattas av lagen (1992:1356) om satellitsändningar av televisionsprogram till allmänheten och som kan tas emot endast i något annat land som är bundet av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet).

13 § Om det vid marknadsföring enligt 12 § första stycket används en kommersiell annons i periodisk skrift eller i annan därmed jämförbar skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig, skall annonsen återge sådana varningstexter och sådan innehållsdeklaration som enligt föreskrifter som avses i 9 § skall finnas på varans förpackning. Har flera varningstexter fastställts för varan, skall minst en av dem återges. Vid upprepad annonsering skall de olika varningstexterna användas omväxlande och om möjligt i lika stor omfattning.

Varningstexter och innehållsdeklaration skall i annonsen framträda tydligt och återges i ändamålsenlig form.

14 § Marknadsföringsåtgärd som strider mot 12 eller 13 § skall vid tillämpningen av marknadsföringslagen (1975:1418) anses vara otillbörlig mot konsumenter.

Produktkontroll m.m.

15 § Tillverkare eller importör av tobaksvara skall, i den utsträckning som föreskrivs av regeringen, genom egna undersökningar eller på annat sätt utreda om de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos varan har hälsovådliga effekter. I den utsträckning som föreskrivs av regeringen skall tillverkaren eller importören också redovisa undersökningsresultat och andra uppgifter som kan behövas för att bedöma varornas hälsorisker.

16 § Regeringen får, om det finns särskilda hälsoskäl, föreskriva att vissa slag av tobaksvaror inte får tillverkas i eller föras in till Sverige för försäljning till konsumenter.

17 § Regeringen, eller myndighet som regeringen bestämmer, får meddela föreskrift om gränsvärden för skadliga ämnen som tobaksvara får innehålla eller ge upphov till. En vara som inte uppfyller föreskrifterna får inte tillverkas i eller föras in till Sverige för försäljning till konsumenter.

Tillsyn

18 § Den centrala tillsynen över att denna lag och föreskrifter som meddelas med stöd av lagen följs utövas av

1. Arbetarskyddsstyrelsen när det gäller lokaler och andra utrymmen som avses i 2 § och som är upplåtna enbart för personal, och

2. Socialstyrelsen när det gäller

a) miljöer som avses i 2 § och som inte är upplåtta enbart för personal,

b) lokaler som avses i 3 och 4 §§,

c) varningstexter m.m. enligt 9-11 §§, och

d) produktkontroll m.m. enligt 15-17 §§.

Den omedelbara tillsynen utövas av

1. Yrkesinspektionen när det gäller lokaler och andra utrymmen för vilka Arbetarskyddsstyrelsen har den centrala tillsynen, och

2. den nämnd som fullgör kommunens uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet när det gäller de miljöer och lokaler för vilka Socialstyrelsen har den centrala tillsynen

Länsstyrelsen utövar inom länet tillsyn enligt andra stycket 2.

19 § Socialstyrelsen får meddela de förelägganden och förbud som behövs för att bestämmelserna i 9-11 §§ och 15-17 §§ eller med stöd av dem meddelade föreskrifter skall följas.

En tillsynsmyndighet som anges i 18 § andra och tredje styckena får i sin tillsynsverksamhet meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen skall följas.

I beslut om föreläggande eller förbud får tillsynsmyndigheten sätta ut vite. Vitet får inte förvandlas.

20 § En tillsynsmyndighet får besluta att en tobaksvara skall tas om hand, om den bjuds ut till försäljning eller uppenbart är avsedd att bjudas ut till försäljning i strid med lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen. Kronofogdemyndigheten skall vid behov lämna handräckning när en vara skall tas om hand.

Om en vara har tagits om hand, får ägaren under tillsynsmyndighetens kontroll vidta de rättelser som behövs för att varan skall få säljas. Varan skall återlämnas om det görs sannolikt att den inte kommer att säljas i strid med lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av denna. I annat fall får varan förstöras genom tillsynsmyndighetens försorg.

Ett beslut enligt första stycket gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

21 § En tillsynsmyndighet har rätt att på begäran få de upplysningar, handlingar, varuprover och liknande som behövs för myndighetens tillsyn enligt denna lag.

22 § För att fullgöra sina uppgifter enligt denna lag har en tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som berörs av lagen eller av föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och får där göra undersökningar och ta prover. För uttagna prov betalas inte ersättning. Kronofogdemyndigheten skall lämna den handräckning som behövs för tillsynen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov.

23 § Den som har tagit befattning med något ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja eller på annat sätt använda sig av vad han därvid fått veta om yrkeshemligheter eller affärsförhållanden.

I det allmänna verksamhet tillämpas bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Överklagande

24 § Beslut som en i 18 § angiven nämnd har fattat enligt denna lag eller enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos länsrätten.

Yrkesinspektionens beslut enligt denna lag får överklagas hos Arbetarskyddsstyrelsen. Arbetarskyddsstyrelsens beslut får inte överklagas.

Beslut som Socialstyrelsen har meddelat med stöd av 19 § första stycket eller 20 § får överklagas hos länsrätten.

25 § Beslut om en föreskrift enligt 17 § eller 22 § andra stycket som en myndighet har meddelat med stöd av ett bemyndigande får inte överklagas.

Beslut om föreskrifter enligt 9 § som en myndighet har meddelat med stöd av ett bemyndigande får överklagas hos regeringen av tillverkare av tobaksvaror och importörer av tobaksvaror som är avsedda att säljas till konsumenter inom landet.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 12 § andra stycket andra mening-
en, den dag regeringen bestämmer och i övrigt den 1 juli 1993, då lagen
(1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror
samt lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av
tobaksvaror upphör att gälla.

Beslut om varningstext eller innehållsdeklaration som gäller den 1 juli
1993 skall fortsätta att gälla till dess annat har föreskrivits med stöd av
denna lag.

Lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Häri genom föreskrivs att 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomar¹, i paragrafens lydelse enligt lagen (1992:1529) om ändring i nämnda lag, samt ikraftträdandebestämmelsen till ändringslagen skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Länsrätt prövar

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds-, folkbokförings- och bilregisterförfattningarna samt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m.m. i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar,

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m.fl., lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m., lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (1988:1472), karantänslagen (1989:290), lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, körkortslagen (1977:477) och lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn, allt i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 6 kap. 21 § och 21 kap. föräldrabalken,

3. mål som avses i 24 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,

4. mål som avses i 6 § första stycket lagen (1985:206) om viten,

5. mål som överklagas från allmän försäkringskassa i den utsträckning som är särskilt föreskrivet,

6. mål som avses i 12 § lagen (1992:1527) om teleterminalutrustning,

6. mål som enligt bestämmelse i annan lag skall prövas av länsrätt.

7. mål om överprövning enligt 6 kap. lagen (1992:1528) om offentlig upphandling.

Mål som överklagas från Riksförsäkringsverket med tillämpning av 20 kap. 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring prövas av länsrätten i Stockholms län.

Länsrätten i Östgötlands län prövar mål enligt luftfartslagen (1957:297) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen.

Förekommer vid mer än en länsrätt flera mål enligt skatte-, taxerings- eller uppbördsförfattningarna som har nära samband med varandra, får

¹ Lagen (1971:289) omtryckt 1981:1323.

målen handläggas vid en av länsrätterna, om det kan ske utan avsevärd olägenhet för någon enskild. Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan länsrätter meddelas av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993 i vad gäller 14 § första stycket punkten 2 och i övrigt den *dag regeringen bestämmer*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993 i vad gäller 14 § första stycket punkten 2 och i övrigt den *1 juli 1993*.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 mars 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Könberg

Proposition om tobakslag

1. Inledning

Tobaksbrukets negativa effekter på människors hälsa har beskrivits i olika sammanhang. Ungefär vart tionde dödsfall i Sverige (10 000-12 000 per år) beräknas ha samband med rökning. Rökning har framför allt betydelse för olika cancertyper, särskilt lungcancer, samt för hjärt- och kärlsjukdomar, allergi, emfysem, kronisk bronkit och luftvägsinfektioner. Även användning av snus innebär hälsorisker.

Rökningens utbredning gör att en stor del av befolkningen utsätts för tobaksrök i miljön, s.k. passiv rökning, vilket har negativa effekter från hälsosynpunkt. Undersökningar visar t.ex. att barn till rökande föräldrar oftare drabbas av infektionssjukdomar i luftvägarna än barn till föräldrar som inte röker. Vidare bedöms passiv rökning ha betydelse även för lungcancer.

Världshälsoorganisationen (WHO) har slagit fast att ingen annan enskild förebyggande åtgärd i i-länderna kan bidra mera till en förbättrad folkhälsa än minskad tobaksrökning. Olika åtgärder för att begränsa tobakens skadeverkningar har också genomförts i vårt land. Detta arbete började i mitten av 1960-talet, då staten första gången avsatte särskilda medel för information om tobakens skadeverkningar.

Erfarenheterna har visat att det är möjligt att påverka tobaksvanorna, men trots positiva förändringar röker fortfarande omkring en fjärdedel av den vuxna befolkningen vanemässigt. Till detta kommer en ökad användning av snus främst bland unga män.

Tobakskonsumtionen är således trots de ansträngningar som gjorts för att minska användandet fortfarande oroande hög från hälsosynpunkt. Detta förhållande har också många gånger uppmärksammats i riksdagen bl.a. i form av motioner. Lagutskottet föreslog i ett betänkande år 1987 (bet. 1987/88:LU13) att regeringen skulle ges i uppdrag att utreda vilka konsekvenser ett förbud mot annonsering av tobaksvaror skulle få. Riksdagen biföll utskottets hemställan (rskr. 1987/88:115).

År 1988 antog Nordiska rådet två rekommendationer enligt följande (rek. nr 11 och 12/1988).

1. Nordiska rådet rekommenderar Nordiska ministerrådet att utreda restriktiva regler i Norden innebärande exempelvis

- a) begränsning av rökning i offentliga lokaler och på offentliga kommunikationsmedel,
- b) förbud mot tobaksreklam och
- c) märkning av tobaksprodukter.

2. Nordiska rådet rekommenderar de nordiska ländernas regeringar att på internationellt plan verka för restriktivare regler för tobakskonsumtion.

Mot bakgrund av dels kunskapen om tobakens hälsorisker, dels nyss redovisade framställning från riksdagen och rekommendationer från Nordiska rådet beslöt regeringen i maj 1988 att bemyndiga chefen för Socialdepartementet att tillsätta en utredning för att utreda och lämna förslag till olika åtgärder för att ytterligare begränsa tobaksbruket och därigenom förebygga tobakens skadeverkningar. Med stöd av bemyndigandet förordnades den 30 juni 1988 justitierådet Staffan Magnusson till särskild utredare.

Utredningen som antog namnet Tobaksutredningen överlämnade i mars 1990 betänkandet Tobakslag (SOU 1990:29). Utredningens sammanfattning av betänkandet och utredningens författningsförslag bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilagorna 1 och 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och övriga som yttrat sig över betänkandet samt en sammanställning över deras yttranden bör fogas till protokollet som *bilaga 3*.

Tobaksbrukets negativa effekter för hälsan har bl.a. även behandlats av Allergiutredningen (S 1984:04), av den till hälso- och sjukvårdsberedningen (S 1987:04) knutna Folkhälsogruppen och av Socialstyrelsen i dess år 1991 avlämnade folkhälsorapport (SoS-rapport 1991:11).

Allergiutredningen, som överlämnade sitt betänkande (SOU 1989:76) till regeringen i november 1989, framhöll att en av de viktigaste faktorerna för att åstadkomma en god inomhusmiljö är rökfria lokaler. Särskilt framhölls betydelsen av lagstadgad skyldighet att hålla offentliga lokaler, transportmedel och arbetslokaler fria från cigarettök. Folkhälsogruppen överlämnade sina förslag för att minska bruket av tobak till den då pågående Tobaksutredningen. Förslagen gick helt i linje med de förslag denna utredning senare lade fram. Även i den folkhälso-rapport som Socialstyrelsen överlämnade till regeringen våren 1991 framhålls tobaksbrukets negativa konsekvenser för hälsan. Vidare understryks betydelsen av ett samlat åtgärdsprogram med brett samhällsstöd.

I prop. 1990/91:175 Om vissa folkhälsofrågor behandlades bl.a. hälsans utveckling och fördelning hos den svenska befolkningen, hälsans villkor och några stora folksjukdomar. Därvid konstaterades att även om den svenska befolkningens hälsa i stort är god och har förbättrats under de senaste åren föreligger stora och i vissa avseenden ökande skillnader i hälsa mellan olika grupper i samhället, vilket inte kan accepteras. En faktor av stor betydelse för folkhälsan som berördes i propositionen var

ett minskat tobaksbruk. Regeringen förklarade att åtgärder för att minska konsumtionen av bl.a. tobak skall ges hög prioritet och att sådana åtgärder måste vidtas på flera plan. Däri ingår att förstärka informationen om tobakens skadeverkningar och en ökad satsning på forskning m.m.

Andra åtgärder som enligt nämnda folkhälsoproposition bör vidtas för att minska tobaksbruket i Sverige är att i lag reglera i vilken utsträckning det skall vara tillåtet att röka i bl.a. lokaler och andra utrymmen dit allmänheten har tillträde, att förbjuda reklam för tobaksvaror samt att införa vissa regler om produktkontroll m.m., såsom gränsvärden för tjära m.m. I socialutskottets betänkande (bet. 1990/91:SoU 23) avseende denna proposition instämde utskottet i regeringens bedömning bl.a. när det gäller rökfria miljöer och möjlighet att införa gränsvärden för tjärhalt i cigaretttrök. I fråga om reklam för tobaksvaror förklarade utskottet dock att något förbud inte bör införas innan man inom EG nått enighet om en motsvarande åtgärd och hemställde att riksdagen som sin mening skulle ge regeringen tillkänna vad utskottet anfört i denna fråga. Denna hemställan bifölls av riksdagen (rskr. 1990/91:376).

I avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) ingår även vissa rättsakter rörande tobak som Sverige åtagit sig att införliva, såsom direktiv rörande märkning av tobaksvaror respektive gränsvärde för tjärhalt i cigaretter.

Bl.a. för att understryka de negativa effekter tobaken har ur hälsosynpunkt, finner jag det angeläget att samla och komplettera lagstiftningen genom att införa en särskild tobakslag. Jag vill dock understryka att den lag jag nu föreslår är ett första led i åtgärder för att begränsa tobaksbrukets skadeverkningar. Det kan, beroende på den fortsatta utvecklingen, bli aktuellt att återkomma med ytterligare åtgärder.

Regeringen beslutade den 4 februari 1993 att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till dels tobakslag och dels lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. De till Lagrådet remitterade lagförslagen bör fogas till protokollet som *bilaga 4*.

Lagrådet har lämnat förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 5*. Jag har gjort några redaktionella ändringar i det remitterade lagförslaget beträffande tobakslagen.

I det följande kommer jag att behandla sådana lagstiftningsfrågor som berörs i folkhälsopropositionen liksom övriga förslag till lagstiftning som Tobaksutredningen lämnat såsom frågor med anknytning till EES-avtalet. Först avser jag dock att något mer belysa hur tobaksvanorna i Sverige utvecklats, tobaksbrukets skadeverkningar m.m.

2.1 Tobaksvanornas utveckling

Bruket av tobak kom till Sverige för flera hundra år sedan. Först efter andra världskriget blev dock cigarettrökning den vanligaste formen av tobaksbruk i vårt land.

Rökningen bland svenska män ökade under första delen av 1900-talet. I mitten av 1960-talet var ungefär hälften dagligrökare. Utvecklingen bröts omkring år 1970, varefter andelen rökare har minskat. År 1990-91 var 26 % av männen (16 år och äldre) dagligrökare. Härtill kom ca 10 % som rökte tillfälligt. Snusningen har ökat bland männen. Ca 20 % av dem snusade år 1989. Ökningen har ägt rum sedan slutet av 1960-talet efter en nästan oavbruten nedgång sedan mitten av 1920-talet. Ökningen har huvudsakligen ägt rum bland pojkar och yngre män.

Rökningen bland kvinnor ökade främst under 1950- och 1960-talen. Sedan slutet av 1970-talet minskar rökningen också bland kvinnorna. År 1990-91 var 25 % av kvinnorna dagligrökare. Till dessa kom ca 10 % som rökte tillfälligt. Bruket av snus har hittills inte blivit vanligt bland kvinnorna (2 % år 1989).

Bland män är rökning mest utbredd bland medelålders och äldre, medan yngre röker i betydligt mindre utsträckning. Bland kvinnor är rökning förhållandevis sällsynt bland de allra äldsta och mest utbredd i åldrarna 25-54 år. Bland yngre är rökning därför i dag mer vanlig bland kvinnor än bland män. Snusandet är numera mest utbrett bland yngre män, något som står i skarp kontrast till situationen för några decennier sedan då nästan uteslutande äldre män snusade.

Rökvanorna har utvecklats olika i olika samhällsgrupper. Rökningen var tidigare mest utbredd i de "högre" socio-ekonomiska grupperna, dvs. bland personer med lång utbildning och hög inkomst. Situationen har dock förändrats under senare år. Både bland män och kvinnor gäller att rökningen minskat främst i grupper med lång utbildning och hög inkomst. Rökningen är nu mest utbredd i grupper med kort utbildning och låg inkomst.

Ungdomars rökvanor har påverkats i positiv riktning, men utvecklingstrenden är osäker. Att rökningen totalt sett minskat beror till största delen på att en allt större del av de uppväxande generationerna förblivit rökfria och att den genomsnittliga åldern för rökdebut förskjutits uppåt. Under 1970-talet minskade andelen rökare bland barn och ungdomar kraftigt. Årliga undersökningar av skolelevernas drogvanor tyder dock på att rökningen under slutet av 1980-talet åter ökat bland barn och ungdomar. År 1991 uppgav sig 19 % av pojkarna och 27 % av flickorna vara rökare. Motsvarande siffror år 1985 var 16 % bland pojkarna och 21 % bland flickorna i grundskolans årskurs 9. Det bör dock observeras att det inte enbart rörde sig om dagligrökare, utan att även tillfällighetsrökare ingick. Flera studier tyder på att frekvensen rökare bland ungdomar liksom bland vuxna varierar mellan olika grupper. Det är således betydligt vanligare i dag att elever på de korta, yrkesinriktade

gymnasielinjerna röker än att eleverna på de längre, mera teoretiskt inriktade linjerna gör det.

2.2 Tobakens skadeverkningar

Kunskapen om tobakens hälsorisker är av relativt sent datum. Det var t.ex. först under 1950-talet som sambandet mellan rökning och cancer började uppmärksammas i större omfattning. Numera är rökningens hälsoskadliga effekter mycket väl dokumenterade. Kunskapsöversikter om effekterna har också redovisats av flera tidigare utredningar, t.ex. i betänkandet (SOU 1981:1) Hälsa- och sjukvård inför 90-talet, HS 90, i Cancerkommitténs slutbetänkande (SOU 1984:67) Cancer-orsaker-förebyggande m.m. och i Socialstyrelsens folkhälsorapport 1987 (SoS redovisar 1987:15). Tobakens skadeverkningar tas även upp i Socialstyrelsens folkhälsorapport (SoS-rapport 1991:11).

Mer än 4 000 olika kemiska ämnen har identifierats i tobaksrök. Av dessa är ett 40-tal cancerframkallande. Två av dessa är förbjudna i arbetslivet. Rökningen har i stora epidemiologiska studier från många länder visat sig ha ett klart samband med den totala dödligheten. Rökning ökar riskerna för en rad olika sjukdomar och skador. De kvantitativt viktigaste sjukdomarna vad gäller översjuklighet och överdödligheten är sjukdomar i hjärtats kranskärl, lungcancer, kronisk bronkit och lungemfysem.

Hjärt- och kärlsjukdomar är den dominerande enskilda anledningen till långvarig sjukdom och också den vanligaste dödsorsaken bland vuxna. Det råder enighet om att vissa riskfaktorer som bl.a. rökning och högt blodtryck är av stor betydelse för uppkomsten av kranskärlssjukdom. Rökare löper upp till tre gånger så stor risk för att insjukna i hjärtinfarkt som icke-rökare.

Cancer är ett samlingsbegrepp för flera sjukdomar, som har vissa gemensamma drag. Det är stora skillnader mellan olika cancerformer vad gäller naturligt förlopp, behandling och förebyggande åtgärder. Den bäst kartlagda och väldokumenterade orsaken till cancer är tobaksrökning. Den förorsakar enligt cancerkommitténs beräkningar ca 15 % av alla cancerfall (25 % av alla cancerfall bland män) och uppemot 80 % av all lungcancer i vårt land. Lungcancer var en ovanlig sjukdom till de första decennierna av 1900-talet. Lungcancer som dödsorsak bland män började öka under 1940-talet och bland kvinnor under 1960-talet. Då cancer uppstår först ett eller flera decennier efter rökdebuten, stämmer denna utveckling med den kraftiga ökning av cigarettkonsumtionen som inleddes bland män i början av detta århundrade och bland kvinnor några decennier senare. Under perioden 1960-1980 fördubblades förekomsten av lungcancer i Sverige hos både män och kvinnor. Sedan slutet av 1970-talet har ökningen i dödlighet i lungcancer för män visat en viktande trend, medan detta inte varit fallet bland kvinnor. Skillnader i förekomst av lungcancer mellan storstadsområden och landsbygd kan till stor del förklaras av skillnader i rökvanor.

Det råder ingen tvekan om att tobaksrökning är den dominerande orsaken till lungcancer. Det finns ett uttalat dos-respons samband, och risken tycks grovt sett vara proportionell till dosen. Ju tidigare i livet man börjar röka, desto större är risken att drabbas av lungcancer.

Även tobaksrök i miljön, s.k. passiv rökning, har bedömts vara förknippad med risk för lungcancer hos icke-rökare.

Rökning är dessutom den främsta orsaken till cancer i svalg och struphuvud. Dessutom ökar rökning risken för cancer i läpp, mun, matstrupe, bukspottkörtel och urinblåsa. Nya forskningsrön talar också för att risken för cancer i njurar och livmoderhals ökar på grund av rökning.

Förutom nu nämnda stora sjukdomsgrupper förorsakar eller bidrar rökning starkt till andra sjukdomar som kronisk bronkit och lungemfysem. Det finns också samband mellan rökning samt magkatarr och magsår. Vidare inverkar rökning på fostret under graviditeten. Nämnas kan att rökande kvinnor föder barn som i genomsnitt väger 200 g mindre än barn till kvinnor som inte röker. Andelen mycket små barn (under 2500 g) är extra hög.

Tobaksrök i miljön kan också utlösa allergier och överkänslighetsreaktioner. På lång sikt kan också sådana åkommor försämrats. Luftrörsfunktionen kan skadas och en ökad risk för lungcancer har kunnat påvisas. Flera studier visar också att personer med kranskärlssjukdom försämrats av att utsättas för passiv rökning. Vidare visar flera undersökningar att barn med rökande föräldrar oftare drabbas av luftröskatarr, förkylningar och astmatiska problem m.m. än barn med föräldrar som inte röker. Detta hänger troligtvis samman med att barns luftvägar är speciellt känsliga.

2.3 Tobaksbruk i ett hälsopolitiskt perspektiv

Sverige tillhör de länder som anslutit sig till WHO:s mål Hälsa för alla år 2000 (HFA-2000). År 1984 antog medlemsländerna i WHO:s Europaregion 38 mål för HFA-2000. Målen som reviderades år 1991 skall vara bestämmande för nationella hälsopolitiska strategier. Vissa mål går ut på att uppnå förändrade levnadsvanor. I ett av målen (nr 17) omnämns direkt behovet av minskat tobaksbruk, och det föreslås att varje medlemsland skall sätta upp klara mål, t.ex. att minst 80 % av befolkningen skall vara rökfri år 2000 och att icke-rökare skall skyddas från att ofrivilligt utsättas för tobaksrök. Sverige har också ställt sig bakom WHO:s Europaregions beslut att under ytterligare fem år fortsätta den samordnade insatsen mot tobaken. Den europeiska aktionsplanen har många beröringspunkter med det åtgärdsprogram mot cancer som utarbetats inom EG. Även detta program lägger stor vikt vid åtgärder för minskat tobaksbruk.

De hälsopolitiska principerna i de internationella handlingsprogrammen stämmer väl överens med den svenska nationella hälsopolitik som utformats och antagits genom riksdagens godkännande av regeringens proposition om utvecklingslinjer för hälso- och sjukvården, m.m. (prop. 1984/85:181, bet. 1984/85:SoU 28, rskr. 1984/85:400). I propositionen

framhölls behovet av en samlad folkhälsopolitik för att forma ett samhälle där riskerna för ohälsa, utslagning och isolering bekämpas. I en offensiv hälsopolitik skall hälso- och sjukvårdens insatser för att förebygga ohälsa ses i ett perspektiv som omfattar såväl hälsorisker i det omgivande samhället som risker som är relaterade till den enskilde individens livsstil.

3 Tidigare åtgärder i Sverige och åtgärder i andra länder

3.1 Sverige

Statliga medel för upplysning om tobakens skadeverkningar avsattes för första gången år 1964. På uppdrag av regeringen tillsatte Socialstyrelsen år 1971 en särskild utredning för att belysa tobakens skadeverkningar och lämna förslag till åtgärder. Utredningens slutrapport Tobaksrökning publicerades år 1973. Även om det inte lades fast något helhetsprogram på basis av utredningens förslag, förverkligades ändå vissa förslag. Bl.a. tillsattes en särskild utredning år 1975 för att konkretisera förslagen om varningstexter på tobaksvaror och förbud mot tobaksreklam. Härefter infördes lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror, som trädde i kraft den 1 januari 1977, och lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror, som trädde i kraft den 1 juli 1979. Enligt den sistnämnda lagen skall, med hänsyn till de hälsorisker som är förbundna med bruk av tobak, särskild måttfullhet iakttas vid marknadsföring av tobaksvaror till konsumenter. Lagen kompletteras med riktlinjer för tillämpningen som utfärdas av Konsumentverket efter samråd med Socialstyrelsen och förhandlingar med tobaksbranschen.

År 1977 tillsatte regeringen en parlamentarisk tobakskommitté. Dess uppdrag var att utarbeta ett program för att nedbringa tobakskonsumtionen och motverka dess skadeverkningar. Kommittén avlämnade år 1978 ett delbetänkande, Rökfria miljöer (Ds S 1978:7) och 1981 sitt slutbetänkande Minskat tobaksbruk (SOU 1981:18). Med utgångspunkt bl.a. i kommitténs förslag gav regeringen Arbetarskyddsstyrelsen och Socialstyrelsen i uppdrag att i samråd utarbeta rekommendationer om begränsning av tobaksrökning i lokaler av gemensamhetskaraktär. År 1983 gav de båda styrelserna gemensamt ut allmänna råd om begränsning av rökning i gemensamhetslokaler. Huvudinnehållet i dessa råd är följande. Ingen skall mot sin vilja behöva utsättas för obehag eller hälsorisker på grund av tobaksrökning i gemensamhetslokaler där både rökare och icke-rökare har rätt eller skyldighet att vistas. Ett synsätt bör eftersträvas där det betraktas som normalt med en rökfri miljö och där huvudregeln är att en rökares önskan att röka bör vika för andras önskemål om en rökfri miljö. Offentliga lokaler måste vara tillgängliga också för särskilt röckänsliga personer, t.ex. små barn, gamla och sjuka. Såda-

na lokaler måste därför vara helt eller delvis rökfria. På arbetsplatser där man vistas hela dagen bör det kunna finnas särskilda utrymmen där rökning är tillåten. Dessa får dock inte inkräkta på icke-rökarnas rätt till rökfri miljö. De allmänna råden innehåller en rad konkreta förslag och idéer om hur detta praktiskt kan åstadkommas i olika slag av lokaler. I anslutning till dessa råd publicerade Skolöverstyrelsen i sin författningssamling (SÖ-FS 1983:196) kompletterande råd anpassade till skolan. En översyn av dessa skedde år 1985 (SÖ-FS 1985:170). Det långsiktiga målet för skolans hälsofostrande arbete på tobaksområdet angavs där vara en rökfri skola.

Ytterligare krav på åtgärder mot tobaksbruket framfördes under följande år bl. a. av utredningen om hälso- och sjukvården inför 1990-talet och av Cancerkommittén. Efter överläggningar mellan Konsumentverket och tobaksbranschen utfärdades år 1986 skärpta riktlinjer för tobaksreklam som trädde i kraft året därpå. Under en treårsperiod med start budgetåret 1986/87 bedrev Socialstyrelsen på regeringens uppdrag en intensifierad upplysning om tobakens skadeverkningar med syfte att motverka rökdebut bland barn och ungdom. Verksamheten finansierades med ett årligt anslag om två milj. kr. ur Allmänna arvsfonden. År 1988 tillsattes Tobaksutredningen som i mars 1990 överlämnade sitt betänkande med förslag till en samlad tobakslag.

3.2 Övriga länder i Norden

Norge har haft en särskild tobakslag som gällt sedan år 1975. I denna förbjuds bl. a. tobaksreklam och försäljning av tobaksvaror till personer under 16 år. År 1988 kompletterades lagen med bestämmelser om rökfria offentliga miljöer. Enligt dessa skall lokaler och transportmedel dit allmänheten har tillträde vara rökfria liksom arbetslokaler där två eller flera personer är samlade. Särskilda regler gäller dock för restauranger, hotell och liknande. År 1989 infördes förbud mot nya tobaks- och nikotinprodukter.

I *Finland* gäller en särskild tobakslag sedan år 1977. Denna lag överensstämmer till stor del med den norska lagen. Således är tobaksreklam förbjuden även i Finland, liksom försäljning av tobaksvaror till personer under 16 år. Den finska lagen innehåller också vissa bestämmelser om produktkontroll och bestämmelser om högsta tillåtna värden för vissa beståndsdelar i cigarettök. Lagen innehåller likaså bestämmelser om att lokaler såsom skolor, daghem och myndigheters lokaler m. fl. skall vara rökfria.

I *Island* trädde en särskild tobakslag i kraft år 1985. Lagen förbjuder all tobaksreklam och rökning i lokaler som är öppna för allmänheten. Undantag görs för restauranger som dock alltid måste ha ett antal rökfria bord. Lagen förbjuder också försäljning av tobaksvaror till personer under 16 år.

I *Danmark* finns inte någon lagreglering avseende tobaksprodukter. Frivilliga överenskommelser finns emellertid och i och med att Danmark

är medlem i EG blir de restriktioner som bestäms för EG också tillämpliga i Danmark.

I samtliga nordiska länder finns bestämmelser om varningstexter på förpackningar till cigaretter.

3.3 EG-länder

Inom EG finns direktiv om högsta tillåtna tjärhalt i cigaretter samt om varningstexter och innehållsdeklaration på tobaksvaror (90/239/EEG och 89/622/EEG). Vidare har antagits direktiv om förbud mot TV-reklam för tobaksvaror (89/552/EEG). Den 15 maj 1992 antogs en ändring av direktivet om varningstexter m.m. på tobaksvaror vilket innebär att detta bl.a. också innefattar ett förbud mot försäljning av oralt snus (COM(91)336). Vidare har ett förslag till direktiv innehållande förbud mot tobaksreklam lämnats (COM (91)III final-SYN 194). Enligt EES-avtalet, som väntas träda i kraft den 1 juli 1993, skall Sverige införliva de EG-rättsakter som trätt i kraft före den 31 juni 1991. Rättsakter av senare datum kommer snarast efter ikraftträdandet att göras till en del av avtalet. Vad gäller förbudet mot oralt snus kan Sverige få göra undantag från bestämmelsen då oralt snus i Sverige sannolikt utgör en sådan traditionell tobaksvara som inte omfattas av förbudet. Förutom nämnda direktiv finns en resolution om förbud mot rökning i lokaler för allmänheten och på transportmedel. I det följande redovisas lagreglering utöver gemensamma EG-direktiv för enskilda EG-länder.

I *Belgien* lagfästes år 1987 förbud mot rökning i alla offentliga lokaler inkl. transportmedel. Restauranger och kaféer berörs dock inte. Vid överträdelse utdöms höga böter. År 1982 utfärdades regler om begränsning av reklam för tobaksvaror och om obligatorisk märkning med varningstext. Reklamrestriktionerna skärptes år 1991 så att även reklam som avser andra produkter men som indirekt gynnar avsättningen av tobaksvaror, s.k. förtäckt tobaksreklam, kom att omfattas. Belgien införde år 1990 också förbud mot försäljning av vissa typer av snus.

Frankrike har sedan år 1977 en särskild tobakslag. År 1991 antogs en lag om totalt förbud mot tobaksreklam som trädde i kraft den 1 januari i år. Förbudet omfattar såväl reklam för tobaksprodukter som förtäckt reklam liksom sponsring som har till syfte att främja försäljning av tobaksprodukter. En lag om rökfria miljöer trädde i kraft den 1 november 1992. Lagen omfattar offentliga lokaler. På kaféer, barer och restauranger skall finnas rökfria utrymmen. På arbetsplatser är rökning förbjuden i alla gemensamhetsutrymmen såsom entréer, korridorer, matsalar och sammanträdesrum. Arbetsgivaren kan efter samråd med företagsläkare inrätta rökrum.

Irland har en särskild tobakslag sedan år 1988 som bl.a. förbjuder försäljning av tobak till personer under 16 år. Lagen innehåller också förbud mot försäljning av snus. Vissa former av reklam är helt förbjudna, t.ex. utomhusreklam, medan annan reklam får förekomma med vissa restriktioner. Lagen ger också möjligheter att utfärda föreskrifter om förbud mot eller begränsning av rökning i offentliga lokaler.

I *Italien* förbjöds tobaksreklam redan år 1962. Förbudet hade emellertid länge begränsad effekt på grund av låga straffsatsar vid överträdelser. År 1983 skärptes straffen avsevärt och för cirka ett år sedan utvidgades lagen till att omfatta även förtäckt tobaksreklam.

I *Portugal* finns förbud mot tobaksreklam.

Storbritannien och *Spanien* har åldersgräns för inköp av tobak.

Några EG-länder – *Belgien, Frankrike, Tyskland och Spanien* – har lagar som innefattar restriktioner om rökning på arbetsplatser.

Luxemburg och *Nederländerna* har inte några särskilda lagar rörande tobaksbruk utöver vad som gäller generellt för EG-länderna.

3.4 Vissa länder utanför Europa

Även utanför Europa finns exempel på att man vidtagit långtgående åtgärder för att begränsa tobaksbruket. Som exempel kan nämnas att *Canada* år 1988 antog två särskilda tobakslagar som träder i kraft successivt. Den ena innehåller förbud mot tobaksreklam inkl. sponsring. Den andra innehåller bestämmelser om rökfria lokaler och transportmedel. Den förstnämnda lagen är föremål för konstitutionell prövning och det är ännu inte slutligt avgjort om den strider mot den canadensiska konstitutionen.

I *USA* har en rad stater lagstiftat om rökfria offentliga lokaler. De mest långtgående bestämmelserna finns i Minnesota och Kalifornien. I staden New York infördes år 1987 förbud mot rökning på arbetsplatser och i offentliga lokaler, banker, taxi m.m. I restauranger med mer än 50 sittplatser skall hälften av platserna vara reserverade för icke-rökare. Restriktioner avseende rökning på restauranger finns också i andra stater. Som exempel kan nämnas att det i Chicago finns krav på att hälften av platserna skall vara rökfria. Till skillnad från New York undantas där inte små restauranger. En federal lagstiftning i USA förbjuder rökning på alla flygresor om högst sex timmar.

I såväl Canada som USA finns bestämmelser om varningstexter på tobakspaket.

Även *Australien* och *Nya Zeeland* har vidtagit långtgående åtgärder mot tobaken. Bl.a. har dessa stater lagstiftat om förbud mot tobaksreklam.

4.1 Allmänt

Mot bakgrund av bl.a. de ökade kunskaperna har allt starkare krav vuxit fram på att vidta samhällsåtgärder för att motverka det utbredda bruket av tobak. Sådana insatser måste naturligtvis företas på olika plan. En grundläggande fråga är varför människor röker trots kunskap om vanans risker. Något enkelt och allmängiltigt svar finns sannolikt inte. Det enda som framstår som tämligen klart är att få, om ens någon, börjar röka eller snusa genom ett medvetet övervägande och under medvetande om risken att fastna i ett begär. Snarare är det ett nyfiket provande som övergår i ett beroende av nikotin som är svårt att bryta. Särskilt svårt att bryta vanan kan det vara om livssituationen innebär påfrestningar av olika slag. Flera studier har visat att rökning idag – till skillnad från tidigare då det omvända förhållandet rådde – är vanligare bland lågutbildade och bland låginkomsttagare än bland högutbildade och socialt väletablerade grupper. Det finns studier som visat att 60 % av unga ensamstående mödrar röker dagligen, vilket är mer än dubbelt så mycket som den genomsnittliga andelen rökare i den vuxna kvinnliga befolkningen.

Som inledningsvis anfördes behöver olika former av åtgärder mot tobaksbruket vidtas. I det följande föreslås, i enlighet med vad jag tidigare sagt, viss lagreglering som komplement till andra insatser. Det huvudsakliga syftet med den lagstiftning som föreslås är att skydda allmänheten från att ofrivilligt utsättas för tobaksrök och att skydda barn och ungdom från att börja bruka tobak.

Den reglering som här föreslås är av relativt begränsad karaktär. Om syftet med bestämmelserna inte uppnås eller om nya regler införs inom EG kan ytterligare lagstiftning på området bli aktuell.

Mitt förslag: Regler om rökfria miljöer m.m. med i huvudsak följande innehåll läggs fast i lag.

Rökning får inte äga rum i skollokaler eller andra lokaler avsedda för barn och ungdom som daghem, fritidshem m.m. Inte heller får rökning äga rum i lokaler för hälso- och sjukvård, i lokaler avsedda för gemensamt bruk i bostäder och inrättningar med särskild service eller vård. Rökning får inte heller äga rum på färdmedel i inrikes kollektivtrafik, såsom på tåg, bussar och flygplan m.m. och i taxibilar. I viss utsträckning skall dock rökrum få anordnas i de angivna utrymmena, exempelvis för patienter på sjukhus eller i en tågupé.

Lokaler där en offentlig tillställning eller en allmän sammankomst anordnas eller andra lokaler dit allmänheten har tillträde t.ex. postkontor, banklokaler och bibliotek hålls i allmänhet rökfria. I annat fall skall det i sådana lokaler finnas områden där rökning är förbjuden.

I hotell och liknande inrättningar skall det finnas rum där rökning inte får förekomma. På restauranger och andra serveringsställen med mer än femtio sittplatser skall det finnas platser inom ett eller flera områden där rökning inte får ske.

Några privata miljöer skall inte omfattas av lagens regler och inte heller utemiljöer.

Om det finns särskilda skäl skall det vara möjligt att göra undantag från de angivna reglerna om begränsning av rökning.

Den som äger eller disponerar över en lokal eller plats som omfattas av de aktuella bestämmelserna svarar för att dessa efterlevs.

Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att arbetsplatsen skall bli rökfri.

Utredningens förslag överensstämmer i vissa delar med mitt men är på andra punkter mer långtgående. Utredningen föreslår rökförbud i lokaler där en offentlig tillställning eller allmän sammankomst anordnas och i andra lokaler dit allmänheten har tillträde samt på skolgårdar. I hotell eller liknande inrättningar skall minst hälften av rummen som upplåts vara rökfria. Vidare föreslår utredningen att krav på rökfrihet skall gälla restauranger med mer än femtio sittplatser vilka skall ha en eller flera rökfria avdelningar som sammanlagt omfattar minst hälften av sittplatserna i dessa. Beträffande arbetsplatser vill utredningen införa rökförbud. Förbudet skall avse lokaler där två eller flera arbetstagare brukar vistas. Undantag görs dels för särskilda rökrum, dels för rum som bara används av en person om ventilationen är sådan att rök inte sprids till rökfria lokaler.

Remissinstanserna: Förslaget om rökfria miljöer är det som tagits upp av flest remissinstanser. Flertalet instämmer i utredningens bedömning att det är viktigt att tillförsäkra allmänheten rökfria miljöer.

Socialstyrelsen anför att kunskapen om riskerna med s.k. passiv rökning i dag är tillräckligt stor för att motivera att legala skyddsåtgärder vidtas och Statens handikappråd anser rökfria miljöer vara särskilt positivt med tanke på dem som får besvär av tobaksrök, ibland t.o.m. svåra akuta sjukdomstillstånd. TCO förklarar att Tobakslagen kan ses som en god grund för en framtida enhetlig tillämpning av reglerna om rökning i samhället. Flera instanser förordar att förslagen skärps, t.ex. anser vissa att de föreslagna reglerna även bör omfatta barnomsorg i familj och liknande. Kritik finns också mot utredningens förslag att tillåta rökning på arbetsrum för bara en person.

Några remissinstanser, främst företrädare för tobaksbranschen, anser att det saknas vetenskaplig grund för slutsatsen att s.k. passiv rökning är skadlig för hälsan och ifrågasätter därför lagstiftning för att tillskapa rökfria miljöer. De förordar i stället frivilliga överenskommelser. Även Svenska Arbetsgivareföreningen och LO ifrågasätter om det finns behov av att lagstifta om rökförhållanden på arbetsplatser.

Skälen för mitt förslag: Frågan om förbud mot rökning i lokaler av gemensamhetskaraktär har under många år varit föremål för uppmärksamhet i en rad länder. Världshälsoorganisationen har rekommenderat regeringar och hälsovårdsmyndigheter att vidta åtgärder för att få till stånd rökfria miljöer. Även EG har rekommenderat medlemsstaterna att genom lagstiftning eller på annat sätt vidta sådana åtgärder. Flera länder har också infört sådan lagstiftning.

I Sverige har vissa åtgärder vidtagits för att åstadkomma rökfria miljöer men hittills har lagstiftning med sådan direkt inriktning inte beslutats. För gemensamhetslokaler finns, som tidigare nämnts, sedan år 1983 allmänna råd utfärdade av Arbetarskyddsstyrelsen och Socialstyrelsen, som syftar till begränsningar av tobaksrökningen. På arbetsplatser, såväl offentliga som privata, har rökning i viss utsträckning begränsats genom frivilliga överenskommelser. Många landsting har också infört regler om att det skall vara rökfritt inom egna lokaler, vilket bl.a. inneburit att hälso- och sjukvården i dessa områden kommit att omfattas av sådana regler. Också inom skolan har vissa ansträngningar gjorts för att tillskapa rökfria miljöer. Begränsningar i möjligheterna att röka på tåg och bussar m.m. finns sedan länge.

Mycket har således gjorts på frivillig väg i syfte att få till stånd rökfria miljöer. Det har medfört att utvecklingen varit positiv ur folkhälsosynpunkt.

Regeringen har i proposition 1990/91:175 Om vissa folkhälsofrågor uttalat sig för att det främst med hänsyn till hälsoaspekter finns tillräckliga skäl att införa lagbestämmelser om rökfria miljöer. Det kan självfallet vara svårt att med absolut säkerhet fastställa att vissa sjukdomar som kan ha en latenstid över flera decennier har sin grund i förekomsten av tobaksrök i miljön, s.k. passiv rökning. Vetenskapliga studier pekar dock mot att passiv rökning innebär ökad risk för uppkomst av lung-

cancer. Vissa studier tyder också på att passiv rökning kan ha betydelse för uppkomsten av hjärt- och kärlsjukdomar. Till detta kommer att ett samband med passiv rökning har påvisats för viss annan ohälsa. Dit hör vissa sjukdomar och besvär hos små barn och hos personer med astma/allergi, luftvägsbesvär eller hjärt-kärlsjukdom.

Det är inte ovanligt att personer som är överkänsliga för rök måste undvika att besöka lokaler av gemensamhetskaraktär. Barn vars luftvägar är särskilt känsliga bör också så långt som möjligt skyddas från tobaksrök. Även andra som inte röker känner sig ofta besvärade av att utsättas för tobaksrök. Vidare föredrar även rökare ofta rökfria lokaler, exempelvis att sitta i rökfria avdelningar på tåg. Genom att tillskapa rökfria miljöer kan uppfattningen, t.ex. hos barn och ungdomar, att rökning är ett alltid och överallt accepterat inslag i samhällslivet motverkas. Även om utvecklingen mot rökfria miljöer varit positiv anser jag dock mot denna bakgrund att lagstiftning bör införas för att påskynda att människor inte mot sin vilja skall behöva utsättas för tobaksrök.

I det följande behandlar jag de olika kategorier av lokaler m.m. som bör omfattas av lagregler som syftar till att uppnå rökfria miljöer. Till den närmare utformningen av lagreglerna återkommer jag i specialmotiveringen.

Lokaler för barnomsorg och skolverksamhet m.m., skolgårdar och liknande samt lokaler för hälso- och sjukvård

Av särskild betydelse är att lokaler där barn och ungdom ofta vistas hålls rökfria. Ett rökförbud är i det fallet motiverat inte bara med hänsyn till de särskilda hälsorisker som tobaksrökning innebär för unga människor. Det är också viktigt att man genom rökförbud i lokaler som används av barn och ungdom markerar att rökning inte är önskvärd från samhällets synpunkt. Ett rökförbud kan på det sättet bidra till att ungdomar inte börjar röka. Jag anser således att skollokaler och lokaler för barnomsorg bör vara rökfria. Även lokaler som är avsedda för ungdomars fritidsverksamhet bör omfattas av sådana regler. Lagreglerna bör omfatta alla delar av de aktuella lokalerna som barnen och ungdomarna mer regelbundet vistas i eller har anledning att besöka, alltså såväl klassrum o.d. som expeditioner, korridorer och toaletter m.m. Utredningen föreslog även att rökning skulle förbjudas på skolgårdar och platser utomhus som används i barnomsorgen. Jag delar uppfattningen att rökning inte bör förekomma på sådana platser men anser att lagregleringen bör begränsas till inomhusmiljöer. Jag vill i sammanhanget framhålla att jag finner det angeläget att man lokalt verkar för att motverka rökning på nämnda platser. Jag anser t.ex. inte att det är lämpligt att ha s.k. rökrutor på skolgårdar.

En viss opinion finns för att också tillförsäkra barn inom den barnomsorg som bedrivs i bostäder en rökfri miljö. Även om det naturligtvis är av stor betydelse att inte heller barn som vistas i dessa miljöer utsätts för onödiga hälsorisker bör det, som framhölls av regeringen i folkhälsopropositionen och av socialutskottet i dess betänkande 1990/91:

SoU 23, inte i lag införas bestämmelser som inkräktar på privata hemmiljöer. Naturligtvis är det angeläget att man på andra vägar verkar för att barn hos dagbarnvårdare inte utsätts för passiv rökning. Ansvaret härför åvilar dock i första hand kommunerna.

Även om det i princip inte bör vara tillåtet att röka i skolor och på daghem m.m. anser jag att det skulle leda för långt att i lag förbjuda inrättande av särskilda rökrum för personalen. Det bör finnas möjlighet att beträffande de delar av skollokaler m.m. som är upplåtna enbart för personalen avsätta särskilda utrymmen för rökning. Det är naturligtvis angeläget att bl.a. ventilationen därvid anordnas så att utrymmena utanför rökrummet så långt som är möjligt hålls rökfria.

En annan typ av lokaler som det är särskilt angeläget att hålla fria från tobaksrök är lokaler för hälso- och sjukvård inklusive tandvård. Den som är intagen på eller besöker en sjukvårdsinrättning e.d. skall självklart inte behöva utsättas för andras tobaksrök. I princip bör därför alla utrymmen inom hälso- och sjukvården inklusive tandvården som utnyttjas eller passeras av patienter vara rökfria. Särskilda rökrum bör dock kunna inrättas för patienterna. Detta bör i första hand gälla patienter inom slutenvård. Möjlighet bör även finnas att inrätta särskilda rökrum för personalen.

Lokaler avsedda för gemensamt bruk i bostäder och inrättningar med särskild service eller vård

En ytterligare typ av lokaler som det är angeläget att rökning inte förekommer i är sådana lokaler som är avsedda för gemensamt bruk i inrättningar med särskild service eller vård. Jag tänker då på denna typ av lokaler i gruppboendestäder för äldre och handikappade m.fl. bostäder. Även behandlingshem o.d. omfattas av bestämmelsen. De motiv som talar för att hålla lokaler avsedda för hälso- och sjukvård rökfria gäller även här. De boendes egna rum i sådana inrättningar är däremot att betrakta som privata miljöer och omfattas enligt vad närmare utvecklas nedan inte av lagstiftningen om rökfria miljöer. De utrymmen för gemensamt bruk det här är fråga om utgör komplement till de egna bostadsutrymmena. Det är därför naturligt att de som vistas där inte skall behöva befara att mot sin vilja utsätts för tobaksrök. Även beträffande den här kategorin av lokaler bör det finnas möjlighet att avsätta särskilda rökrum eller avgränsade utrymmen där rökning får äga rum.

De skäl som nu åberopats för förbud mot rökning i vissa lokaler avsedda för gemensamt bruk äger i stor utsträckning giltighet även vad avser motsvarande lokaler i kriminalvårdsanstalter och militärförläggningar. I princip bör därför dessa lokaler hållas rökfria. Med hänsyn till de speciella förhållanden som gäller för vistelse i sådana lokaler anser jag dock det motiverat att undanta dessa från lagreglering. Det får förut sättas att kravet på rökfri miljö för icke-rökare ändå tillgodoses så långt det är möjligt.

Färdmedel

Att vissa färdmedel såsom bussar och flygplan i inrikes trafik i princip skall vara rökfria är redan nu allmänt accepterat. Denna praxis bör lagfästas. Även andra färdmedel såsom tåg och fartyg i kollektivtrafik, taxibilar m.m. bör vara rökfria. Rökning bör inte heller tillåtas i vänt-salar och andra lokaler som de resande får använda. Jag begränsar dock mina förslag till färdmedel i trafik inom Sverige.

Också i detta sammanhang anser jag att särskilda utrymmen skall kunna avsättas där rökning är tillåten. När det gäller allmänna färdmedel kan detta i princip bara bli tillämpligt när det finns möjlighet att anordna helt skilda utrymmen såsom på tåg.

Offentliga tillställningar och allmänna sammankomster

I lokaler där offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster anordnas bör utgångspunkten vara att lokalerna skall hållas fria från tobaksrök. Detta ligger i linje med vad som i praktiken ofta gäller redan idag. Med offentlig tillställning resp. allmän sammankomst avses det-samma som i allmänna ordningsstadgan (1956:617) och lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

Utvecklingen har gått i riktning mot att tobaksrökning inte är tillåten vid allt fler sammankomster. Brandföreskrifter stipulerar också ofta förbud mot rökning. Jag finner det angeläget att utvecklingen mot ett mera rökfritt samhälle fortsätter, men är inte beredd att gå så långt som till att föreslå ett lagstadgat generellt förbud mot tobaksrökning i lokaler av detta slag. Jag begränsar mig därför till att föreslå att det i lag föreskrivs att det i sådana lokaler t.ex. för idrottsevenemang, danstillställningar, diskussions- och föredragsmöten, konserter, teater och bio-grafföreställningar, skall – om miljön inte är rökfri – finnas områden där rökning är förbjuden. Reglerna bör begränsas till arrangemang inomhus men inte enbart till den lokal där själva föreställningen äger rum, utan också avse biutrymmen, såsom vestibuler och foajéer.

Jag vill understryka betydelsen av att rökfria områden arrangeras på sådant sätt att även personer som är allergiska mot tobaksrök eller av andra medicinska skäl inte kan vistas i rökiga lokaler ges en reell möjlighet att besöka tillställningar som ordnas för allmänheten. Rökiga foajéer, trapphus etc. kan t.ex. göra det omöjligt för en person som är allergisk mot tobaksrök att besöka en teater, konsert el. dyl. även om själva föreställningen försiggår i en rökfri lokal.

I lokaler som på grund av storlek, utformning etc. inte kan uppdelas i områden där rökning är tillåten resp. förbjuden får ägaren eller den som disponerar lokalen avgöra om rökning skall vara tillåten eller förbjuden.

De regler som här föreslås är minimiregler. Jag vill understryka att lokaler av angivet slag i största möjliga utsträckning bör hållas helt rökfria.

Vad jag tidigare sagt om att avsätta särskilda rökfria områden i lokaler där offentliga tillställningar och allmänna sammankomster anordnas bör, om inte miljön är rökfri, också gälla för andra lokaler av gemensamhetskaraktär till vilka allmänheten har tillträde. Hit hör t.ex. expeditioner och mottagningsrum hos statliga och kommunala myndigheter, postkontor, banklokaler, butiker etc. Flertalet av de lokaler som här avses är idag i praktiken rökfria. De regler som jag nu föreslår avser givetvis inte någon ändring av denna ordning. Syftet med reglerna är att utöka möjligheterna att vistas i rökfria lokaler. I praktiken blir därför den föreslagna regleringen enbart aktuell för sådana utrymmen där rökning nu är tillåten.

Hotell och restauranger

När det gäller hotell och andra inrättningar för yrkesmässig upplåtelse av tillfällig bostad har utvecklingen gått mot att allt fler rum hålls rökfria. Eftersom utvecklingen är ojämn finner jag att det ändå behövs lagregler som gäller hotell o.d. Att vissa hotellrum hålls fria från tobaksrök är av värde inte minst för allergiker och andra som är särskilt känsliga för tobaksrök. Utredningen har föreslagit att minst hälften av de rum som upplåts skall vara fria från tobaksrök. Vissa remissinstanser har förordat att ca 75 % av rummen skall vara rökfria, vilket skulle motsvara den andel av befolkningen som inte röker. Även om jag har viss förståelse för dessa synpunkter har jag stannat för att det är tillräckligt att det i lag fastläggs att det skall finnas rum där rökning är förbjuden utan att ange vilken omfattning denna skyldighet har. Det bör kunna överlämnas till enskilda hotellägare eller motsvarande att själva bedöma i vilken omfattning rökfria rum bör finnas.

Beträffande restauranger och andra serveringsställen delar jag utredningens bedömning att det är av stor betydelse att det där finns tillgång till rökfria utrymmen. Idag är ofta personalmatsalar och lunchrestauranger helt eller delvis rökfria. I övrigt är det dock mindre vanligt med rökfria avdelningar på restauranger m.m.

Klart är att många människor får påtagliga besvär av att äta i rökiga lokaler och att det är fritt från rök på restauranger m.m. är ett önskemål som särskilt framförts av allergiker. Hänsyn måste också tas till personalens intresse av att så långt som möjligt slippa arbeta i rökiga miljöer.

Företrädare för restaurangbranschen framför kritik mot utredningens förslag rörande rökfria avdelningar på restauranger m.m. och anför bl.a. att restaurangägare är mycket lyhörda för kundernas såväl uttalade som outtalade önskemål, varför en ökad efterfrågan avseende rökfria miljöer omedelbart skulle avspeglats i utformningen av restaurangerna. Som andra remissinstanser anför avstår dock många från att gå på restaurang just därför att de vill slippa röken. Erfarenheter från andra länder har

också visat att en begränsning av rökningen på restauranger m.m. i vissa fall medfört en ökad tillströmning av kunder.

På grund av det anförda finner jag att lagstiftningen om rökfria miljöer också bör omfatta restauranger och andra serveringsställen. Vid utformningen av en bestämmelse som rör dessa miljöer bör dock beaktas rökares önskan om att få röka i anslutning till måltider samt att, som Sveriges Hotell- och Restaurangförbund anfört, rökning av tradition anses tillåtet och är vanligt förekommande på restauranger. De lokaler som kommer att beröras kan också ha mycket olika utformning. Jag är mot bakgrund av detta för närvarande inte beredd att, som utredningen, föreslå att det vid en viss andel av sittplatserna i en serveringslokal skall vara förbjudet att röka. Jag ser det i stället som en fördel att kunna överlämna åt restaurangägaren eller motsvarande att lösa denna fråga med beaktande av de lokala förutsättningarna. I likhet med utredningen anser jag att skyldigheten att tillhandahålla rökfria utrymmen bör begränsas till serveringsställen som är av en viss storlek och att gränsen lämpligen bör sättas vid 50 sittplatser. På serveringsställen med mer än 50 sittplatser skall finnas sittplatser inom ett eller flera rökfria områden.

Även om jag inte lämnar något förslag om hur utrymmen där rökning är resp. inte är tillåten skall avgränsas eller om hur de skall förhålla sig till varandra i fråga om storleken på utrymmena, förutsätter jag att en avgränsning sker på sådant sätt att gäster som så önskar får en reell möjlighet att undvika att bli utsatta för tobaksrök och att rökfria områden inte görs påtagligt mindre än sådana där rökning är tillåten. Liksom utredningen vill jag också framhålla att rökfria platser inte bör ges sämre placering i lokalen än platser där rökning tillåts.

Det föreligger naturligtvis inte något hinder mot att lokalen hålls helt rökfri.

Särskilda undantag

I de fall det råder förbud mot rökning bör det förutom tidigare nämnda undantag från reglerna också finnas en möjlighet att i berörda lokaler och andra utrymmen tillåta rökning i viss utsträckning om det är motiverat av särskilda skäl. Dessa skäl kan t.ex. vara relaterade till utrymmets beskaffenhet, såsom att det gäller en lokal med en öppen planlösning och mycket god ventilation eller till fall där krav ställs på avsättning av rökfria områden och det med hänsyn till lokalens ringa storlek m.m. inte framstår som rimligt att kräva sådan avsättning. Vidare kan särskilda skäl anses föreligga med hänsyn till lokalens användningssätt, såsom när det är fråga om en lokal som används för samtalsterapi inom psykiatrisk vård. Om särskilda skäl för avvikelser föreligger måste dock avgöras i varje enskilt fall. Verkställighetsföreskrifter i dessa frågor bör, efter bemyndigande från regeringen, kunna meddelas av tillsynsmyndigheterna.

Som jag tidigare anfört bör den aktuella lagstiftningen inte gälla några utemiljöer. Inte heller bör några bostäder eller andra privata miljöer omfattas. Som jag nämnt bör alltså barnomsorg i enskilda hem inte

omfattas av den föreslagna lagstiftningen. Till sådana miljöer som inte bör omfattas av regleringen hör också bl.a. de boendes egna rum i servicehus och vårdinrättningar m.m. samt egna rum för intagna på kriminalvårdsanstalter. Det hindrar inte att rökförbud kan finnas på sådana platser av andra skäl t.ex. brandföreskrifter.

Ansvar och tillsyn m.m.

Ansvar för att bestämmelserna om rökfria miljöer m.m. följs bör åvila den som äger eller disponerar över den lokal, det utrymme eller den plats som berörs. Denne skall tydligt markera var rökning är resp. inte är tillåten och om någon bryter mot bestämmelserna skall den ansvarige ingripa med information eller tillsägelser och bör i sista hand få besluta om avvisning av den rökande.

Den som trots tillsägelse röker där detta inte är tillåtet bör alltså kunna avvisas. Detta bör dock inte tillämpas mot anställda. För en anställd som bryter mot reglerna om rökfria miljöer bör i stället allmänna regler som gäller vid ett anställningsförhållande träda in. Vid bedömandet av hur allvarlig överträdelsen är bör då särskilt beaktas att reglerna om rökfria miljöer har till syfte att skydda andra från att utsättas för tobaksrök. Särskild vikt bör också fästas vid om det är barn eller andra skyddslösa personer som utsätts för röken och naturligtvis hur ofta reglerna överträts.

Avvisning kan naturligtvis inte heller tillgripas t.ex. mot personer som tvångsintagits för vård. Även i andra fall kan det vara olämpligt med avvisning, såsom i fråga om skolelever.

Om den som är ansvarig för en lokal eller annat inte vidtar erforderliga åtgärder för att lagens regler om rökfria miljöer m.m. skall uppfyllas bör tillsynsmyndigheten kunna förelägga honom vid vite att vidta sådana åtgärder. Jag återkommer till denna fråga i samband med att jag tar upp vad som skall gälla i övrigt för tillsynen enligt lagen och föreskrifter meddelade med stöd av denna samt i samband med specialmotiveringen.

Arbetsplatser

En stor grupp lokaler och andra utrymmen dit allmänheten inte har tillträde utgörs av arbetsplatser. Dessa är redan idag föremål för en långtgående reglering bl.a. i fråga om arbetsmiljön. I arbetsmiljölagen (1977:1160) föreskrivs exempelvis att arbete skall planläggas och anordnas så att det kan utföras i en sund och säker miljö samt att luft-, ljud- och ljusförhållanden m.m. i arbetsmiljön skall vara tillfredsställande.

En viktig fråga som gäller arbetsmiljön är rökningen på arbetsplatsen. Denna fråga regleras inte närmare i arbetsmiljölagen. I propositionen 1990/91:175 förklarade regeringen att det normala bör vara att arbetsplatser hålls rökfria. Att inte mot sin vilja utsättas för tobaksrök är en viktig princip särskilt när det gäller en arbetsplats där arbetstagare vistas under lång tid. Många arbetsplatser är också utsatta för andra

luftföroreningar och kombinationen av olika föroreningar kan medföra stora hälsorisker.

Det skulle mot bakgrund av det som här sagts kunna hävdas att rökning på arbetsplatser borde regleras i lag. Jag ser det emellertid som en fördel om frågan vilka regler som skall gälla i detta avseende kan lösas lokalt genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och de anställda eller deras organisation. Detta anförs också av bl.a. LO och SAF och har även legat till grund för de rekommendationer som Arbetarskyddsstyrelsen och Socialstyrelsen utfärdat i frågan. Även om det fortfarande finns arbetsplatser där arbetstagare mot sin vilja utsätts för andras tobaksrök anser jag det inte motiverat att nu lagstifta om vilka regler som skall gälla för tobaksrökning på arbetsplatser. Jag kommer att med uppmärksamhet följa utvecklingen i detta avseende.

För att understryka den vikt jag lägger vid denna fråga föreslår jag att det i lagen föreskrivs en skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att samverka för att åstadkomma rökfria arbetsmiljöer och att särskilt verka för att personer inte ofrivilligt utsätts för tobaksrök. En möjlig väg att nå ett sådant mål skulle kunna vara att tobaksrökning begränsas till särskilda rökrum.

4.3 Handel med tobak

Min bedömning: Några särskilda föreskrifter rörande handel med tobak bör inte införas.

Utredningen föreslår att regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer ges rätt att föreskriva att tobaksvaror endast får säljas i förpackningar som innehåller viss mängd av varan. Utredningen föreslår också att tobaksvaror inte skall få säljas till personer som är under 18 år och att försäljning i automat eller andra former av självbetjäning skall vara förbjuden. Vidare föreslår utredningen att tillfälliga prisnedsättningar och mängdrabatter inte skall få förekomma vid detaljhandel med tobaksvaror samt att regeringen skall få bemyndigande att föreskriva att förpackningar med tobaksvaror skall vara försedda med skattemärke.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som uttalar sig beträffande möjligheten att meddela föreskrifter om förpackningsstorlekar är positiva till utredningens förslag. Bl.a. företrädare för hotell- och restaurangbranschen anför dock att regler om förpackningsstorlek inte bör förhindra den försäljning av enstaka cigarrer och cigariller som förekommer på restauranger.

När det gäller utredningens förslag om förbud mot försäljning av tobaksvaror till personer under 18 år är uppfattningarna hos remissinstanserna mer skiftande. Vissa remissinstanser som i övrigt är positiva till

lagstiftning angående tobak är negativa till detta förslag med motiveringen att det är svårkontrollerat och riskerar att medföra att varan hos ungdomar uppfattas som mer attraktiv. Andra remissinstanser anser att en åldersgräns är en värdefull markering även om den är svårkontrollerad.

Också utredningens förslag som gäller prissättning har fått ett blandat mottagande. Endast ett fåtal av de remissinstanser som är positiva till förslaget kommenterar dock detta särskilt. De som är kritiska till förslaget, främst företrädare för handeln och tobaksbranschen, anför att det strider mot marknadsrättsliga principer genom att inte vara konkurrensneutralt. Denna kritik avser framför allt förslaget om förbud mot mängdrabatter. Förbudet mot tillfälliga prisnedsättningar anges av bl.a. juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet vara onödigt då förfaranden som avses redan täcks av bestämmelserna om marknadsföring av tobaksvaror.

Skälen för min bedömning:

Förpackningsstorlekar

Som anförts i propositionen 1990/91:175 syftar ett förslag om möjligheter att föreskriva att tobaksvaror endast får säljas i förpackningar innehållande viss mängd främst till att förhindra förekomst av små förpackningar med cigaretter då dessa är särskilt lockande för ungdomar genom att betinga ett förhållandevis lågt pris. Jag anser visserligen att ungdomars tobaksbruk bör motverkas. Den effekt ett genomförande av utredningens förslag i denna del kunde få på ungdomens tobaksvanor synes dock vara alltför marginell för att motivera lagstiftning.

Åldersgräns och förbud mot automatförsäljning m.m.

Regeringen har i folkhälsopropositionen redovisat sin inställning till frågan om det bör införas ett förbud mot försäljning av tobaksvaror till ungdomar samt därtill knutna förbud mot försäljning i automat eller genom annan självbetjäning. Därvid angavs att några sådana förslag inte bör lämnas på grund av de svårigheter som föreligger att kontrollera att en åldersgräns följs och risken för att tobaksvaror skulle framstå som särskilt lockande genom att man måste vara "vuxen" för att få köpa dem. Socialutskottet angav också vid behandlingen av nämnda proposition att utskottet, av samma skäl som regeringen anför i propositionen, fann att någon åldersgräns för inköp av tobak inte bör införas (bet. SoU1990/91:23). Mot denna bakgrund finner jag att några sådana bestämmelser som utredningen föreslagit inte bör införas.

Ekonomiska analyser från olika länder visar att priset på tobaksvaror har en avsevärd betydelse för konsumtionen. T.ex. har WHO konstaterat att ungdomar har en särskilt hög priselasticitet d.v.s. minskar sin konsumtion betydligt när priserna höjs. Jag vill erinra om att tobaksskatten på cigaretter, cigarrer och cigariller från den 1 december 1992 höjts med 19 öre per styck och på övriga tobaksvaror i motsvarande mån. Även om syftet med denna skattehöjning i första hand har varit att öka statens inkomster kommer den med stor sannolikhet även att verka konsumtionsdämpande. Den höjda tobaksskatten fyller på detta sätt två syften – dels att ge staten högre inkomster dels att minska användandet av tobak.

En tobaksvara bör inte kunna användas som lockvara genom att under en kortare period säljas till nedsatt pris. Ett sådant förfarande får emellertid, som juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet anfört, anses strida mot redan nu befintliga regler om måttfull marknadsföring av tobaksvaror. Jag finner därför att något särskilt förbud som avser tillfälliga prisnedsättningar inte behöver införas.

Mängdrabatt förekommer bl.a. vid köp av s.k. cigarettlimpor (förpackningar med tio paket innehållande 20 stycken cigaretter vardera). I den kritik som framförts mot förslaget om förbud mot sådana rabatter har framhållits att det förekommer att butiker inte saluhåller enstaka paket med cigaretter utan endast s.k. limpor. En sådan butik skulle till följd av utredningens förslag kunna hålla ett lågt pris för dessa storförpackningar medan en butik som säljer både enstaka paket och s.k. limpor inte skulle kunna hålla samma låga pris på de större förpackningarna. Förslaget skulle därmed kunna medföra olikheter i konkurrensförutsättningarna för de olika butikerna.

Mot bakgrund av bl.a. nämnda negativa inverkan på konkurrensen som ett förbud mot mängdrabatter kan få, anser jag att någon särskild bestämelse om sådana rabatter inte bör införas. Emellertid gäller även här att ett olämpligt framhållande av prissättningen kan falla under bestämmelserna om marknadsföring av tobaksvaror.

Skattemärke

Utredningens förslag om bemyndigande för regeringen att föreskriva att tobaksförpackningar skall vara försedda med skattemärke har föranletts av ett önskemål om att underlätta ett framtida medlemskap i EG och för att då motverka smuggling. En bestämmelse med syfte att underlätta bevisföring när det gäller smugglingsbrott finns emellertid redan i lagen (1961:394) om tobaksskatt. Enligt denna får regeringen föreskriva att en tobaksvara får säljas här i riket endast i originalförpackning försedd med särskild kontrollstämpel. Jag har inte funnit skäl att föreslå att denna bestämmelse flyttas till den nya tobakslagen.

Mitt förslag: Nuvarande lagstiftning om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror justeras så att det klart framgår att föreskrifter kan meddelas om fler varningstexter på varje förpackning. I övrigt kvarstår reglerna om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror i huvudsak oförändrade utom vad avser påföljder.

Utredningens förslag överensstämmer med mitt utom såvitt avser påföljdsfrågor.

Remissinstanserna: Ett fåtal instanser berör reglerna om varningstexter m.m.. Statens livsmedelsverk anför dock att varningstexterna bör förnyas och utvecklas samt att en obligatorisk varningstext om cancerrisken vid bruk av snus och tuggtobak bör införas för förpackningar till sådana varor.

Skälen för mitt förslag: Nuvarande lagstiftning om varningstext och innehållsdeklaration på förpackningar till tobaksvaror infördes år 1975 och trädde i kraft år 1977. Enligt denna skall en förpackning till en tobaksvara som är avsedd att säljas till konsument inom landet vara försedd med varningstext och innehållsdeklaration i den utsträckning regeringen eller myndighet som regeringen utser föreskriver detta. I samma ordning kan meddelas föreskrifter om bl.a. hur en text skall vara avfattad och vad en deklARATION skall innehålla. Tillverkare och importörer har enligt lagen ansvar för att förpackningarna förses med föreskrivna texter m.m. och en tobaksvara får inte saluhållas till en konsument om förpackningen saknar föreskriven varningstext eller innehållsdeklaration eller om dessa är uppenbart oriktiga. Överträdelse av bestämmelserna kan leda till straff i form av böter. Tillsynsmyndigheten kan också meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lagen eller de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen skall efterlevas. Sådana förelägganden och förbud kan förenas med vite.

Regeringen har överlåtit till Socialstyrelsen, som också är tillsynsmyndighet, att meddela närmare föreskrifter om varningstexter m.m. Med stöd härav har Socialstyrelsen föreskrivit att såväl förpackningar till cigaretter som förpackningar till piptobak, cigarrer, snus och tuggtobak m.m. skall ha vissa fastställda varningstexter. Socialstyrelsen har också meddelat föreskrifter om innehållsdeklarationer. Dessa innebär bl.a. att det på cigarettförpackningar skall finnas uppgift om innehållet i röken av tjära, nikotin och kolmonoxid.

I förarbetena till lagen om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror anförde föredragande statsråd att det var angeläget att få till stånd en minskning av tobakskonsumtionen och att detta krävde betydande informationsinsatser samt att varningstexter och innehållsdeklarationer på förpackningar till tobaksvaror var en viktig del i denna information (prop. 1975/76:49 s. 19). Information om tobakens skade-

verkningar är, som jag anført i det föregående, fortfarande av mycket stor betydelse i arbetet att försöka åstadkomma en minskning av tobaks-konsumtionen och varningstexter m.m. måste alltså anses vara ett viktigt inslag i detta sammanhang.

Inom EG har antagits ett direktiv innefattande regler om varningstexter och innehållsdeklaration för tobaksvaror. Enligt detta skall alla förpackningar till tobaksvaror ha en allmänt utformad varningstext som anges i direktivet. Förpackningar till cigaretter skall också, förutom den allmänna texten, ha en av flera alternativa särskilda varningstexter. En innehållsdeklaration skall enligt nämnda direktiv ange mängden tjära och nikotin i cigarettröken. Direktivet omfattas av EES-avtalet.

Vår lagstiftning i dessa frågor synes i princip överensstämma med EG:s direktiv och några skäl till större ändringar vad gäller denna lagstiftning har inte heller framkommit i övrigt. För att det klart skall framgå att det också i Sverige skall vara möjligt att meddela föreskrifter om att förpackningen till en tobaksvara skall innehålla mer än en varningstext bör dock bestämmelsen därom justeras något.

De närmare föreskrifter som behövs bör även fortsättningsvis kunna meddelas av den myndighet som regeringen bestämmer och de får efter behov anpassas efter utvecklingen här och utomlands.

Vad som i fortsättningen bör gälla vid överträdelse av nu aktuella bestämmelser och om tillsyn avser jag att ta upp i samband med frågor rörande tillsynen i övrigt.

4.5 Reklam och annan marknadsföring av tobak

Mitt förslag: Nuvarande krav på näringsidkares marknadsföring som avser tobaksvaror och som riktar sig till konsumenter upprätthålls.

Utredningens förslag innebär i första hand att det i lag införs förbud för reklam som avser tobaksvaror och som riktar sig till konsumenter liksom för i stort sett all annan sådan marknadsföring. Förslaget innebär också att vissa krav ställs på annan reklam m.m. för att minska möjligheterna till s.k. förtäckt tobaksreklam, t.ex. att använda ett för en tobaksvara känt varumärke vid marknadsföring av en annan vara.

Remissinstanserna: Många remissinstanser tar upp frågor om förbud mot reklam m.m. Av dessa är en majoritet positiva till en skärpning av nuvarande lagstiftning. Bl.a. anförs att förbud mot reklam och annan marknadsföring av tobaksvaror, inkl. förtäckt sådan, är nödvändigt för att skapa en trovärdig hälsopolitik. Betydelsen av ett sådant förbud för arbetet med att söka påverka ungdomar att inte börja använda tobak berörs också.

Stark kritik mot förslaget framförs främst från representanter för tobaksbranschen och handeln. De tar därvid upp frågor bl.a. rörande reklamens betydelse för produktutvecklingen och för konkurrensen.

Andra frågor som berörs av några remissinstanser är hur föreslagna regler förhåller sig till yttrandefriheten och till annan lagstiftning, t.ex. avseende varumärkesrätt.

Skälen för mitt förslag: Världshälsoorganisationen har länge förespråkat ett totalförbud mot tobaksreklam. Som nämnts i det föregående har frågan också varit aktuell i Nordiska rådet och flera länder har redan infört sådana förbud. Vidare har EG-kommissionen lagt ett direktivförslag om förbud mot tobaksreklam m.m.

I Sverige har reklam för tobaksvaror sedan mitten av 1960-talet successivt omgärdats av allt strängare regler. De största förändringarna skedde i början och mitten av 1970-talet, sedan Konsumentombudsmannen fört upp ett antal fall till Marknadsdomstolen. Domstolens beslut, som kom att bli prejudicerande, innebar förbud mot att avbilda personer, statusladdade miljöer etc. i annonser avseende tobaksvaror. I och med att de frivilliga regler som då fanns blev inaktuella genom Marknadsdomstolens beslut, upptogs förhandlingar mellan Konsumentombudsmannen och företrädare för tobaksbranschen. Förhandlingarna ledde år 1975 till ytterligare begränsningar av tobaksreklamen, bl.a. avseende utomhusreklam.

Som en följd av Socialstyrelsens tobaksutredning år 1973 tillsattes år 1975 en särskild utredning med uppdrag att utreda frågan om lämpliga former för förbud mot tobaksreklam. Genom ett beslut år 1976 utvidgades utredningsuppdraget till att gälla även alkoholreklam. På hösten samma år avgav utredningen sitt slutbetänkande Reklamen för alkohol och tobak (SOU 1976:63). Betänkandet låg till grund för de lagar om marknadsföring av alkohol respektive tobak som trädde i kraft under år 1979.

Lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror kom i praktiken huvudsakligen att innebära ett bekräftande av överenskommelsen från år 1975 mellan Konsumentombudsmannen och tobaksbranschen. Enligt lagen skall särskild måttfullhet iakttas vid marknadsföring av tobaksvaror. Marknadsföring som är påträngande eller uppsökande eller som uppmanar till bruk av tobak får inte förekomma.

Som en nyhet infördes genom 1978 års lag en skyldighet för den som annonserar för tobaksvaror att återge föreskriven varningstext och innehållsdeklaration i tidningsannonser m.m. Texten och deklARATIONEN skall framträda tydligt i annonsen och återges i ändamålsenlig form.

Marknadsföring i strid med nämnda lag skall anses som otillbörlig enligt marknadsföringslagen (1975:1418). Det är alltså ytterst Marknadsdomstolen som prövar om en marknadsföringsåtgärd skall anses som måttfull eller inte.

Vissa riktlinjer för tillämpningen av 1978 års lag har utfärdats av Konsumentverket efter samråd med Socialstyrelsen. Riktlinjerna skärptes år 1986, sedan riksdagen hade behandlat ett antal motioner om reklamförbud. Enligt riktlinjerna får vissa former av marknadsföring av tobaksvaror inte alls förekomma. Hit hör direktreklam och andra åtgärder som innebär en direkt hänvändelse till konsumenter, reklam på biografier eller teatrar, reklam via etermedier (inkl. kabel-TV), utomhusreklam

(med undantag för skyltning vid säljställen), reklam inom idrottsanläggningar, sjukhus eller ungdomslokaler, pristävlingar och rabattmärkeserbjudanden m.m. Annonser för tobaksvaror får inte heller, enligt riktlinjerna, finnas i sporttidningar eller på dagspressens sportsidor, på omslaget till populärpress, i tidningar vars läsekrets till stor del utgörs av ungdomar etc.

I samband med att riktlinjerna skärptes åtog sig tobaksbranschen att genomföra vissa egenåtgärder. Bl.a. bildades Tobaksbranschföreningens granskningsnämnd som kontinuerligt granskar all tobaksreklam som riktar sig till konsumenter och vakar över att bolagen följer riktlinjerna. Nämnden gör även principiella och vägledande uttalanden i tolkningsfrågor. Om nämnden finner att en viss åtgärd strider mot riktlinjerna, kan den ålägga den felande en bot om 10 000 kr.

Det har också inrättats en särskild instans som granskar skyltningen vid säljställen, Detaljhandelns Tobaksskyltningsråd.

Som anförts tidigare tillsattes Tobaksutredningen mot bakgrund av bl.a. en framställning från riksdagen efter en hemställan från lagutskottet i betänkandet 1987/88:LU13. Som skäl för denna hemställan anförde utskottet att även om dittills förekommande insatser haft positiva effekter på konsumtionen av röktoak så var den totala bilden när det gällde bruket av tobak oroande och att det var nödvändigt att vidta ytterligare insatser från samhällets sida för att minska denna konsumtion. Utskottet anförde vidare att det kunde ifrågasättas om det var möjligt att få till stånd en allmän uppslutning kring strävandena att minska tobaksbruket så länge det inte var förbjudet att göra reklam för tobaksvaror och att det skulle vara olyckligt om Sverige, vid beaktande av den internationella utvecklingen i denna fråga, skulle komma att framstå som en nation som motsatte sig ett sådant reklamförbud. På grund härav fann utskottet att starka skäl talade för att ett förbud mot reklam för tobaksvaror borde införas efter mönster för vad som gällde beträffande alkoholdrycker.

Tobakskonsumtionen är alltså relativt hög i Sverige och det finns, som jag tidigare nämnt, tendenser till ökad tobakskonsumtion hos vissa grupper, särskilt ungdomar. Mot bakgrund av detta anförde regeringen i propositionen 1990/91:175 att reklam för tobaksvaror bör förbjudas. Denna bedömning gjordes då regeringen fann att ett reklamförbud avseende tobaksvaror med all sannolikhet skulle få positiva effekter på folkhälsan särskilt med beaktande av dess betydelse för påverkan av ungdomars attityder.

Vid riksdagsbehandlingen av nämnda proposition anförde socialutskottet i sitt betänkande (bet. 1990/91:SoU 23) att något förbud mot tobaksreklam inte bör införas innan man inom EG nått enighet om ett motsvarande förbud. Riksdagen beslöt att som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört i denna fråga.

Mot bakgrund av vad riksdagen gett till känna finner jag att EG:s ställningstagande i denna fråga bör avvaktas.

Mitt förslag: En möjlighet öppnas att meddela föreskrifter om att tillverkare och importörer av tobaksvaror skall utreda om de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvaror har hälsovådliga effekter. Vidare införs möjligheter att, om det finns särskilda hälsoskäl, förbjuda tillverkning och införsel av tobaksvaror som för närvarande inte finns i någon större utsträckning på den svenska marknaden och att föreskriva gränsvärden för de skadliga ämnen m.m. som en tobaksvara som tillverkas i eller införs till Sverige får innehålla.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med mitt.

Remissinstanserna: Dessa frågor berörs inte av så många remissinstanser men flertalet av dem som gör det är positiva till utredningens förslag. Svenska Tobaksbranschföreningen anför dock att en skyldighet att utreda de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvaror svårligen kan uppfyllas av varje importör vilket får till följd att den utländska leverantören-tillverkaren kan komma att "drabbas" av påbudet. Tobaksbranschföreningen ifrågasätter i anledning därav om inte bestämmelsen om utredningsskyldighet kan uppfattas som ett tekniskt handels hinder som i sig inte syftar till att skydda hälsan och därför står i strid med GATT:s och EFTA:s förbud mot införande av tekniska handels hinder. Föreningen ifrågasätter vidare om inte också ett förbud mot tillverkning och import av nya tobaksvaror strider mot GATT- och EFTA-regler. Även Svenska Arbetsgivareföreningen ifrågasätter om inte ett sådant förbud kan betraktas som ett handelshinder och om det egentligen fyller någon funktion då ett cigarettmärke mer eller mindre på den svenska marknaden inte lär ha någon betydelse.

När det gäller införande av gränsvärden anför Svenska Tobaksbranschföreningen att utvecklingen gått mot "svagare" cigaretter vilket troligen kommer att fortsätta även utan införande av gränsvärden och att utredningens förslag mot denna bakgrund närmast ter sig som "förmynderi mot den lilla och minskande grupp konsumenter som trots alla varningar föredrar något 'starkare' cigaretter". Också föreningen Smokepeace anför att konsumenterna inte bör "tvångsstyras" när det gäller val av tobaksprodukter.

Skälen för mitt förslag: Lagstiftningen i Sverige om produktsäkerhet inskränker sig när det gäller tobak för närvarande till en möjlighet att föreskriva att förpackningar till tobaksvaror skall innehålla en deklARATION med uppgift om skadliga ämnen som varan innehåller eller ger upphov till. För att förbättra produktkontrollen avseende tobaksvaror bör dock ytterligare några regler införas.

Redan nu finns det, som jag nyss anfört, möjlighet att föreskriva att förpackningar till tobaksvaror skall ha en innehållsdeklaration. Ansvaret för att en sådan deklaration är riktig åvilar tillverkaren, eller i fråga om importvaror, importören. Socialstyrelsen har också, såsom tillsynsmyndighet enligt lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror, rätt att på anfordran få de upplysningar och handlingar som behövs för tillsynen enligt lagen. Därigenom har Socialstyrelsen rätt att få de upplysningar som behövs för att kunna besluta vad en innehållsförteckning skall innehålla. Bestämmelsen ger också Socialstyrelsen rätt att, för att möjliggöra en kontroll av att de uppgifter som lämnas i deklarationen är riktiga, få del av de analyser av tobaksvarans innehåll som måste ha tagits fram som grund för uppgifterna i innehållsdeklarationen.

Någon skyldighet för tillverkaren eller importören att själv utreda de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvarorna finns däremot inte. Enligt lagen (1985:426) om kemiska produkter skall visserligen den som tillverkar eller importerar en kemisk produkt, genom egna undersökningar eller på annat sätt bl.a. se till att det finns tillfredsställande utredning för bedömning av vilka hälsoskador produkten kan orsaka, men den lagen skall enligt förordningen (1985:835) om kemiska produkter inte tillämpas på tobaksvaror. Det måste emellertid anses vara naturligt att ansvaret för att utreda om en vara kan vara skadlig skall åvila den som vill avsätta varan. Jag finner att skäl för att undanta tobaksvaror från denna princip saknas. Jag anser därför att en bestämmelse om sådan utredningsskyldighet som nu nämnts bör införas i tobakslagen.

Utredningsskyldigheten bör gälla om det på grundval av de ämnen eller andra beståndsdelar en tobaksvara innehåller och vad som redan är känt om de kemiska och toxikologiska verkningarna av dessa beståndsdelar kan antas att varan har hälsovådliga effekter. Om tillgängliga undersökningar är otillräckliga bör tillverkaren-importören se till att de kompletterande undersökningar som behövs kommer till stånd. Detta kan exempelvis ske genom egna undersökningar eller genom anlitan­de av konsulter.

Tillverkaren och importören bör också fortlöpande hålla sig informerad om sådan forskning som har betydelse för att bedöma varans egenskaper eller för möjligheterna att förändra dess sammansättning på ett sätt som minskar hälsoriskerna. Denne bör också föranstalta om de kompletterande undersökningar som behövs för att hålla kunskapen om varan i nivå med den vetenskapliga utvecklingen.

Tillverkaren-importören bör vidare åläggas en skyldighet att redovisa undersökningsresultaten och andra uppgifter som behövs för att varornas hälsorisker skall kunna bedömas. Dessa uppgifter kan sedan läggas till grund för de innehållsdeklarationer som skall anbringas på förpackningarna.

Närmare föreskrifter om aktuell utredningsskyldighet bör med hänsyn till de kostnader som kan vara förenade med utredningen tills vidare endast få meddelas av regeringen. Det ligger i sakens natur att regeringen i sina föreskrifter skall ta hänsyn till vad som det vid varje tidpunkt med hänsyn till föreliggande vetenskapliga rön är rimligt att kräva av den utredningsskyldige.

Förbud mot tillverkning och införsel av vissa tobaksvaror

I många länder har förbud införts mot försäljning av vissa slag av tobaksprodukter. Exempelvis har flera länder infört förbud mot försäljning av rökfri tobak för oralt bruk. En arbetsgrupp inom Världshälsoorganisationen har också förordat att motsvarande förbud införs i alla länder där avsedda produkter inte blivit vanliga. Inom EG beslutades den 15 maj 1992 om ett direktiv innehållande ett sådant förbud (92/41/EEG).

I Sverige är det, som inledningsvis anförts, relativt vanligt med bruk av snus. Som framgår av avsnitt 3.3 torde Sverige därför – efter det att EES-avtalet trätt i kraft – kunna få göra undantag från förbudet mot försäljning av rökfri tobak för oralt bruk vad gäller snuset. Däremot är det angeläget att motverka att andra tobaksprodukter som ännu inte är mer allmänt förekommande på den svenska marknaden sprids här. Det avgjort mest effektiva sättet att åstadkomma detta är att förbjuda att sådana varor tillverkas i landet eller införs hit.

Ett förbud mot tillverkning och import av tobaksvaror bör alltså kunna meddelas i fråga om dels helt nya tobaksvaror, dels tobaksvaror som i och för sig redan finns och brukas men som inte är mer allmänt förekommande på den svenska marknaden. För att ett sådant förbud skall kunna meddelas bör krävas att det föreligger särskilda hälsoskäl. Sådana skäl kan föreligga då en tobaksvara är påtagligt mer skadlig i något avseende är de tobaksvaror som redan är vanligt förekommande på den svenska marknaden. Exempelvis kan den innehålla skadliga ämnen eller beståndsdelar som alls inte finns i andra här förekommande produkter eller också betydligt mer av sådana ämnen eller beståndsdelar. Avsikten är alltså inte att ingripa mot exempelvis nya cigarettmärken som inte på ett påtagligt sätt avviker från andra cigarettmärken som förekommer här.

En "ny" tobaksvara kan också vara påtagligt mer skadlig än andra som är vanligt förekommande på den svenska marknaden genom att den appellerar till vissa grupper som nu inte brukar tobak i någon större utsträckning, såsom barn.

För att ett förbud av aktuellt slag inte skall bli alltför abstrakt bör det meddelas först då det finns anledning att befara att en "ny" tobaksvara är på väg att introduceras här. Ett bemyndigande bör därför ges till regeringen att meddela sådana förbud.

Införande av gränsvärden

Både i Sverige och utomlands förekommer produktutveckling i syfte att åstadkomma tobaksvaror som innehåller mindre mängder av känt skadliga ämnen. Särskilt gäller detta cigaretter. Jag ser det som eftersträvansvärt att en sådan utveckling fortsätter även om det är tveksamt om detta kan ha några större effekter för folkhälsan.

Internationellt har det på senare år blivit allt oftare förekommande att olika gränsvärden uppställs för skadliga ämnen m.m. i tobak. Enligt ett EG-direktiv får tjärhalten inte överstiga 15 mg per cigarett fr.o.m. den 31 december 1992 och 12 mg per cigarett fr.o.m. år 1997.

För att åstadkomma en anpassning till EG:s regler bör en regel om gränsvärden för skadliga ämnen och beståndsdelar i tobaksvaror införas även här. Då sådana gränsvärden kan komma att behöva ändras med inte alltför långa mellanrum är det mindre lämpligt att fastställa dem i lag. I stället bör regeringen eller den myndighet regeringen utser kunna meddela föreskrifter i denna fråga.

De föreskrifter som bör meddelas bör i första hand röra tjärhalten i cigarettök, varvid de värden som fastställts inom EG bör beaktas. I EES-avtalet har Sverige förbundit sig att följa det tidigare nämnda direktivet angående tjärhalt.

Handelshinder?

Nu föreslagna regler om produktkontroll torde kunna genomföras utan hinder av Sveriges handelspolitiska åtaganden. Såväl GATT- som EFTA-regler innehåller undantag för åtgärder som skall skydda hälsan och bestämmelser motsvarande de föreslagna har också införts i andra länder med dessa åtaganden. Exempelvis har, som tidigare anförts, Finland infört gränsvärden för vissa ämnen i cigarettök. I Norge har också införts förbud mot "nya" tobaksprodukter.

Handelshindrande åtgärder är enligt Rom-fördraget i princip förbjudna mellan medlemsstaterna i EG. Undantag från förbudet kan medges med stöd av artikel 36 bland annat med hänsyn till intresset att skydda människors liv och hälsa. Denna artikels funktion är att balansera mellan oeftergivliga nationella intressen av icke-ekonomisk natur och den fria rörligheten för varor. För att en åtgärd skall kunna rättfärdigas enligt artikel 36 krävs förutom att den är nödvändig även att den är proportionell. Det innebär att åtgärden inte får större handelshindrande verkningar än vad som är strängt nödvändigt för att tillgodose skyddsändamålet. Artikel 36 är inte längre tillämplig inom de områden där medlemsstaterna harmoniserat sin lagstiftning. Några hinder att införa här aktuella bestämmelser torde alltså inte heller föreligga med tanke på ett eventuellt framtida medlemskap i EG. När det gäller gränsvärden för tjära finns, som tidigare nämnts, redan EG:s direktiv.

Mitt förslag: Lagstiftningen avseende tobak samlas i en lag utom vad avser tobaksskatt.

Utredningens förslag överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Flertalet som uttalat sig i frågan är positiva till utredningens förslag. Dit hör bl.a. Arbetarskyddsstyrelsen, Landstingsförbundet och flera landsting. En av underinstanserna till Universitets- och högskoleämbetet, juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, anför däremot att den föreslagna lagstiftningen innehåller regler av systematiskt olika karaktär och torde innebära att det blir svårare för dem som berörs av de skilda bestämmelserna att finna dem.

Skälen för mitt förslag: Lagstiftningen om tobak kommer att beröra skilda områden. Förutom den lagstiftning som redan finns om varningstext och innehållsdeklarationer samt om marknadsföring föreslås nu lagstiftning om rökfria miljöer och produktkontroll.

En metod som kan användas vid aktuell lagstiftning är att komplettera den lagstiftning som redan finns med de nya eller ändrade regler jag har förordat samt att, i den mån dessa regler inte passar in i lagstiftningen, skapa nya lagar. Detta skulle emellertid ge en splittrad lagstiftning i frågor som berör tobak.

En samlad lagstiftning ger en bättre överblick. Flera remissinstanser som direkt kommer att beröras av lagstiftningen har också klart uttalat att de anser det vara bra om föreslagna regler samlas i en lag. Det torde alltså inte finnas någon anledning att befara att de som berörs av olika bestämmelser kommer att få svårt att finna dem. Jag anser därför att man inte behöver fästa någon avgörande vikt vid de nackdelar det kan innebära att samla bestämmelser av delvis olika karaktär i en lag. Tobaksskatt bör dock även fortsättningsvis regleras separat.

Mitt förslag: Den omedelbara tillsynen över att lagen och föreskrifter som meddelats med stöd av denna efterlevs, utövas när det gäller rökfria miljöer m.m. av miljö- och hälsoskyddsnämnden eller motsvarande kommunal nämnd. Inom länet utövas denna tillsyn av länsstyrelsen. Tillsynen över att bestämmelserna om rökning inom lokaler som är upplåtna för enbart personal inom skolor, barnomsorg, hälso- och sjukvård och tandvård följs utövas lokalt av Yrkesinspektionen och centralt av Arbetskyddsstyrelsen. I övrigt utövas den centrala tillsynen av Socialstyrelsen. När det gäller marknadsföring av tobaksvaror skall dock, i stället för reglerna om tillsyn i tobakslagen, bestämmelserna i marknadsföringslagen gälla och Konsumentverket skall liksom tidigare övervaka näringsidkares marknadsföring av sådana varor.

Bestämmelser om tillsynsmyndigheternas rätt till information m.m. som behövs för tillsynen samt tillträde till lokaler och annat som berörs regleras i huvudsak på samma sätt som enligt tidigare lagstiftning om varningstext och innehållsdeklaration. Också vad som föreskrivits om rätt för tillsynsmyndigheterna att meddela förelägganden och förbud samt omhändertaga egendom överförs i stort sett oförändrat från nämnda lagstiftning. Däremot straffbeläggs inte några överträdelser i den nya lagen.

Den kommunala nämndens beslut får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens och Socialstyrelsens beslut i särskilda fall får överklagas hos länsrätten. Yrkesinspektionens beslut däremot får överklagas hos Arbetskyddsstyrelsen.

Beslut om föreskrifter av normgivningskaraktär som meddelats efter bemyndigande från regeringen, får överklagas hos regeringen av tillverkare eller importörer om det är fråga om varningstexter eller innehållsdeklaration på förpackningar till tobaksvaror. Andra beslut om föreskrifter av normgivningskaraktär som meddelats efter bemyndigande från regeringen får inte överklagas.

Utredningens förslag överensstämmer i stort sett med mitt. Utredningen föreslår dock att i vissa fall den som bryter mot lagen eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen skall dömas till böter. Utredningen föreslår också att nuvarande bestämmelse om förverkande skall överföras från lagstiftningen om varningstext och innehållsdeklaration till den nya lagen. Vidare innehåller utredningens förslag en delvis annan besvärsordning.

Remissinstanserna: Flertalet av dem som berört tillsyns- och påföljdsfrågor är positiva till utredningens förslag. Ett par kommuner anför att reglerna om rökfria miljöer är svåra att kontrollera och att någon mer aktiv tillsyn inte kan komma i fråga med hänsyn till det pressade ekono-

miska läge som råder i många kommuner. Kostnadsaspekterna tas också upp av ytterligare ett par remissinstanser.

Arbetskyddsstyrelsen, ett par kommuner, LO och Sveriges hotell- och restaurangförbund tar upp frågor om gränsdragningen mellan tillsynsmyndigheternas ansvarsområden. Därvid anförs bl.a. att gränsdragningen är något oklar när det gäller tillsynen över rökfria miljöer enligt vad utredningen föreslår.

Utredningens förslag när det gäller vilka befogenheter en tillsynsmyndighet bör ha möter knappast några invändningar. Också förslaget om påföljder m.m. godtas i stort sett av remissinstanserna. Rikspolisstyrelsen ifrågasätter dock om kriminalisering på detta område är sakligt motiverad och förordar att i stället vitesinstitutet används i större utsträckning. Med anledning av ett förslag av utredningen att det i lagen skall införas en bestämmelse om att den som skall avvisa en person som trots tillsägelse röker där detta inte är tillåtet skall ha rätt att anlita polis för avvisningen, anför Rikspolisstyrelsen att sådana ingripanden endast undantagsvis bör komma i fråga.

Skälen för mitt förslag: Tillsynen över lagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av denna bör samlas hos så få myndigheter som möjligt. Samtidigt bör dock tillsynen i möjligaste mån läggas på myndigheter som redan har näraliggande uppgifter.

När det gäller den lokala eller regionala tillsynen har redan Yrkesinspektionen tillsynsansvar enligt arbetsmiljölagstiftningen och miljö- och hälsoskyddsnämnden, eller den kommunala nämnd som utövar dess funktioner, har tillsynsansvar enligt hälsoskyddslagstiftningen. Inom länet utövas tillsynen enligt hälsoskyddslagstiftningen av länsstyrelsen. Dessa tillsynsmyndigheter företar också inspektioner för att kontrollera miljön i många av de lokaler och andra utrymmen som kommer att omfattas av tobakslagens regler om rökfria miljöer. Den omedelbara tillsynen i fråga om rökfria miljöer bör därför fördelas mellan Yrkesinspektionen och den kommunala nämnden. Inom länet bör länsstyrelsen utöva tillsyn inom miljö- och hälsoskyddsnämndens ansvarsområde. På så sätt bör huvuddelen av tillsynen enligt tobakslagen kunna utövas i samband med annan tillsynsverksamhet. Fördelningen bör ske så att nämnden får tillsynsansvar för de miljöer dit allmänheten har tillträde, hotell och restauranger m.m. samt att Yrkesinspektionen får ansvaret för personalutrymmen på sådana arbetsplatser som omfattas av rökförbud.

Den omedelbara tillsynen innefattar det direkta ansvaret för att lagens regler efterlevs. Tillsynen skall bl.a. utövas genom inspektioner av de rökfria miljöerna. De lokala tillsynsmyndigheterna har möjlighet att utfärda förbud och förelägganden i de enskilda ärendena.

När det gäller den centrala tillsynen är det naturligt att Socialstyrelsen som redan har en central funktion i fråga om tobaksfrågor får det huvudsakliga ansvaret för det tillsynsområde som länsstyrelsen skall svara för. Arbetskyddsstyrelsen bör få ansvaret för den centrala tillsynen när det gäller sådana miljöer som Yrkesinspektionen har det omedelbara tillsynsansvaret för.

Socialstyrelsen får också – i likhet med vad som nu gäller – tillsynsansvar vad gäller efterlevnaden av bestämmelserna om varningstexter och innehållsdeklaration. Motsvarande gäller för bestämmelserna om produktkontroll m.m.

Den centrala tillsynen innefattar bl.a. samordnande, uppföljande och vägledande uppgifter. Myndigheterna förutsätts utfärda allmänna råd beträffande den regionala och omedelbara tillsynen. Tillsynen innefattar inte handläggning av enskilda ärenden. Undantag gäller för Socialstyrelsens roll beträffande varningstexter, innehållsdeklaration och bestämmelserna om produktkontroll m.m. I dessa ärenden har Socialstyrelsen som enda tillsynsmyndighet samma roll som de lokala tillsynsmyndigheterna och kan meddela förelägganden eller förbud i särskilda fall. Beträffande tillsynen enligt 16 § gäller att Socialstyrelsen skall tillhandagå regeringen när så behövs för att få fram utredningar och undersökningsresultat.

Reglerna om reklam och annan marknadsföring bör undantas från Socialstyrelsens ansvarsområde. Enligt de regler som nu gäller har Konsumentverket till uppgift att bl.a. övervaka och utarbeta riktlinjer för näringsidkares marknadsföring. Dessa uppgifter gäller även marknadsföring av tobaksvaror. Jag finner inte skäl att göra någon ändring beträffande detta.

Med den angivna uppdelningen torde det knappast bli några större problem med gränsdragningen mellan tillsynsmyndigheterna ens när det gäller den rökfria miljön. Som jag nyss anfört bör också huvuddelen av tillsynen kunna utövas i samband med annan tillsynsverksamhet. På grund härav och då det får förutsättas att såväl enskilda som vissa organisationer kommer att engagera sig i lagens tillämpning och påtala eventuella missförhållanden, torde de extra kostnader som kommer att uppstå för tillsynsmyndigheterna på grund av denna lag att bli begränsade.

För att kunna upprätthålla en effektiv tillsyn måste tillsynsmyndigheterna, var och en inom sitt respektive tillsynsområde, liksom enligt nuvarande lagstiftning om varningstexter m.m., ha rätt att få upplysningar och handlingar m.m. som behövs för tillsynen, tillträde till lokaler och annat som berörs av lagen eller föreskrifter meddelade med stöd av denna samt rätt att där ta erforderliga prover. Om upplysningar, tillträde m.m. inte lämnas frivilligt på begäran av tillsynsmyndigheterna måste dessa också ha möjlighet att framtvunga de upplysningar m.m. som behövs. Detta bör i första hand ske genom förelägganden som kan förenas med vite. När det gäller tillträde till lokaler och annat bör emellertid också biträde av kronofogdemyndighet kunna lämnas. Sådant biträde bör dock endast anlitas om andra vägar inte är framkomliga eller saken brådskar.

Förelägganden och förbud bör, förutom för genomförandet av tillsynen, också kunna användas för att se till att lagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av denna efterlevs. Även här bör dock i första hand eftersträvas att rättelse sker frivilligt och förelägganden eller förbud, som kan förenas med vite, bör komma i fråga först om frivillig

rättelse inte sker, om det är uppenbart att så inte kommer att ske eller om saken brådskar.

Liksom enligt nuvarande lagstiftning om varningstext m.m. bör också tillsynsmyndigheterna kunna omhänderta en tobaksvara som saluhålls eller uppenbart är avsedd att saluhållas i strid med lagen. Kronofogdemyndigheten bör då, om det behövs, bistå med handräckning. Möjligheten att vidta rättelse under tillsynsmyndighets kontroll bör också överföras från nämnda lagstiftning. Sker inte rättelse inom skälig tid, som tillsynsmyndigheten bestämmer, eller om sådan rättelse inte är möjlig återstår endast att förstöra varan.

Utredningen föreslår att den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot vissa bestämmelser i lagen eller föreskrift som meddelats med stöd av lagen skall dömas till böter om brottet inte är ringa. Åtal skall dock få ske först efter anmälan från en tillsynsmyndighet. Motsvarande bestämmelser finns i lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror. Sedan lagen trädde i kraft år 1977 har emellertid varken åtal eller åtalsanmälan förekommit i något enda fall. Det finns rimlig anledning att anta att även den här föreslagna lagens bestämmelser kommer att kunna upprätthållas utan att straff kommer att behöva utmätas. Vid överträdelse av lagens bestämmelser eller av föreskrifter som meddelas med stöd av lagen torde det därför vara tillräckligt att möjlighet finns att meddela förelägganden och förbud förenade med viten. Dessa viten kan också sättas betydligt högre än vad som kan komma i fråga vid bötesstraff. Om ingen straffbestämmelse införs i den nya lagen bör det inte heller införas någon bestämmelse om förverkande.

När det gäller rökfria miljöer har jag redan tidigare anfört att ansvaret för upprätthållandet av lagens bestämmelser skall åvila ägaren eller den som disponerar den lokal m.m. som berörs och att den enskilde rökaren i princip endast riskerar att bli avvisad. Något annat torde lätt kunna uppfattas som onödigt småaktigt och riskerar att föranleda trotsreaktioner. Dessutom skulle troligen ytterst få personer bli dömda för ett brott mot dessa bestämmelser dels på grund av övervakningssvårigheter, dels på grund av att brottet skulle komma att uppfattas som så ringa att det ofta skulle bli fråga om åtalsunderlåtelse. Till skillnad från utredningen finner jag det inte heller nödvändigt att föreskriva att den som får besluta om avvisning av en person som trots tillsägelse röker där detta inte är tillåtet, har rätt att påkalla hjälp av polis. Avvisning torde inte behöva komma i fråga så ofta och när så måste ske torde det vanligen fungera utan att polis behöver tillkallas. Skulle det bli aktuellt med ett polisingripande kan det också antas att situationen ofta är sådan att ett ingripande ändå skulle ha skett av andra skäl.

I fråga om överklaganden bör för miljö- och hälsoskyddsnämndens, eller motsvarande nämnds, beslut i princip gälla detsamma som enligt hälsoskyddslagen (1982:1080). Detta skulle innebära att nämndens beslut skulle få överklagas till länsstyrelsen och att länsstyrelsens beslut fick överklagas till kammarrätten. I överensstämmelse med vad som nu gäller ifråga om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror

borde också de beslut Socialstyrelsen meddelar i egenskap av tillsynsmyndighet överklagas till kammarrätten.

I betänkandet "Domstolarna inför 2000-talet" (SOU 1991:106), som för närvarande bereds, har emellertid Domstolsutredningen bl.a. föreslagit att all domstolsprövning av förvaltningsbeslut skall börja i länsrätt. Regeringen har ställt sig bakom principen i årets budgetproposition (prop. 1992/93:100 bil. 3 s. 24 f). Jag finner alltså denna princip lämplig och anser att de nu aktuella besluten bör prövas av länsrätt som första domstolsinstans. Nämndens beslut får alltså överklagas till länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut i särskilda fall liksom Socialstyrelsens beslut överklagas till länsrätten. Förslaget kräver en ändring i 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Jag återkommer i specialmotiveringen till vissa frågor om den lagtekniska utformningen av bestämmelsen.

Yrkesinspektionens beslut enligt arbetsmiljölagen (1977:1160) får överklagas hos Arbetarskyddsstyrelsen. Detsamma bör gälla här.

Enligt arbetsmiljölagen gäller som huvudregel att Arbetarskyddsstyrelsens beslut får överklagas till regeringen. Arbetsmiljölagens besvärregler är för närvarande föremål för utredning (A 1991:03). Utredningen har till uppdrag att pröva om det finns förutsättningar för att ta bort möjligheten att överklaga beslut enligt arbetsmiljölagen till regeringen som tredje och sista instans. Enligt direktiven (Dir. 1992:33) finns skäl till omprövning av besvärsmålen bl.a. med hänsyn till de av riksdagen år 1984 uppdragna riktlinjerna för regeringens befattning med besvärärenden. Utredningen skall även beakta vissa krav i Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) samt lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut (rättsprövningslagen).

Enligt artikel 6 i Europakonventionen gäller att den enskilde har rätt att få sina civila rättigheter och skyldigheter prövade inför inhemsk domstol. Sverige har för att uppfylla detta krav i konventionen i de fall administrativ myndighet annars är sista beslutsinstans infört rättsprövningslagen som för sådana fall ger en rätt till prövning av Regeringsrätten. Rättsprövningslagen har ansetts tillämplig på beslut om ingripande enligt arbetsmiljölagen (Regeringsrättens beslut den 19 november 1990 i mål 997-1990).

De beslut som Arbetarskyddsstyrelsen i särskilda fall meddelar angående ingripande enligt tobakslagen har samma karaktär som motsvarande beslut enligt arbetsmiljölagen och bör således även de kunna bli föremål för rättsprövning.

Med hänsyn till den begränsade tillsynsuppgiften för Yrkesinspektionen kan det förväntas att antalet överklagade ärenden torde bli mycket få. Mot den bakgrunden och då den möjlighet till rättsprövning som ovan nämnts torde stå öppen anser jag att resultatet av den pågående översynen av besvärreglerna i arbetsmiljölagen bör avvaktas. Jag föreslår därför inte nu någon särskild bestämmelse om rätt att överklaga dessa beslut till domstol.

När det gäller beslut om föreskrifter av normgivningskaraktär som en myndighet har meddelat efter ett bemyndigande från regeringen bör det i fråga om varningstexter och innehållsdeklaration på tobaksförpackningar, liksom enligt nu gällande lagstiftning, vara möjligt att klaga till regeringen. Den krets som ska kunna överklaga dessa typer av beslut bör dock begränsas till dem som närmast berörs av besluten, nämligen dels tillverkare av tobaksvaror, dels importörer av sådana varor som är avsedda att säljas till konsumenter inom landet.

Andra beslut om föreskrifter av normgivningskaraktär som en myndighet har meddelat efter ett bemyndigande från regeringen bör inte kunna överklagas.

4.9 Vissa sekretessfrågor

I fråga om sekretess vid den tillsynsverksamhet som bedrivs av de i lagen upptagna statliga tillsynsmyndigheterna gäller 8 kap. 6 § sekretesslagen som reglerar sekretess i statlig tillsynsverksamhet. Enligt denna bestämmelse gäller, i den utsträckning regeringen föreskriver, sekretess med avseende på bl.a. tillsyn över näringslivet. Sekretessen gäller dels uppgifter om enskildas affärs- eller driftförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat, dels uppgifter om andra ekonomiska eller personliga förhållanden för den som har trätt i affärsförbindelse eller liknande förbindelse med den som är föremål för myndighetens verksamhet. Regeringen har med stöd av denna lagbestämmelse i sekretessförordningen (1980:657) föreskrivit sekretess vad gäller tillsyn enligt hälsoskyddslagen (1982:1080). Motsvarande föreskrift bör införas beträffande tillsyn enligt tobakslagen.

Den tillsynsverksamhet som bedrivs av miljö- och hälsoskyddsmyndigheten eller motsvarande nämnd omfattas av bestämmelsen i 8 kap. 7 § sekretesslagen enligt vilken sekretess gäller i kommunal tillsyn med avseende på näringslivet. I den utsträckning denna bestämmelse inte kan anses tillämplig på den tillsyn som nämnden utövar enligt denna lag kan sekretess för en uppgift som framkommer vid tillsyn ändå gälla på grund av bestämmelsen i 13 kap. 1 § sekretesslagen om överföring av sekretess. I många av de lokaler nämndens tillsyn avser gäller sekretess för personalen enligt särskilda bestämmelser i sekretesslagen. Så är t.ex. bestämmelsen om sekretess inom socialtjänsten i 7 kap. 4 § i många fall tillämplig på personal i lokaler som avses i 2 § 2 och 2 § 3. Om en uppgift inhämtas från sådan personal överförs sekretess till tillsynsmyndigheten. Emellertid kan uppkomma vissa situationer där de angivna sekretessbestämmelserna inte är tillämpliga. Det kan gälla fall när 8 kap. 7 § sekretesslagen ej är tillämplig och nämnden inhämtar uppgifter för vilka sekretess inte gäller, t.ex. när en uppgift om någons ekonomiska eller personliga förhållanden fås direkt från den uppgiften rör eller myndigheten själv gör vissa iakttagelser. Vidare kan nämnden få uppgifter av personal som inte omfattas av någon sekretessbestämmelse.

Det får emellertid antas att det endast är i undantagsfall som det i tillsynsverksamheten kan komma fram så känsliga uppgifter att någon ändring av sekretesslagen är motiverad. Jag lägger därför inte fram något sådant förslag.

I 8 § lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobakvaror föreskrivs tystnadsplikt för den som har deltagit i tillsyn enligt lagen eller på annat sätt tagit befattning med ärende som avses i lagen. Bestämmelsen gäller enbart personer som inte omfattas av sekretesslagen, t.ex. privaträttsliga subjekt som biträder med vissa analyser o.d. En sådan regel bör enligt min mening införas i tobakslagen. I bestämmelsen bör i enlighet med vad som gäller enligt regeln i lagen om varningstext och innehållsdeklaration erinras om att sekretesslagen gäller i det allmännas verksamhet.

5. Kostnader och ikraftträdande

Reglerna om rökfria miljöer m.m. kan leda till vissa kostnader för de lokalansvariga, framför allt i de fall då särskilda rökutrymmen inrättas. En stor del av de byggnader m.m. som omfattas av de nya reglerna torde dock redan i dag vara försedda med rökrum. Vad som kan behöva göras är då i en del fall att förbättra ventilationsförhållandena. Det bör dock noteras att lagen inte uppställer något krav på inrättande av rökrum. Det bör vidare beaktas att, även om inrättande av rökrum kan medföra vissa omedelbara kostnader, rökförbud generellt sett leder till minskade utgifter för uppvärmning, ventilation, städning m.m.

Vad gäller restauranger uppställs i föreslagen lagstiftning inte några särskilda krav på avgränsningen mellan områden där rökning är tillåten resp. inte är det. Förslaget innebär inte heller att något visst antal sittplatser skall vara fria från tobaksrök. Några ombyggnadsarbeten torde därför inte behöva vidtas i samband med inrättandet av rökfria utrymmen. I fråga om hotell innebär föreslagen bestämmelse inte att någon totalsanering behöver göras av berörda rum. Det räcker att de framdeles är fria från tobaksrök. De föreslagna bestämmelserna om produktkontroll kan innebära vissa ökade kostnader för tobaksföretagen. Undersökningar som gäller tobaksprodukternas innehåll m.m. utförs dock redan i dag i stor utsträckning inom företagen. Att undersökningsresultaten också skall rapporteras till regeringen torde inte behöva medföra några större kostnader.

Vid delegering av föreskrifter rörande gränsvärden kommer den myndighet till vilken delegering sker att orsakas vissa merkostnader genom de nya bestämmelserna. Dessa torde dock bli av begränsad omfattning. När det gäller varningstexter och innehållsdeklarationer motsvarar de uppgifter som torde komma att delegeras i allt väsentligt vad som i dag åligger Socialstyrelsen. Föreslagen lagstiftning innebär alltså totalt sett inte några ökade kostnader i den delen.

Den föreslagna tillsynsverksamheten kommer att orsaka vissa kostnader för de myndigheter som berörs. De har emellertid, som tidigare

anförts, redan i dag näraliggande uppgifter. De extra kostnader den nya lagen kommer att orsaka bör alltså inte bli så stora. Inte heller domstolarna torde komma att orsakas några större kostnader på grund av föreslagen lagstiftning.

Inledningsvis nämnde jag att åtgärder mot tobaksbruk måste vidtas på flera plan och att förstärka informationen är en av de åtgärder som bör vidtas. Som anfördes i propositionen 1990/91:175 bör informationen bedrivas både lokalt på skolor, inom sjukvården etc. och centralt t.ex. genom kunskapsspridning. Det centrala ansvaret för detta arbete åligger det nyligen inrättade Folkhälsoinstitutet. Förutom nu nämnd information kommer det att behövas viss information om lagens innehåll i samband med dess ikraftträdande. Informationen kan lämnas av de myndigheter som i olika avseenden är berörda t.ex. Folkhälsoinstitutet, Socialstyrelsen, Arbetarskyddsstyrelsen, Konsumentverket och Statens skolverk. Detta kan medföra vissa extra kostnader – huvudsakligen för Folkhälsoinstitutet – som emellertid inte bedöms bli större än att de ryms inom befintliga anslag.

Då det för närvarande inte går att mera exakt bedöma vilka kostnads-effekter de lagda förslagen kan komma att medföra för myndigheter och domstolar föreslår jag att en utvärdering därav görs några år efter att lagen trätt i kraft.

Det är angeläget att den nya tobakslagen träder i kraft så snart som möjligt. Före ikraftträdandet behövs det emellertid, som jag nyss anført, viss information om lagens innehåll.

I samband med att tobakslagen träder i kraft bör lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror samt lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror upphöra att gälla.

Några övergångsregler torde inte behövas, fränsett en regel som tar sikte på sådana beslut om varningstext och innehållsdeklaration som har meddelats före den nya lagens ikraftträdande.

6. Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anført har inom Socialdepartementet upprättats förslag till

1. tobakslag,
2. lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Förslaget under 2 har upprättats i samråd med chefen för Justitiedepartementet.

Lagrådet har granskat lagförslagen.

7.1 Förslaget till tobakslag

Lagens disposition

Lagen innehåller 27 paragrafer uppdelade på nio avsnitt.

Först finns en *inledande bestämmelse* som anger vilka områden lagen berör (1 §). Avsnittet därefter behandlar vissa miljöer där tobaksrökning i princip inte får eller bör äga rum. De miljöer som berörs är vissa lokaler och andra utrymmen dit allmänheten normalt har tillträde samt vissa utrymmen avsedda för gemensamt bruk i vissa inrättningar med särskild service eller vård (2 §). En särskild reglering görs för lokaler där offentliga tillställningar eller allmänna sammankomster anordnas och för andra i 2 § ej angivna lokaler dit allmänheten har tillträde (3 §). I sådana lokaler skall det, om miljön inte är rökfri, finnas områden där rökning är förbjuden. Särskilda regler ges också för hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad yrkesmässigt upplåts samt för restauranger och andra serveringsställen (4 §). Bostäder och andra lokaler för boende som inte är tillfälligt berörs dock inte av lagens regler (5 §). Rökrum får i de flesta fallen inrättas och även i annat fall kan undantag göras från reglerna om att rökning inte får äga rum (6 §). Här kan noteras att de krav på rökfria miljöer som lagen uppställer inte utgör något hinder mot att mer långtgående krav på rökfrihet ställs än vad som framgår av lagen. Denna kan därför sägas innefatta minimiregler för i vilken omfattning en lokal m.m. skall hållas fri från tobaksrök. Ansvarig för att bestämmelserna om rökfria miljöer följs är ägaren eller den som disponerar lokalen, utrymmet eller platsen som berörs (7 § första stycket). Den enskilde som röker i strid med bestämmelserna kan avvisas (7 § andra stycket).

Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att arbetsplatser i allt väsentligt skall vara rökfria (8 §).

I det följande avsnittet finns bestämmelser om *varningstexter* och om innehållsdeklaration på förpackningar till tobaksvaror (9-11 §§).

Näringsidkares *marknadsföring* som avser tobaksvaror och som riktar sig till konsumenter regleras i nästa avsnitt (12-14 §§).

Ett följande avsnitt innehåller vissa regler om *produktkontroll*. Föreskrifter kan meddelas enligt vilka tillverkare och importörer av tobaksvaror bl.a. är skyldiga att genomföra eller låta genomföra vissa utredningar i fråga om dessa varor (15 §). Under särskilda förutsättningar kan också ges förbud mot tillverkning och införsel av vissa slag av tobaksvaror (16 §). Föreskrifter kan vidare ges om gränsvärden för skadliga ämnen m.m. i en tobaksvara (17 §).

Bestämmelser om vilka myndigheter som har *tillsyn* över att lagen och föreskrifter som meddelats med stöd av denna följs samt vad som gäller för denna tillsyn framgår av följande avsnitt (18-23 §§). I fråga om

tillsynen avseende reglerna om marknadsföring av tobaksvaror gäller dock bestämmelserna i marknadsföringslagen (1975:1418).

Lagens avslutande paragrafer innehåller regler om *överklaganden* (24-25 §§).

Inledande bestämmelse

1 §

Här anges vilka områden lagen berör.

Med tobaksvara avses detsamma som i lagstiftningen om marknadsföring av tobaksvaror samt om varningstext och innehållsdeklaration på sådana varor, dvs. vara som till någon del innehåller tobak och som är avsedd att brukas som njutningsmedel.

Begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen

2 §

Som tidigare anförts föreskrivs i denna bestämmelse att rökning inte är tillåten bl.a. i vissa lokaler för t.ex. barnomsorg, undervisning och hälso- och sjukvård. Med uttrycket lokal avses i denna och följande paragrafer hus eller del därav och med uttrycket annat utrymme avses bl.a. tunnelbaneperronger insprängda i bergrum samt vissa färdmedel såsom tåg. Ordet utrymme används alltså i lagen som samlingsbeteckning och inkluderar såväl lokaler som andra inomhusutrymmen. Några utemiljöer avses däremot inte.

2 § 1

Enligt denna punkt får rökning inte förekomma i lokaler avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom, exempelvis olika verksamheter på fritidsgårdar. Med skolverksamhet avses här verksamhet i grundskolan och gymnasieskolan. Lokaler för högskoleverksamhet och annan vuxenundervisning faller däremot utanför denna bestämmelse.

Det krävs inte att det vid tillfället pågår skolverksamhet e.d. i lokalen för att bestämmelsen skall vara tillämplig. Det är tillräckligt att lokalen är avsedd för sådan verksamhet. Detta innebär bl.a. att en skolsal som på kvällen används för annan verksamhet omfattas av bestämmelsen. Rökning får alltså inte heller vid ett sådant tillfälle äga rum i lokalen.

Förutom skolsalar och lekrum m.m. omfattar bestämmelsen sådana delar av lokalen som barnen har anledning att besöka om än mer tillfälligt. Således omfattas exempelvis expeditioner, korridorer, trappor och toaletter. Delar av skollokaler m.m. som är upplåtna enbart för personalen – som lärarum och andra personalutrymmen dit barnen inte har tillträde – omfattas också av denna bestämmelse men för dessa gäller samma regler i fråga om möjlighet att inrätta rökrum som för övriga utrymmen som avses i paragrafen. Detta framgår av 6 §.

Vem som är huvudman för den berörda verksamheten saknar betydelse. Även sådana daghem som exempelvis drivs av föräldra- eller personalkooperativ omfattas alltså men på grund av det allmänna undantaget för bostäder i 5 § faller all barnomsorg i enskilda hem utanför lagens tillämpningsområde.

2 § 2

Här förbjuds rökning i lokaler avsedda för hälso- och sjukvård. Med hälso- och sjukvård avses enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador. I förevarande sammanhang avses begreppet omfatta även tandvård utan att detta nämns i lagtexten. Motsvarande gäller bl.a. patientjournalagen (1985:562) och 7 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100).

Under förbudet faller alla utrymmen som patienter och andra har anledning att besöka eller vistas mer regelbundet i, t.ex. mottagnings- och behandlingsrum, vårdssalar, väntrum, dagrum, toaletter, korridorer och hissar.

Liksom i fråga om skollokaler m.m. är det tillräckligt att en lokal är avsedd att användas för angiven verksamhet för att den skall omfattas av rökförbudet i denna bestämmelse. Vem som är huvudman för verksamheten saknar också här betydelse. Det innebär att lokaler för patienter i t.ex. privata sjukhem omfattas, liksom mottagningsrum och väntrum hos privatläkare och privattandläkare. Att röktrum får inrättas framgår av 6 § där också möjligheten att i övrigt avvika från bestämmelsen framgår.

2 § 3

Enligt denna punkt får rökning inte förekomma i lokaler avsedda för gemensamt bruk i vissa speciella former av boende. Exempel på sådana lokaler för gemensamt bruk är sällskapsrum, motionslokaler och andra typer av samlingsrum.

Bestämmelsen i denna punkt omfattar t.ex. lokaler i servicehus, grupp- bostäder för äldre och handikappade m.fl. liknande lokaler samt behandlingshem o.dyl.

Bestämmelsen gäller inte gemensamma utrymmen i lokaler som är avsedda för hälso- och sjukvård. För sådana lokaler gäller 2 § 2.

Egna rum för äldre i olika former av sådant boende som angetts i detta stycke omfattas inte av regleringen i paragrafen. De utgör sådana privata miljöer som faller utanför bestämmelserna om rökfria miljöer.

Av 6 § framgår att det finns möjligheter att inrätta röktrum och i övrigt avvika från bestämmelsen.

2 § 4

I denna punkt anges att rökning inte får äga rum dels på färdmedel i inrikes kollektivtrafik, dels i lokaler och andra utrymmen som är avsedda att användas av den som reser med sådana färdmedel.

Med kollektivtrafik avses i denna lag trafik för personbefordran som tillhandahålls allmänheten mot ersättning. Som exempel på färdmedel i sådan trafik kan nämnas bussar, tåg, spårvagnar, flygplan och fartyg i linjetrafik, s.k turistbussar och turistbåtar, bilar och bussar i färdtjänst samt taxi i allmänhet. Vem som är huvudman för trafikverksamheten saknar betydelse för tillämpningen av denna bestämmelse.

Till lokaler och andra utrymmen som är avsedda att användas av den som reser med sådana färdmedel som behandlas i denna bestämmelse hör väntsalar, biljetthallar, korridorer och hissar m.m. Även exempelvis tunnelbaneperronger insprängda i ett bergrum hör dit. Några utemiljöer omfattas däremot inte, vilket innebär att tågpererronger som inte är inbyggda eller liknande faller utanför lagens bestämmelser.

Det är också i fråga om aktuella färdmedel m.m. möjligt att inrätta särskilda rökutrymmen (se 6 § första stycket). Av praktiska skäl torde dock detta endast kunna bli aktuellt på vissa färdmedel såsom tåg. När det gäller tåg kan också nämnas att de särskilda bestämmelserna om upplåtelse av tillfällig bostad och om serveringsställen inte gäller för sovkupéer och liknande utrymmen och restaurangvagnar på sådana färdmedel – se närmare motiveringen till 4 §.

3 §

Första stycket i denna paragraf behandlar lokaler där en offentlig tillställning eller allmän sammankomst anordnas. Det gäller också andra lokaler som är avsedda att användas av den som deltar i tillställningen eller sammankomsten. I nämnda lokaler skall det finnas områden där rökning är förbjuden. Vad i stycket sägs gäller dock endast den tid då tillställningen eller sammankomsten pågår.

Innebörden av begreppet offentlig tillställning framgår av 9 § allmänna ordningsstadgan (1956:617), till vilken hänvisning gjorts. Utmärkande för en offentlig tillställning är att den anordnas för allmänheten. Som exempel på sådan tillställning kan nämnas danstillställningar och tävlingar i sport och idrott. Undantag görs för tillställning som avses i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster.

Med allmän sammankomst avses detsamma som i 1 § lagen om allmänna sammankomster. Således avses sammankomster som anordnas för allmänheten, till vilka allmänheten har tillträde eller som, med hänsyn till de villkor under vilka tillträde lämnas, kan jämföras därmed. Vidare förutsätts att sammankomsten hålls för överläggning, opinionsyttring eller upplysning i allmän eller enskild angelägenhet eller att den är att hänföra till föreläsning eller föredrag för undervisning eller meddelande av allmän eller medborgerlig bildning eller till religionsutövning. Hit hänförs också allmän teaterföreställning, konsert, biograföreställning och annan allmän sammankomst för framförande av konstnärligt verk.

Endast tillställningar och sammankomster som anordnas i en lokal, alltså inomhus, omfattas av bestämmelsen i paragrafen. Om en offentlig tillställning eller en allmän sammankomst anordnas i en byggnad som

samtidigt används för annat ändamål, gäller bestämmelsen endast de delar av byggnaden som tas i anspråk för tillställningen eller sammankomsten.

Vidare gäller för tillställningar eller sammankomster i en lokal som anges i 2 § i stället regleringen i denna paragraf. De särskilda regler som gäller för en offentlig tillställning eller en allmän sammankomst på en restaurang eller liknande kommer att beröras i motiveringen till 4 § andra stycket.

Som anförts tidigare omfattar den här aktuella bestämmelsen, förutom den lokal eller del av lokal där en offentlig tillställning eller en allmän sammankomst anordnas, också lokaler som är avsedda att användas av den som deltar i tillställningen eller sammankomsten. Detta gäller vestibuler, foajéer, korridorer, trappor, hissar, toaletter och liknande.

Bestämmelsen innebär att det, om miljön inte är rökfri, skall finnas särskilda områden inom lokalen där rökning inte får äga rum. Något särskilt krav har inte uppställts på hur stort området måste vara eller på avgränsning.

Undantag från bestämmelsen får med stöd av 6 § göras för de lokaler där en uppdelning av utrymmet i olika områden – där rökning är tillåten respektive förbjuden – av praktiska skäl inte kan göras med hänsyn till lokalens storlek eller utformning. Den som äger eller disponerar över lokalen kan då själv bestämma vilka regler för rökning som skall gälla i lokalen.

Enligt *andra stycket* gäller vad i första stycket sagts också andra lokaler än som avses i första stycket till denna paragraf och till vilka allmänheten har tillträde. Med lokaler dit allmänheten har tillträde avses lokaler som är öppna för allmänheten. Med allmänheten förstås envar medborgare till skillnad från en särskild krets av personer. Exempel på sådana lokaler som avses är bl.a. expeditioner och mottagningsrum hos statliga och kommunala myndigheter, butiker, postkontor, banklokaler och serviceinrättningar som frisersalonger m.m. och inomhustorg. Lokaler som enbart är tillgängliga för en sluten krets av personer, såsom t.ex. de anställda på en arbetsplats, medlemmarna i en förening eller särskilt inbjudna m.fl. avses inte. Utrymmen för personal, lagring av varor, underhåll och kontor m.m. omfattas inte av regleringen. Inte heller gemenskapsutrymmen i bostadshus m.m. omfattas av bestämmelsen. I fråga om serveringslokaler på restauranger och liknande samt hotellrum gäller särskilda bestämmelser enligt 4 §.

Också här saknar det betydelse om det är ett offentligt organ eller en privat person (fysisk eller juridisk) som disponerar lokalen.

Enligt *tredje stycket* gäller bestämmelserna i första och andra styckerna inte lokaler som avses i 2 § eller 4 §. Lokaler som avses i 2 § skall alltid hållas rökfria, även om de tas i anspråk för en tillställning eller sammankomst. Således omfattas t.ex. sådana bibliotek, idrotts- och motionslokaler som avses i 2 § 1 inte av paragrafen. För restauranger gäller enbart regleringen i 4 §.

4 §

Första stycket i denna paragraf gäller hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad upplåts yrkesmässigt, t.ex. motell och pensionat. I ett visst antal av de rum m.m. som upplåts på sådana inrättningar skall rökning vara förbjuden.

Bestämmelsen avser endast de rum och liknande som upplåts men inte vestibuler, trappor och hissar m.m. För sådana utrymmen gäller normalt 3 § andra stycket.

Även sviter och liknande som upplåts yrkesmässigt omfattas. När det gäller lägenhetshotell samt gränsdragningen mellan sådana lägenheter som upplåts mer tillfälligt och sådana som upplåts för mer stadigvarande boende bör i vart fall upplåtelser för kortare tid än en månad normalt anses såsom tillfälliga.

Denna bestämmelse gäller inte sovvagnskupéer på tåg och liknande. För dessa gäller i stället 2 § 4. Inte heller några andra lokaler eller andra utrymmen som omfattas av 2 § 4 torde komma att beröras av förevarande paragraf.

Andra stycket behandlar restauranger och andra serveringsställen som har mer än 50 sittplatser. Därmed avses inte bara ställen som har servering vid borden utan också sådana som har s.k. självservering. Även barer och liknande omfattas. Däremot omfattar bestämmelsen inte exempelvis sådana näringsställen som endast tillhandahåller färdiglagad mat för avhämtning.

Bestämmelsen gäller oavsett var serveringsstället finns så länge det inte är fråga om en sådan rökfri miljö som anges i 2 § 1-3. Således omfattas såväl "fristående" restauranger m.m. som bl.a. sådana som är placerade i ett hotell eller i en teaterlokal. Om en offentlig tillställning eller en allmän sammankomst anordnas på en restaurang gäller också bestämmelsen.

Serveringsställen i en lokal som avses i 2 § 1, 2 eller 3 är alltså undantagna från paragrafens reglering. Ett serveringsställe i en skola eller på ett sjukhus t.ex. omfattas alltså av förevarande bestämmelse enbart om de delar av lokalen det är inrymt i inte är avsett för något av de ändamål som anges i nämnda punkter. Detta torde kunna förekomma på sjukhus men knappast i skolor.

Enbart lokaler omfattas av paragrafen. En restaurang belägen i annat än lokal t.ex. i ett färdmedel omfattas alltså inte av bestämmelsen. För restaurangvagn på tåg gäller på grund av regeln i 2 § 4 rökförbud. Enligt 6 § finns dock möjlighet att upplåta rökutrymme på färdmedel.

Bestämmelsen gäller endast själva serveringslokalen – övriga delar av restaurangen eller serveringsstället torde omfattas av 3 § andra stycket – och innebär att det skall finnas sittplatser inom ett eller flera områden där rökning är förbjuden. Lagen uppställer dock inga särskilda krav på hur stora dessa områden skall vara eller på avgränsning. Som anförs i motiveringen till 7 § skall det emellertid tydligt utmärkas var rökning är resp. inte är tillåten.

5 §

Som ett allmänt undantag gäller enligt denna paragraf att bostäder och andra miljöer för boende som inte är tillfälligt undantogs från bestämmelserna i 2 och 3 §§ om rökfria miljöer. Barnomsorg i privata bostäder faller alltså utanför lagens regler om rökfria miljöer. Fall kan vidare förekomma när en allmän sammankomst ordnas i en privatbostad. I sådant fall gäller inte 3 §.

6 §

I paragrafen behandlas olika undantag från den reglering som gjorts i 2–4 §§.

I *första stycket* behandlas möjligheten att upplåta rökutrymme i en lokal e.d. där det annars råder rökförbud. Möjlighet härtill ges när det gäller samtliga lokaler och andra utrymmen som regleras i 2 § utom de som avses i 2 § 1 om dessa inte är upplåtna enbart för personal. Någon skyldighet att inrätta rökrum föreligger dock inte. Stycket är tillämpligt exempelvis när det gäller att bereda pensionärer möjligheten att få röka i sådana gemensamhetslokaler som avses i 2 § 3.

Den omständigheten att 2 § 1 undantas från möjligheten att inrätta rökrum utom när det gäller de delar som är upplåtna enbart för personal, innebär att i skolor m.m. rökrum bara får förekomma i de delar av lokalerna dit barnen eller ungdomarna inte äger tillträde.

Andra stycket gäller möjligheterna att avvika från bestämmelserna om rökfria miljöer på annat sätt än vad gäller inrättande av rökrum. Avvikelse får ske om särskilda skäl därtill föreligger på grund av lokalens beskaffenhet eller användningssätt eller omständigheterna i övrigt.

De avvikelser som avses i andra stycket är möjlighet till rökning i större utsträckning än som anges i de föregående bestämmelserna. Några förutsättningar som måste vara uppfyllda för att få ställa mera långtgående krav, t.ex. totalt rökförbud på en restaurang, uppställer lagen däremot inte.

Särskilda skäl som anknyter till lokalens beskaffenhet kan finnas när det gäller stora, öppna utrymmen med god ventilation. Sådana skäl får också anses föreligga när det på grund av t.ex. bristande utrymme eller lokalens planlösning inte kan vara rimligt att kräva att område avsätts för rökning i en lokal där en offentlig tillställning eller allmän sammankomst anordnas.

Avvikelse från reglerna om rökfria miljöer med hänsyn till lokalens användningssätt kan vara motiverad t.ex. när det gäller lokaler för samtalsterapi inom psykiatrisk vård.

Det är i första hand den som är ansvarig enligt 7 § som avgör om det föreligger särskilda skäl som kan motivera en avvikelse från lagens bestämmelser om rökfria miljöer. Avsikten är, som angetts i avsnitt 4.2, att tillsynsmyndigheterna vid behov skall få bemyndigande att meddela verkställighetsföreskrifter i dessa frågor. Det åligger också ytterst tillsynsmyndigheten att vidta åtgärder om avvikelser gjorts utan att lagens förutsättningar är uppfyllda. Om rättelse inte kan åstadkommas på annat sätt kan vitesföreläggande tillgripas (se 19 §).

7 §

Enligt *första stycket* i denna paragraf är den som i egenskap av ägare eller på annan grund disponerar över en lokal eller ett annat utrymme som avses i någon av bestämmelserna i 2, 3 eller 4 §§ ansvarig för att bestämmelserna iakttas. Det är denne som har att vidta de åtgärder som behövs för att enskilda skall följa nämnda bestämmelser.

I första hand åligger det den ansvarige att tydligt markera var rökning är resp. inte är tillåten. Detta kan ske genom skyltning. Den ansvarige, eller företrädare för denne, måste också övervaka att reglerna inte överträds och han skall vid behov ingripa med information och tillsägelser.

I allmänhet torde det vara tillräckligt med information och tillsägelser för att bestämmelserna om rökfria miljöer skall respekteras men *andra stycket* ger möjlighet att avvisa en person som trots tillsägelse röker där rökning enligt någon av bestämmelserna i denna lag inte är tillåten. Det är den som är ansvarig för lokalen m.m., eller dennes representant, som avgör om avvisning skall ske. Bestämmelsen ger inte någon annan befogenhet att använda våld än den som kan följa av brottsbalkens regler om nödvärn och nöd. Det ligger i sakens natur att våld från den som ansvarar för lokalen inte bör användas för att avlägsna den som olovligt röker. En vägran att avlägsna sig i ett sådant fall kan dock vara straffbar som olaga intrång (4 kap. 6 § brottsbalken).

Andra stycket bör inte tillämpas i fråga om anställda. För en anställd kommer i stället allmänna regler om anställningsförhållande i beaktande. Dessa frågor har berörts närmare i den allmänna motiveringen (avsnitt 4.2). Även andra situationer då avvisning inte kan eller bör ske har berörts där.

Begränsning av rökning i arbetslokaler

8 §

Bestämmelsen gäller olika arbetsplatser såväl offentliga som privata. Den omfattar arbetstagare som avses 1 kap. 2 § första stycket och 3 § arbetsmiljölagen (1977:1160). Härigenom omfattas i stort sett alla arbetstagare och därmed likställda och varje verksamhet i vilken en sådan arbetstagare utför arbete för arbetsgivares räkning. Paragrafen kommer alltså att reglera den arbetsmiljö där denna verksamhet bedrivs.

Den här aktuella bestämmelsen gäller endast lokal och annat utrymme. Jag har tidigare redovisat vad som avses härmed. I 2 § föreskrivs rökförbud för vissa lokaler som också är arbetslokaler.

I paragrafen anges en skyldighet för arbetsgivare och arbetstagare att samverka för att få till stånd en rökfri arbetsmiljö. Paragrafen har närmare behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 4.2).

En förutsättning för att rökning på arbetsplatser skall kunna begränsas är att arbetsmarknadens parter samverkar för att nå detta mål. Genom den föreslagna bestämmelsen markeras att arbetsgivare och arbetstagare har ett gemensamt ansvar för att begränsa rökningen på arbetsplatserna.

Varningstexter m.m.**9-11 §§**

Här aktuella paragrafer innehåller i princip detsamma som 1-3 §§ lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror. I 9 § talas nu om varningstexter vilket avser att markera att det, liksom inom EG, skall kunna föreskrivas att en förpackning skall ha mer än en text. Någon ändring när det gäller möjligheten att föreskriva att texten skall kombineras med en symbol är inte avsedd.

Reglerna om tillsyn m.m. har också överförts i huvudsak oförändrade från lagen om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror. Socialstyrelsen har redan i lagtexten angetts vara tillsynsmyndighet (18 §). Bestämmelser om straff och förverkande har nu bedömts som onödiga (se avsnitt 4.8).

Av 9 § andra stycket framgår att regeringen kan överlämna åt en myndighet att lämna föreskrifter beträffande varningstexter och innehållsdeklaration. Denna möjlighet överensstämmer med vad som nu gäller enligt lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror. Regeringen har i förordningen (1985:796) med vissa bemyndiganden för Socialstyrelsen att meddela föreskrifter m.m. överlåtit till Socialstyrelsen att meddela föreskrifter om varningstext och innehållsdeklaration. Tobakslagen avser inte att göra ändring i detta förhållande. Socialstyrelsen som är tillsynsmyndighet (18 §) beträffande varningstexter och innehållsdeklaration bör även fortsättningsvis få utfärda föreskrifter. Motsvarande bör även gälla gränsvärden beträffande vilka Socialstyrelsen också är tillsynsmyndighet (18 §).

Marknadsföring**12-14 §§**

Dessa bestämmelser har flyttats över från lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror. De har därvid omarbetats något men någon ändring i sak är inte avsedd.

Innehållet i 12 § andra stycket andra meningen motsvarar i den ändring riksdagen nyligen beslutat i 2 § i nyss nämnda lag (SFS 1992:1360).

Produktkontroll**15 §**

Genom paragrafen får regeringen befogenhet att meddela vissa föreskrifter på produktkontrollområdet. Tillverkare och importörer kan åläggas att på egen bekostnad utreda eller låta utreda om de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvarorna har hälsovådliga effekter. Dessa kan också av regeringen åläggas att redovisa undersökningsresultat m.m. Dessa uppgifter kan sedan läggas till grund för de innehållsdeklarationer som skall anbringas på förpackningarna. Av bestämmelsen framgår att även exportprodukter berörs.

Att regeringen i sina föreskrifter skall beakta vad som med hänsyn till föreliggande vetenskaplig ståndpunkt är rimligt att kräva av den utredningsskyldige har berörts i allmänmotiveringen (avsnitt 4.6).

Det ankommer på Socialstyrelsen som tillsynsmyndighet att se till att utredningsskyldigheten iakttas i enlighet med vad regeringen föreskriver (se 20 §). Styrelsen får därvid meddela de förelägganden eller förbud som krävs för tillsynen (se 21 §).

16 §

Med stöd av denna paragraf kan regeringen meddela förbud mot tillverkning och import av tobaksvaror som inte är mer allmänt förekommande på den svenska marknaden. Förbud kan också meddelas mot helt nya tobaksvaror.

För att tillverknings- och importförbud skall få meddelas krävs att särskilda hälsoskäl föreligger. Vid bedömningen härav bör hänsyn tas inte bara till varans toxiska egenskaper utan också till annat som har betydelse ur folkhälsosynpunkt, exempelvis att varan speciellt appellerar till barn. Att avsikten inte är att ingripa mot exempelvis nya cigarettmärken som inte på ett påtagligt sätt avviker från andra cigarettmärken som förekommer på den svenska marknaden har berörts i den allmänna motiveringen (avsnitt 4.6).

17 §

Genom denna bestämmelse ges regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer rätt att föreskriva gränsvärden för skadliga ämnen som en tobaksvara får innehålla eller ge upphov till. I första hand finns anledning att meddela föreskrifter beträffande högsta tillåtna tjärhalt i cigaretttrök. De direktiv som antagits inom EG och som omfattas av EES-avtalet bör därvid beaktas.

En vara som inte uppfyller en föreskrift som meddelats med stöd av denna bestämmelse får inte tillverkas i eller för försäljning till konsumenter föras in till Sverige. Tillverkningsförbudet gäller även exportprodukter.

Socialstyrelsen är tillsynsmyndighet beträffande gränsvärden (18 §). Som framgått av specialmotiveringen till 9 § är avsikten att Socialstyrelsen skall få utfärda föreskrifter beträffande gränsvärden.

Tillsyn

18 §

Paragrafen reglerar vilka myndigheter som utövar tillsynen över att lagen och de föreskrifter som meddelats med stöd av lagen följs.

Enligt *första stycket* är Arbetarskyddsstyrelsen central tillsynsmyndighet när det gäller personalutrymmen som avses i 2 §. Socialstyrelsen har det centrala tillsynsansvaret när det gäller övriga rökfria miljöer. Vidare är Socialstyrelsen tillsynsmyndighet när det gäller regleringarna i 9-11 §§ beträffande varningstexter och innehållsdeklaration och i 15-17 §§ beträffande produktkontroll m.m.

Den centrala tillsynen innefattar att vägleda, samordna och utveckla verksamheten inom ansvarsområdet. Vidare bör uppföljning ske. Socialstyrelsen kan få meddela allmänna råd. Som framgår av specialmotive-ringarna till 9 § och 17 § är avsikten också att Socialstyrelsen skall kunna bemyndigas meddela vissa föreskrifter beträffande varningstexter och innehållsdeklaration och gränsvärden. Socialstyrelsen har i dessa fall det omedelbara tillsynsansvaret.

Beträffande 15 § gäller bl.a. att tillverkare och importörer har att enligt regeringens föreskrifter redovisa utredningar och undersökningsresultat till regeringen. Det ingår i sådana fall i Socialstyrelsens uppgifter att bistå regeringen med hjälp för att få fram det önskade materialet, i sista hand genom föreläggande.

Enligt *andra stycket* fördelas den närmare tillsynen i fråga om rökfria miljöer mellan Yrkesinspektionen och den nämnd som har utsetts att fullgöra kommunens uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Yrkesinspektionen svarar för tillsynen av personalutrymmen i sådana rökfria miljöer som anges i 2 §. Nämnden svarar för tillsynen av övriga i 2-4 §§ angivna miljöer och lokaler.

Den närmare tillsynen innefattar den faktiska kontrollverksamheten över att lagens bestämmelser upprätthålls. Bland annat skall myndigheten företa inspektioner. Som framgår av 19 § får tillsynsmyndigheten meddela de förelägganden eller förbud som behövs för lagens efterlevnad.

Enligt *tredje stycket* utövar länsstyrelsen den regionala tillsynen över det ansvarsområde som den i *andra stycket* angivna nämnden svarar för lokalt.

Varken 19 § eller följande paragrafer reglerar tillsynen när det gäller marknadsföring av tobaksvaror. För sådan marknadsföring gäller särskilda regler vilka framgår av marknadsföringslagen (1975:1418) och förordningen (1988:61) med instruktion för Konsumentverket.

19-23 §§

I dessa paragrafer har intagits bestämmelser om tillsynsmyndigheternas befogenheter m.m. och om tystnadsplikt. Vad som gäller för tillsynen över reklamen regleras dock inte här utan beträffande dessa frågor hänvisas till marknadsföringslagen.

En tillsynsmyndighet får i den utsträckning som föreskrivs i 19 § meddela förelägganden och förbud och förena dessa med vite. Denna befogenhet syftar till att möjliggöra en effektiv kontroll av att tillverkare, lokal innehavare m.fl. fullgör sin skyldighet enligt lagen och med stöd av de meddelade föreskrifterna. Det bör betonas att förelägganden och förbud skall användas först sedan försök att få frivillig rättelse till stånd har misslyckats eller om det är uppenbart att så inte kommer att ske eller saken brådskar.

Om ett föreläggande eller ett förbud när det gäller rökfria miljöer bör riktas mot ägaren till lokalen eller den som disponerar denna får avgöras efter omständigheterna i det enskilda fallet. Är det fråga om en högst

tillfällig upplåtelse är det naturligt att rikta föreläggandet mot ägaren. Att i sådana fall rikta föreläggandet mot den som disponerar lokalen torde vanligen vara meningslöst. Vid mer permanenta upplåtelser där- emot bör det ligga närmare till hands att se den som disponerar lokalen som ansvarig och rikta föreläggandet mot denne. När det gäller annat än rökfria miljöer torde några svårigheter inte föreligga att avgöra mot vem ett föreläggande eller ett förbud skall riktas.

I fråga om bestämmande av vitesbelopp och utdömande av sådana viten m.m. gäller lagen (1985:206) om viten. Enligt denna prövas frågor om utdömande av vite av länsrätt efter ansökan av den myndighet som förelagt vitet.

Bestämmelserna om omhändertagande av en tobaksvara motsvarar i stort sett reglerna därom i lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror. De gäller nu samtliga fall då en tobaksvara saluhålls eller är uppenbart avsedd att saluhållas i strid mot lagen eller föreskrift som meddelats med stöd av denna. Ett beslut om omhändertagande kan meddelas samtidigt med ett föreläggande eller ett förbud enligt 19 § men också först sedan det visat sig att föreläggandet eller förbudet inte efterkommit. Något hinder mot att meddela ett beslut om omhändertagande utan att ett föreläggande eller ett förbud meddelas eller har meddelats finns inte heller.

Rätten för tillsynsmyndigheterna att på anfordran få upplysningar m.m. motsvarar vad som gällt enligt lagstiftningen om varningstext m.m. Tillsynsmyndigheternas befogenhet har nu också kompletterats med rätt att få tillträde till områden m.m. som berörs av lagen eller föreskrifter meddelade med stöd av denna samt rätt att där göra undersökningar och ta prover.

Även bestämmelsen om tystnadsplikt svarar mot vad som gällt enligt lagstiftningen om varningstext m.m. I 23 § första stycket föreskrivs tystnadsplikt för den som har tagit befattning med något ärende som avses i lagen. Tillsynen handhas enligt lagen av offentliga funktionärer varför bestämmelsen kan förefalla onödig. Eftersom Socialstyrelsen kan ha behov av att överlåta visst arbete i tillsynsverksamheten åt fristående laboratorier kan det dock finnas behov av att ha en tystnadsplikt på området som gäller för enskilda.

I allmänmotiveringen (avsnitt 4.9) har gjorts vissa överväganden beträffande sekretess för de offentliga funktionärer som deltar i tillsynen.

Överklagande

24-25 §§

I 24 § regleras överklaganden av tillsynsmyndigheternas beslut i särskilda fall.

Överklaganden av beslut om föreskrift av normgivningskaraktär som meddelats med stöd av bemyndigande från regeringen behandlas i 25 §.

Av 14 § lagförslaget följer att frågor om marknadsföring av tobaksvaror prövas enligt marknadsföringslagen.

7.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

14 §

Förslaget innebär att det i 14 § första stycket 6 införs en generell bestämmelse om att länsrätt prövar mål som enligt bestämmelse i annan lag skall prövas av länsrätt. Nuvarande punkterna 6 och 7 kan därmed utgå.

I 14 § första stycket anges genom uppräknig de olika måltyper som prövas av länsrätt. Tekniken med måluppräknig är otymplig och bestämmelsen blir alltmer svåröverskådlig allteftersom fler måltyper tillkommer (jfr också Domstolsutredningens betänkande (SOU 1991:106, Del B s. 336 f). Redan nu läggs den första domstolsprövningen i nytilkomna målgrupper i länsrätt i stället för i kammarrätt (jfr principuttalanden i budgetpropositionen 1992/93:100 bil. 3 s. 24 f). Så snart en ny målgrupp skall prövas av länsrätt måste en ändring göras i 14 §. En annan komplikation i sammanhanget är de ändringar som gjordes i bestämmelsen med anledning av EES-avtalet. Det gäller mål som avses i 12 § lagen (1992:1527) om teleterminalutrustning och mål om överprövning enligt 6 kap. lagen (1992:1528) om offentlig upphandling (14 § första stycket 6 och 7, SFS 1992:1529). Dessa ändringar träder i kraft den dag regeringen bestämmer. För närvarande är det oklart när detta kan ske.

Förutom förslaget i tobakslagen finns andra förslag om att den första domstolsprövningen skall ske i länsrätt. Det gäller bl.a. den till riksdagen nyligen överlämnade propositionen (prop. 1992/93:159) om stöd och service till funktionshindrade. Ytterligare lagstiftningsärenden, bl.a. propositionen om svensk verksamhet i Antarktis. Försäkringsöverdomstolen, ny ordningslag, överföring av Riksskatteverkets beskattningsavdelning i Ludvika till Skattemyndigheten i Kopparbergs län m.m. samt lagrådsremiss med förslag till lag om medicintekniska produkter m.m., med förslag om att första domstolsprövningen skall ske i länsrätt är att vänta.

Beredningen av Domstolsutredningens förslag – som bl.a. rör 14 § – pågår. Ändringar på grundval av förslagen torde dock kunna träda i kraft först under 1994. I avvaktan på den fortsatta beredningen av Domstolsutredningens förslag talar praktiska skäl för att en generell bestämmelse om länsrättsprövning tas in i 14 § redan nu. En sådan bestämmelse ligger också i linje med utredningens förslag.

Ikraftträdandebestämmelsen

Ändringen i 14 § första stycket 2 enligt SFS 1992:1529 har trätt i kraft den 1 januari 1993 medan övriga ändringar enligt denna författning, punkterna 6 och 7, träder i kraft den dag regeringen bestämmer. Förslaget innebär den ändringen att punkterna 6 och 7 utgår och att det införs en ny punkt 6 som träder i kraft den 1 juli 1993. Mål som avses i 12 § lagen (1992:1527) om teleterminalutrustning och mål om över-

prövning enligt 6 kap. lagen (1992:1528) om offentlig upphandling omfattas därmed av ändringen i 14 § 6 från den 1 juli 1993.

Prop. 1992/93:185

8. Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta förslagen till

1. tobakslag
2. lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

9. Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens hemställan och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

En särskild tobakslag

Sverige var ett av de första länderna i världen där det vidtogs statligt finansierade informationsåtgärder för att åstadkomma ett minskat tobaksbruk. Sverige ligger fortfarande väl framme när det gäller informationsinsatser. I fråga om andra samhällsåtgärder har emellertid andra västländer i dag kommit mycket längre.

De ökade kunskaperna om tobakens skadeverkningar har förändrat synen på användningen av tobak. Det står numera klart att tobaksbruket utgör ett allvarligt hot mot folkhälsan och att det inte kan betraktas som en alldaglig konsumtionsvana eller en privatsak.

Tobaksutredningen anser att det nu är hög tid att vidta ytterligare åtgärder för att minska bruket av tobak. Samhällets ansvar kan inte begränsas till individinriktade insatser i form av information, rökavvänjningshjälp etc. Även olika slags restriktioner är nödvändiga, samtidigt som informationen måste intensifieras.

Utredningen föreslår att de regler som behövs så långt möjligt skall samlas i en *särskild tobakslag*. Bestämmelserna om beskattning av tobaksvaror är emellertid av så speciell natur att de liksom hittills bör finnas i en fristående lag.

Regler för rökfria miljöer

Lagregler om rökfria miljöer har redan genomförts i många länder, bl.a. Finland, Island och Norge. I Sverige har arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen gett ut allmänna råd om begränsning av rökning i gemensamhetslokaler. Efter hand har också allt fler typer av lokaler gjorts rökfria.

Avsaknaden av lagregler har emellertid medfört att utvecklingen mot rökfria miljöer har blivit ojämn. Fortfarande är läget otillfredsställande på många arbetsplatser, liksom inom exempelvis hotell- och restaurangbranschen.

Forskningsresultat tyder på att passiv rökning medför risk för olika hälsoskador, framför allt lungcancer. Klart är också att en stor mängd icke-rökare känner obehag när de utsätts för andras tobaksrökning. Enligt utredningens mening borde det vara en självklar princip att den som inte vill vistas i en rökig miljö skall slippa att göra det.

Mot denna bakgrund föreslår utredningen att det införs lagregler om rökfria miljöer. Reglerna innebär bl.a. följande:

Rökning får inte äga rum i skollokaler och andra lokaler som är avsedda för barn och ungdomar och inte heller i lokaler för hälso- och sjukvård eller i lokaler där en offentlig tillställning eller allmän sammankomst anordnas. Särskilda rökutrymmen får dock avsättas för patienter inom hälso- och sjukvård och för personalen på skolor och sjukvårdsinrättningar. Rökutrymmen får också inrättas i anslutning till lokaler för offentliga tillställningar och allmänna sammankomster, t.ex. i teaterfoajéer.

I hotell och liknande inrättningar skall minst hälften av de rum som upplåts vara rökfria. Restauranger och andra serveringsställen med mer än femtio sittplatser skall ha en eller flera rökfria avdelningar som omfattar minst hälften av sittplatserna.

När det gäller allmänna färdmedel och väntsalar m.m. samt lokaler hos myndigheter och andra inrättningar dit allmänheten har tillträde får rökning ske endast i särskilda rökutrymmen.

På arbetsplatser får rökning inte ske i lokaler och andra utrymmen där två eller flera arbetstagare brukar vistas. Rökning får emellertid äga rum dels i särskilda rökutrymmen, dels i enskilda arbetsrum, under förutsättning att ventilationen där är sådan att rök inte sprids till rökfria lokaler.

Om det finns synnerliga skäl, får det göras undantag i det enskilda fallet från reglerna om rökfria miljöer.

Den som äger eller disponerar över en lokal som omfattas av de aktuella bestämmelserna svarar för att bestämmelserna efterlevs. Den enskilde rökaren drabbas däremot inte av någon påföljd.

Förbud mot tobaksreklam

Åtskilliga länder har genomfört mer eller mindre långtgående inskränkningar i möjligheterna att använda tobaksreklam. På flera håll, bl.a. i Finland, Island och Norge, har ett totalförbud införts.

I Sverige finns sedan 1978 en lag om marknadsföring av tobaksvaror, där det bl.a. föreskrivs att måttfullhet skall iakttas vid sådan marknadsföring. Det förekommer emellertid alltjämt en omfattande reklam för tobaksvaror, framför allt annonsering.

De mera djupgående undersökningar som har gjorts tyder på att ett förbud mot tobaksreklam har en hämmande inverkan på konsumtionsutvecklingen. Bl.a. undgår man den effekt som reklamen har på ungdomar.

Svenska Tobaks AB har uttryckt farhågor för att ett reklamförbud skulle göra att bolaget tappar marknadsandelar i förhållande till de utländska tillverkarna. Utredningen har emellertid funnit att dessa farhågor är ogrundade. Även andra invändningar som man från branschens sida har riktat mot tanken på ett reklamförbud saknar enligt utredningens mening bärkraft.

Sammanfattningsvis konstaterar utredningen att ett förbud mot tobaksreklam med all säkerhet får gynnsamma effekter från folkhälsosynpunkt och att de argument som har förts fram mot ett sådant förbud inte har särskild tyngd. Utredningen föreslår därför att ett reklamförbud genomförs.

Förbudet skall enligt förslaget omfatta både reklam och annan försäljningsfrämjande verksamhet som avser tobaksvaror och som riktar sig till konsumenterna. Under förbudet faller annonsering och vidare utomhusreklam, film-, radio- och TV-reklam, reklam på säljställen o.d. Förbudet omfattar också exponering av tobaksvaror i samband med mässor och utställningar, utdelande av tobaksprodukter som varuprov och sponsring.

Utanför det förordade förbudet faller den passiva saluhållningen av tobaksvaror och åtgärder som är direkt förknippade med sådan saluhållning. Exempelvis bör det i butiker och på andra säljställen kunna ges saklig information om varusortiment, priser o.d.

Utredningen föreslår vidare att reklam och annan försäljningsfrämjande verksamhet som avser annat än tobaksvaror inte skall få utformas så att den är påtagligt ägnad att främja avsättningen av tobaksvaror. Härigenom förbjuds en del former av s.k. förtäckt tobaksreklam eller smygreklam, bl.a. vissa fall då namnet på en tobaksprodukt används som beteckning på en vara eller tjänst utanför tobaksområdet.

Förbudet mot öppen och förtäckt tobaksreklam föreslås bli sammankopplat med marknadsföringslagen. Tillsynen kommer därmed att åvila konsumentverket. Konsumentombudsmannen och i sista hand marknadsdomstolen kan vid vite förbjuda marknadsföringsåtgärder som strider mot reklamförbudet.

Handeln med tobak

Internationellt sett är det mycket vanligt med förbud mot försäljning av tobak till minderåriga. Åldersgränsen har i allmänhet satts vid antingen 18 eller 16 år.

Enligt utredningens mening kan en åldersgräns medföra vissa praktiska problem. Fördelarna är dock klart övervägande. Viktigast är att man försvårar för de ungdomar som befinner sig i en särskilt känslig ålder att komma åt tobaksvaror. Utredningen föreslår därför att en åldersgräns införs. Åldersgränsen föreslås bli 18 år.

En underårig som köper tobaksvaror i strid med åldersgränsen skall inte kunna drabbas av någon påföljd. Däremot skall säljare som bryter mot regeln kunna dömas till böter. Det skall dock inte dömas till ansvar, om brottet är ringa.

Som en komplettering av förbudet mot försäljning till underåriga föreslår utredningen att all försäljning av tobak i automater eller genom självbetjäning skall förbjudas.

Regeringen föreslås få bemyndigande att meddela föreskrifter om förpackningsstorlekar för tobaksvaror. Avsikten är att regeringen i första hand skall förbjuda försäljning av cigaretter styckvis.

Utredningen föreslår vidare att tillfälliga prisnedsättningar och mängdrabatter inte skall få förekomma vid försäljning av tobaksvaror.

De nuvarande lagreglerna om varningstexter på tobaksförpackningar föreslås bli överförda till den nya tobakslagen med i stort sett oförändrat innehåll. Liksom hittills skall det ankomma på socialstyrelsen att bestämma hur varningstexterna skall vara avfattade.

Produktkontroll

Utredningen föreslår att tillverkare och importörer av tobaksvaror skall, i den omfattning som socialstyrelsen bestämmer, utreda de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvaror som tillverkas i eller införs till Sverige och redovisa resultatet till socialstyrelsen.

Liksom i dag skall socialstyrelsen kunna bestämma att uppgifter om en tobaksvaras innehåll skall deklarerar på förpackningen.

Efter förebild av vad som gäller i vissa andra länder föreslår utredningen att regeringen skall kunna meddela föreskrifter om gränsvärden för skadliga ämnen eller beståndsdelar som en tobaksvara innehåller eller ger upphov till. Avsikten är att det i första hand skall meddelas en föreskrift om högsta tillåtna tjärhalt i cigarettrök. Här bör till en början fastställas en gräns på 15 mg per cigarett, motsvarande vad som gäller i Finland.

Prisfrågor

Utredningen konstaterar att priset på tobaksvaror har en väsentlig betydelse för konsumtionsutvecklingen. Ett högt tobakspris minskar tobakskonsumtionen framför allt bland ungdomar och i inkomstsvaga grupper i allmänhet.

Utredningen föreslår mot denna bakgrund att tobaksskatten höjs. Ett mål bör vara att man söker få en överensstämmelse med de priser som gäller i Norge. Det innebär att det i ett inledningsskede bör vidtas skattehöjningar som beträffande cigaretter medför prisökningar om ca 30 procent. I fortsättningen bör man se till att tobakspriserna åtminstone följer den allmänna prisutvecklingen.

För att motverka det ökande snusandet bland ungdomar är det viktigt att skatten på snus och andra rökfria tobaksprodukter ökar.

Utredningen tar i betänkandet också upp frågan om att utesluta tobak ur konsumentprisindex men avstår från att lägga fram något förslag i den delen. Även den tullfria införseln berörs.

Förstärkta informationsinsatser

Utredningen föreslår att informationen beträffande tobaksbruket förstärks. Bl.a. bör den hälsopolitiska prioriteringen markeras genom att särskilda mål på tobaksområdet officiellt fastställs.

Liksom hittills bör socialstyrelsen och skolöverstyrelsen ha ett huvudansvar för informationen på tobaksområdet. Utredningen pekar också på den viktiga roll som radio och TV spelar när det gäller att sprida information om tobakens hälsorisker.

De resurser som hittills har satsats på arbetet mot tobaksbruket är enligt utredningens uppfattning klart otillräckliga. En kraftig ökning måste snarast komma till stånd. Redan inom ett par år bör anslagna medel ha åtminstone fördubblats. Utrymme för en sådan ökning av resurserna skapas genom de föreslagna höjningarna av tobaksskatten.

Tillsyn m.m.

Utredningen föreslår att arbetarskyddsstyrelsen skall bli central tillsynsmyndighet när det gäller frågan om rökfria miljöer på arbetsplatser, att konsumentverket får hand om den centrala tillsynen på reklamområdet och att socialstyrelsen blir central tillsynsmyndighet i övrigt. Yrkesinspektionen och miljö- och hälsoskyddsnämnderna föreslås få hand om den lokala tillsynen när det gäller bestämmelserna om rökfria miljöer, medan socialnämnderna föreslås bli lokal tillsynsmyndighet beträffande bestämmelserna om handel med tobaksvaror.

Enligt utredningens mening är det angeläget att den nya tobakslagen träder i kraft så snart som möjligt. Före ikraftträdandet behövs det emellertid en viss information om lagens innehåll. Vidare kan en del lokalansvariga behöva ha viss tid på sig för att förbättra ventilationsförhållanden m.m.

Förslag till tobakslag

Rökfria miljöer

1 § Rökning får inte äga rum i lokaler som är avsedda för

1. barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn och ungdom, eller

2. hälso- och sjukvård eller tandvård.

Rökning får inte heller äga rum på skolgårdar eller på platser utomhus som är avsedda för barnomsorg.

Särskilda rökrum får avsättas för patienter och motsvarande inom hälso- och sjukvård eller tandvård.

2 § Rökning får inte äga rum i lokaler där en offentlig tillställning som avses i 9 § allmänna ordningsstadgan (1956:617) eller en allmän sammankomst som avses i 1 § lagen (1956:618) om allmänna sammankomster anordnas. Detsamma gäller lokaler som de som deltar i tillställningen eller sammankomsten behöver passera eller besöka.

Rökning får dock ske i anslutande rum eller utrymmen som särskilt har avsatts för detta.

3 § I hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad yrkesmässigt upplåts skall minst hälften av de rum som upplåts vara rökfria.

Restauranger och andra serveringsställen med mer än femtio sittplatser skall ha en eller flera rökfria avdelningar som sammanlagt omfattar minst hälften av sittplatserna.

4 § Rökning får inte äga rum

1. på allmänna färdmedel eller i lokaler som står till förfogande för resande med allmänna färdmedel, eller

2. i andra lokaler dit allmänheten har tillträde och som inte omfattas av 1-3 §§.

Rökning får dock ske i enstaka rum eller utrymmen som särskilt har avsatts för detta.

5 § Lokaler och andra utrymmen som huvudsakligen används för verksamhet som omfattas av arbetsmiljölagen (1977:1160) skall vara rökfria, om två eller flera arbetstagare brukar vistas där. Rökning får dock ske i enstaka rum eller utrymmen som särskilt har avsatts för detta. Rökning får därutöver ske i rum som används av endast en person, om ventilationen där är sådan att rök inte sprids till rökfria lokaler.

6 § Bestämmelserna om rökfria miljöer gäller inte i fråga om bostäder och andra lokaler för boende som inte är tillfälligt.

7 § Om det med hänsyn till lokalens beskaffenhet och användningssätt samt omständigheterna i övrigt finns synnerliga skäl, får avvikelser ske från 1-5 §§.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om beskaffenheten av rökrum och andra utrymmen där rökning får äga rum.

9 § Den som äger eller disponerar över en lokal eller ett annat utrymme som omfattas av bestämmelserna om rökfria miljöer svarar för att bestämmelserna och föreskrifter som har meddelats med stöd av bestämmelserna iakttas.

Om någon trots tillsägelse röker i ett rökfritt utrymme dit allmänheten har tillträde, får han eller hon avvisas. Den som har att verkställa avvisningen får påkalla hjälp av polis.

Reklam

10 § Reklam och annan försäljningsfrämjande verksamhet som avser tobaksvaror och som riktar sig till konsumenterna är förbjuden.

Första stycket gäller inte reklam som enbart består i text eller dekor på tobaksförpackning eller exponering av förpackning på säljställe, under förutsättning att reklamen är utformad på ett måttfullt sätt.

11 § Reklam och annan försäljningsfrämjande verksamhet som avser annat än tobaksvaror får inte utformas så att den är påtagligt ägnad att främja avsättningen av tobaksvaror.

12 § En handling som strider mot 10 eller 11 § skall vid tillämpning av marknadsföringslagen (1975:1418) anses vara otillbörlig mot konsumenterna.

Handel

13 § Tobaksvaror får inte säljas till den som är under arton år.

14 § Tobaksvaror får inte säljas i automat eller genom andra former av självbetjäning.

15 § Regeringen får föreskriva att tobaksvaror får säljas endast i förpackningar som innehåller en viss mängd av varan.

Regeringen får vidare föreskriva att förpackningar med tobaksvaror skall vara försedda med skattemärke.

16 § Vid detaljhandel med tobaksvaror får tillfälliga prisnedsättningar och mängdrabatter inte förekomma.

Varningstexter m.m.

17 § Förpackningar till tobaksvaror som är avsedda att saluhållas till konsumenter inom landet skall i den utsträckning som socialstyrelsen bestämmer förses med texter som lämnar upplysning om hälsorisker som är förbundna med bruk av tobak (varningstexter).

Socialstyrelsen bestämmer hur varningstexterna skall vara avfattade och hur de skall utformas och anbringas på förpackningen.

18 § Socialstyrelsen får föreskriva att förpackningar till tobaksvaror som är avsedda att saluhållas till konsumenter inom landet skall förses med deklaration som lämnar uppgift om skadliga ämnen eller beståndsdelar som tobaksvaran innehåller eller ger upphov till (innehållsdeklaration).

Socialstyrelsen bestämmer hur deklarationer skall vara avfattade och hur de skall utformas och anbringas på förpackningen.

19 § Tillverkare och importörer har ansvaret för att förpackningar till tobaksvaror förses med föreskrivna varningstexter och innehållsdeklarationer.

20 § En tobaksvara får inte saluhållas till konsumenter, om den saknar föreskriven varningstext eller innehållsdeklaration eller om texten eller deklarationen är oriktig.

Produktkontroll

21 § Det åligger tillverkare och importörer av tobaksvaror att, i den utsträckning som socialstyrelsen föreskriver, genom egna undersökningar eller på annat sätt utreda de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvaror som tillverkas i eller införs till Sverige. I den utsträckning som socialstyrelsen föreskriver skall tillverkare och importörer till styrelsen redovisa undersökningsresultat och andra uppgifter som kan behövas för att bedöma varornas hälsorisker.

22 § Regeringen får, om särskilda hälsoskäl föreligger, meddela förbud mot att vissa slag av tobaksvaror tillverkas i eller införs till Sverige.

23 § Regeringen får föreskriva gränsvärden för skadliga ämnen eller beståndsdelar som en tobaksvara innehåller eller ger upphov till. En vara som inte uppfyller föreskrifterna får inte tillverkas i eller införas till Sverige.

Tillsyn

24 § Den centrala tillsynen över att denna lag efterlevs utövas av arbetarskyddsstyrelsen när det gäller 5 §, konsumentverket när det gäller 10-12 §§, socialstyrelsen när det gäller lagen i övrigt.

Den lokala tillsynen utövas av miljö- och hälsoskydds nämnden när det gäller 1-4 §§, yrkesinspektionen när det gäller 5 §, socialnämnden när det gäller 13-16 §§.

25 § En tillsynsmyndighet får meddela föreläggande eller förbud som behövs för att denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen skall efterlevas.

I beslut om föreläggande eller förbud kan tillsynsmyndigheten sätta ut vite.

I fråga om tillsyn beträffande 10-12 §§ gäller bestämmelserna i marknadsföringslagen (1975:1418).

26 § En tillsynsmyndighet får besluta att en tobaksvara som saluhålls eller uppenbart är avsedd att saluhållas i strid mot 15, 17, 18 eller 22 § skall tas om hand. Det åligger polismyndigheten att vid behov lämna handräckning när en vara skall omhändertas.

Har en vara tagits om hand, får ägaren under tillsynsmyndighetens kontroll vidta rättelser som behövs för att den skall få saluhållas. Vara får återlämnas, om det görs sannolikt att den inte kommer att saluhållas i strid mot lagen. I annat fall får varan förstöras genom tillsynsmyndighetens försorg.

27 § En tillsynsmyndighet har rätt att på anfordran få upplysningar, handlingar, varuprover och liknande som behövs för tillsynen enligt denna lag.

28 § För fullgörande av sina åligganden enligt denna lag har en tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som berörs av lagen och får där göra undersökningar och ta prover. För uttaget prov betalas inte ersättning.

Polismyndigheter skall lämna det biträde som behövs för tillsynen.

Om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov föreskriver regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

29 § Den som har deltagit i tillsyn enligt denna lag eller på annat sätt har tagit befattning med ett ärende som avses i lagen får inte obehörigen yppa eller nyttja vad han därvid har erfarit om yrkeshemlighet eller affärsförhållande.

Straff m.m.

30 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 13, 14, 16 eller 20 § eller mot föreskrift som har meddelats med stöd av 15, 22 eller 23 § döms till böter.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar döms inte heller, om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken eller enligt lagen (1960:418) om straff för varusmuggling.

Den som har överträtt vitesföreläggande eller vitesförbud döms inte till ansvar enligt denna lag för gärning som omfattas av förelägget eller förbudet.

31 § En tobaksvara som har varit föremål för brott mot 20 § eller värdet därav får förklaras förverkad, om inte särskilda skäl talar mot det.

32 § Allmänt åtal för brott som avses i 30 § får väckas endast efter anmälan av en tillsynsmyndighet.

Överklagande

33 § Miljö- och hälsoskyddsnämndens samt socialnämndens beslut enligt denna lag överklagas till länsstyrelsen. Yrkesinspektionens beslut överklagas till arbetarskyddsstyrelsen.

Länsstyrelsens beslut enligt denna lag överklagas till kammarrätten. Arbetarskyddsstyrelsens beslut får inte överklagas.

Socialstyrelsens beslut enligt denna lag överklagas till regeringen.

Denna lag träder i kraft den, då lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror samt lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror upphör att gälla.

Beslut om varningstext eller innehållsdeklaration som gäller vid ikraftträdandet av den nya lagen skall fortsätta att gälla till dess annat har föreskrivits med stöd av lagen.

Sammanställning av remissyttranden

Prop. 1992/93:185

Bilaga 3

Tobaksutredningens betänkande "Tobakslag" (SOU 1990:29) sändes på remiss den 18 april 1990 (S90/1633/S). Remisstiden gick ut den 30 september 1990.

1 Remissinstanser

Följande 16 instanser anmodades avge yttrande; Svea Hovrätt, Kammarrätten i Jönköping, Socialstyrelsen, Statens handikappråd, Byggnadsstyrelsen, Riksskatteverket, Institutet för miljömedicin (IMM), Skolöverstyrelsen, Universitets- och högskoleämbetet (UHÅ), Statens livsmedelsverk, Arbetarskyddsstyrelsen (ASS), Arbetsmiljöinstitutet, Boverket, Konsumentverket/KO, Näringsfrihetsombudsmannen (NO) samt Statens arbetsmiljönämnd. Samtliga har avgivit yttrande.

Följande 81 instanser bereddes tillfälle att avge yttrande; Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, samtliga landsting (23 st), Gotlands, Malmö, Göteborgs, Stockholms, Norrköpings, Jönköpings, Helsingborgs, Kungälv, Torsby, Falu, Västerås och Sundsvalls kommuner, Landstingsorganisationen (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), centralorganisationen SACO/SR, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska Läkaresällskapet, Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi, Cancerfonden, Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka (RHL), Svenska Nationalföreningen mot hjärt- och lungsjukdomar, Handikappförbundets centralkommitté (HCK). De Handikappades Riksförbund, Nationalföreningen för upplysning om tobakens skadeverkningar (NTS), VISIR, Förbundet En Rökfri Generation, föreningen Smokepeace, Sveriges Radio AB (SR), Sveriges Television AB, Svenska Tobaks AB, Svenska Tobaksbranschföreningen, Tobaks- och Servicehandels riksförbund, Riksförbundet Hem och Skola, Statshälsan, Sveriges Hotell- och Restaurangförbund (SHR), Statens Järnvägar, Luftfartsverket, Nordiska Hälsovårdshögskolan samt Marknadsdomstolen. Yttrande har inkommit från samtliga instanser utom Värmlands läns landsting, Torsby och Falu kommuner, De handikappades riksförbund, statshälsan samt statens järnvägar.

Utöver remissinstansernas yttranden har 25 yttranden inkommit från andra instanser; restaurang Kavalleristen i Helsingborg, rederiet Scarlett-Line AB, restaurang Galaxy, Riksförbundet Kiosk & Gatukök (KIGA), Hallands distrikt av IOGT-NTOs juniorförbund, Sveriges Livsmedelshandlareförbund (SSLF), rikspolisstyrelsen, Hallands idrottsförbund, Expertgruppen för riskbedömning av inomhusluftens hälso-risker (EGIL), Svenska Frisksportförbundet, Sveriges läkarförbund, Laholms astma-allergiförening, RJ Reynolds Scandinavia AB, Lokala Hälsorådet i Falkenberg, Philip Morris AB, Grossistförbundet Svensk Handel, Sveriges Köpmannaförbund, Sveriges Industriförbund m.fl., Krogen Alviks Strand samt några privatpersoner.

2 Sammanfattande helhetsomdöme

Prop. 1992/93:185
Bilaga 3

Förslaget om att införa regler för att minska användandet av tobaksvaror och att samla dessa regler i en särskild lag har i stort rönt ett positivt mottagande. Företrädare för stat, landsting och kommuner samt patientorganisationer etc. är i huvudsak positiva medan företrädare för tobaksbranschen, handeln och restaurangnäringen i huvudsak är negativa.

Framför allt har förslagen om rökfria miljöer välkomnats av majoriteten. Vissa instanser förordar emellertid att regler om rökfria lokaler tillskapas på frivillig grund. Å andra sidan anser flera instanser att förslagen borde vara mera långtgående. Företrädare för restaurang- och hotellnäringen tar avstånd från förslagen.

Även frågan om reklam har kommenterats av ett stort antal remissinstanser. Av dem som yttrat sig har ca 2/3 gjort det utifrån en positiv utgångspunkt. Företrädare för tobaksbranschen, handeln och restaurangnäringen är emellertid mycket kritiska till de framlagda förslagen. Reklamfrågan är den enskilda fråga som nämnda företrädare riktar mest kritik mot.

Många remissinstanser framför att en aktiv prispolitik är en av de viktigaste frågorna för att åstadkomma en minskad tobakskonsumtion. Frågan om en särskild hälsovårdsavgift som framläggs i ett särskilt yttrande till utredningen tas upp av många som ett bra förslag. Flertalet anser även att informationen om tobakens skadeverkningar behöver förstärkas.

En fråga som mött ett mycket blandat mottagande är förslaget om införande av åldersgräns. Flera instanser som i övrigt är positiva till de framlagda förslagen är tveksamma eller negativa till införande av en åldersgräns. Företrädare för handeln tar helt avstånd från detta förslag.

Övriga frågor har var och en tagits upp av ett mindre antal instanser.

3 Allmänt

Flertalet remissinstanser lämnar allmänna kommentarer om utredningens arbete, förslagets allmänna inriktning och behovet av en särskild tobakslagstiftning.

Ett allmänt stöd för utredningens förslag i stort uttalas av *Socialstyrelsen*, *Statens handikappråd*, *Skolöverstyrelsen*, *Universitets- och högskoleämbetet* (Uppsala och Lunds universitet), *Statens livsmedelsverk*, *Arbetsmiljöinstitutet*, *Konsumentverket*, *Landstingsförbundet*, *landstingen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronoberg, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Hallands, Älvsborgs, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Jämtlands och Västerbottens län samt Malmö, Göteborgs, Norrköpings, Jönköpings, Helsingborgs, Kungälv och Sundsvalls kommuner*. Förslagen tillstyrks också i allt väsentligt av *TCO*, *SACO* (Svenska Tandläkarförbundet), *Svenska Läkaresällskapet*, *Folkhälsogruppen*, *RHL*, *Hjärt-Lungfonden*, *HCK*, *NTS*, *En Rökfri Generation*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *Hallands idrottsförbund*,

Svenska Frisksportförbundet, Sveriges läkarförbund och Cancerfonden. Flera av dessa, bl.a. *Socialstyrelsen, Skolöverstyrelsen, Uppsala universitet, NTS* och *Riksförbundet Hem och Skola* framhåller behovet av flera olika, samverkande åtgärder för att tränga tillbaka tobaksbruket. Flera instanser uttrycker sig positivt om utredningens presentation av ämnet och förslagen. Så framhåller exempelvis *Svenska Läkaresällskapet* att utredningen gjort ett utomordentligt förtjänstfullt arbete, att det underlag som redovisas är av hög kvalitet samt att föreliggande vetenskapliga underlag som tillgänglig internationell jämförelse presenteras adekvat. Flera av de remissinstanser som i stort stöder förslagen efterlyser dock vissa kompletteringar. Bl.a. framhåller *Statens livsmedelsverk, Folkhälsogruppen, NTS, En Rökfri Generation* och *Cancerfonden* att det bör fastställas klara officiella mål för arbetet för minskat tobaksbruk.

Ett antal remissinstanser tillstyrker utredningens förslag i stort men framför samtidigt kritik mot att förslagen inte är tillräckligt långtgående eller anser att förslagen behöver skärpas avsevärt. Hit hör *Malmöhus läns landsting, Örebro läns landsting, Gotlands kommun, Västerås kommun, VISIR* och *Svenska Frisksportförbundet*. *Gotlands kommun* anför att lagförslaget vid ett första intryck framstår som lamt. *Västerås kommun* anför att förslaget sammantaget är ett steg i rätt riktning, men ett alltför kort steg. *Riksförbundet mot astma-allergi* välkomnar utredningens förslag men uttrycker sin förvåning över att "hela utredningen är genomförd i perspektivet utifrån den rökande minoriteten av befolkningen".

Några remissinstanser deklarerar kortfattat att man i stort inte har några synpunkter på eller invändningar mot förslagen. Hit hör *Riksskatteverket, Rikspolisstyrelsen* och *Köpmannaförbundet*. Andra remissinstanser, såsom *Boverket* och *NO* uttalar förståelse för förslagen med vissa angivna förbehåll.

Helt avvisande till alla eller flertalet förslag är *Svenska Tobaksbranschföreningen, Svenska Tobaks AB, KIGA, R.J. Reynolds, Grosistförbundet Svensk Handel* och *Philip Morris AB*. Man anför att förslagen inte behövs med hänsyn till rökvaneutvecklingen i Sverige eller att de saknar vetenskaplig grund t.ex. vad gäller effekterna av passiv rökning och tobaksreklam. Lagfästa restriktioner sägs snarare skapa problem än lösa dem och riskera att motverka de syften som man från samhällets sida vill uppnå. Man framhåller risken för att förslagen skall skapa eller förstärka motsättningar mellan rökare och icke-rökare samt att vissa delar av dem är så diskriminerande mot rökarna att dessa närmast skulle känna sig förföljda. *Svenska Tobaksbranschföreningen* anför även att en detaljerad och stelbent lagstiftning skapar låsningar och omöjliggör en naturlig anpassning till lokala förhållanden och förändringar i tiden. *Philip Morris* anför att de föreslagna reglerna skulle innebära en väsentlig och, mot den angivna bakgrunden, omotiverad inskränkning i enskildas rätt och möjligheter att själva besluta angående sina angelägenheter. *Philip Morris* framhåller vidare att förslaget är behäftat med mycket allvarliga brister i juridiskt avseende, bl.a. gällan-

de förhållandet till den grundlagsreglerade yttrande- och tryckfriheten, rätts säkerhetsaspekter m.m. Bolaget ifrågasätter allvarligt om ämnet för och syftet med lagförslaget motiverar det slags stränga regler förslaget innehåller.

En motsvarande negativ bedömning görs av *Sveriges Hotell- och Restaurangförbund (SHR)* samt *Sveriges Livsmedelshandlareförbund (SSLF)* i fråga om de delar av förslaget som direkt berör dem. *SHR* anser att de föreslagna reglerna är ett ingrepp i den privata sfären och kommer att stärka bilden av Sverige som genomreglerat och tråkigt. *SSLF* markerar en mycket kritisk hållning till utredningens sätt att behandla de frågor som rör handeln. *Restaurang Kavalleristen* protesterar mot att myndigheterna med detaljregleringar försvårar restaurangverksamhet, t.ex. anses tobaksutredningens förslag om begränsning av rökning vara krångliga och mycket omfattande.

Några remissinstanser uttalar sin förståelse för utredningens syften men ifrågasätter om dessa bäst uppnås genom lagstiftning. *Kammarrätten* i Jönköping intar principiellt den ståndpunkten att lagstiftning bör reserveras för frågor där lagstiftaren är beredd att sanktionera eventuella brott mot bestämmelserna. Om överträdelser svårligen kan beivras och sanktionsbestämmelser saknas framstår lagstiftningen som överflödiga. En liknande ståndpunkt intar *Universitets- och högskoleämbetet* (Uppsala universitet och juridiska fakulteten vid Stockholms universitet). Även *Svenska Kommunförbundet* anför att man inte övertygats om att lagstiftning är ett ändamålsenligt sätt att begränsa tobaksbruket.

LO är i vissa delar kritisk mot utredningens förslag till tobakslag. *Svenska Livsmedelsarbetarens Förbund* inom *LO* anför att man tror mer på den hittills framgångsrika linjen med upplysning och propaganda mot rökningen. *Beklädnadsarbetarförbundet*, *Hotell- och Restauranganställdas förbund* samt *Svenska Transportarbetarförbundet* är dock positiva till förslaget om en tobakslag.

4 Särskild tobakslag

Knappt 30 remissinstanser yttrar sig särskilt om behovet av en särskild tobakslag och lagförslaget i stort.

Förslaget om att införa en särskild tobakslag enligt utredningens förslag tillstyrks av *Svea hovrätt*, *Socialstyrelsen*, *Statens handikappråd*, *Institutet för miljömedicin*, *Arbetskyddsstyrelsen*, *Arbetsmiljöinstitutet*, *Boverket*, *Landstingsförbundet*, *landstingen i Jönköpings*, *Göteborgs och Bohus*, *Älvsborgs*, *Örebro*, *Västmanlands*, *Gävleborgs och Västernorrlands län*, *Folkhälsogruppen*, *Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka* samt *Hallands distrikt av IOGT-NTOs juniorförbund*. Man anför bl.a. att en särskild tobakslag underlättar en samlad överblick av lagstiftningen inom området. Det framhålls som viktigt att en tobakslag introduceras för att tydliggöra de allvarliga folkhälsohot som tobaksbruket innebär.

Flera remissinstanser är positiva till att en tobakslag införs men framför kritik mot att förslaget inte är tillräckligt långtgående. *Folkhälso-*

gruppen anser t.ex. att förslaget till ny tobakslag är modest men utgör en markering av statsmakternas syn på tobaksproblemet. Förslaget är på intet sätt radikalt eller nytänkande, sägs det, utan innebär en anpassning till lagstiftningen i flera andra nordiska länder och inom EG.

Två remissinstanser, *Riksförbundet mot astma-allergi* och *VISIR*, anser att lagsförslaget måste skärpas på en rad angivna punkter. Även andra instanser föreslår smärre förändringar, t.ex. *Statens livsmedelsverk* som anser att snus, tuggtobak o.dyl. inte längre skall omfattas av livsmedelslagen om en tobakslag införs, eller *Landstinget i Södermanlands län* som efterlyser en särskild paragraf som uttrycker syftet med lagen.

Andra remissinstanser framför dock invändningar mot förslaget om en särskild tobakslag. *Universitets- och högskoleämbetet* (Stockholms universitets juridiska fakultet) finner att formen för lagstiftning med en samlad tobakslag är föga välvald. Bl.a. skulle detta göra att det blir svårare för dem som berörs av de skilda bestämmelserna att finna dem då de inte återfinns inom de lagkomplex som dessa personer normalt har att beakta. Det vore enligt fakultetsnämndens mening rationellare att bygga vidare på nuvarande lagstiftningssystematik.

Stark kritik mot förslaget om en samlad tobakslag framförs vidare av *Svenska Tobaksbranschföreningen*, *Grossistförbundet Svensk Handel*, *RJ Reynolds* och *Philip Morris AB*. Man anför att förslaget har brister och en ensidighet som gör att det inte kan läggas till grund för lagstiftning. Förslaget sägs också vara svåröverskådligt och så diffust att det ofrånkomligen måste uppstå besvärande tolkningsproblem. Även *KIGA* finner behovet av en särskild tobakslag tveksamt.

Några av dem som kritiserar lagsförslaget ifrågasätter om det på vissa punkter är förenligt med grundlagen och Europakonventionen om skydd för mänskliga rättigheter.

5 Rökfria miljöer

5.1 Allmänt

Ett stort antal remissinstanser, bl.a. *Landstingsförbundet*, *Svenska Kommunförbundet* och praktiskt taget samtliga *landsting* och tillfrågade kommuner, instämmer i bedömningen att det är viktigt att inrätta rökfria miljöer. *Socialstyrelsen* anför t.ex. att kunskapen om risker av passiv rökning i dag är tillräcklig för att motivera att legala skyddsåtgärder vidtas. *Statens handikappråd* anser rökfria miljöer vara särskilt positivt med tanke på dem som får besvär av tobaksrök, ibland t.o.m. svåra akuta sjukdomstillstånd. *Institutet för miljömedicin* anser att utredningen på ett förtjänstfullt sätt behandlar åtgärder syftande till att skapa rökfria miljöer. Möjligen, sägs det, sker i underlaget en alltför stor fokusering på cancer då andra hälsorisker torde vara betydligt viktigare ur folkhälsosynpunkt, bl.a. luftvägseffekter och allergirisker hos barn. Institutet framhåller att passiv rökning är en viktig orsaksfaktor till obstruktiv

bronkit, som är den vanligaste orsaken till sjukhusvård av barn före ett års ålder. Även t.ex. *Statens livsmedelsverk* anser att det med hänsyn till de hälsorisker som under senare år har satts i samband med passiv rökning, bl.a. allergiska besvär och lungcancer, är viktigt att utredningens förslag om rökfria miljöer genomförs.

Några remissinstanser såsom *Svenska Tobaksbranschföreningen, EGIL* och *Philip Morris AB* ifrågasätter den vetenskapliga grundvalen för en lagstiftning om rökfria miljöer. EGIL finner utredningens redovisning av det vetenskapliga underlaget vara bristfällig. Längst i detta avseende går Philip Morris AB som drar slutsatsen att det inte finns någon vetenskaplig grund för lagstiftning.

De kritiska remissinstanserna anser, liksom även t.ex. *Statens arbetsmiljönämnd* och *Föreningen Smokepeace*, att rökfria miljöer enbart skall tillskapas på frivillig väg.

Universitets- och högskoleämbetet (Stockholms universitet, juridiska fakulteten) avråder från den av utredningen föreslagna lagstiftningstekniken, dvs. att i lagform ge omfattande och delvis detaljerade regler med exakta sifferuppgifter och liknande. I stället förordas att man i lagform endast ger allmänt hållna regler som kan fyllas ut med mer detaljerade föreskrifter på lägre statsrättslig nivå.

Det är å andra sidan långt fler instanser som anser att lagförslaget bör förtydligas med ytterligare detaljer. Exempelvis anför *Svea Hovrätt* och *Kammarrätten i Jönköping* att det behövs tillägsregler för att precisera det inbördes förhållandet mellan olika regler och för att vissa kvalitetskrav o.d. som anges i specialmotiveringen skall ha stöd i lagtexten. *RJ Reynolds*, som i princip motsätter sig att lagregler införs, påpekar att det i den föreslagna lagtexten inte finns täckning för undantag med innebörden att rökrum kan inrättas i skolor, på sjukhus m.m. Andra utrymmen för vilka reglerna borde preciseras anser *RJ Reynolds* vara fritidslokaler i fängelser, vissa arbetslokaler etc.

Flera remissinstanser förordar skärpta regler. *Universitets- och högskoleämbetet (Lunds universitet)* finner det exempelvis olyckligt att lagförslaget erbjuder möjlighet till rökning i speciellt upplåtna lokaler inom skolan och sjukvården. Flera landsting delar denna uppfattning och förordar en helt rökfri miljö inom barnomsorgen och sjukvården.

De föreslagna reglerna ifrågasätts i synnerhet för vissa lokaler där man enligt många remissinstanser borde kunna gå längre. Många landsting betonar att rätten till rökfri miljö även måste komma handikappade utvecklingsstörda och senildementa till del i gruppboenden o.d., utanför det egentliga enskilda boendet. Förhållandevis många instanser, bl.a. *Landstingsförbundet, Riksförbundet mot astma-allergi, NTS* och *VISIR*, anser att lagreglerna bör utvidgas till att omfatta även barnomsorg i enskilda hem och liknande.

Utredningens förslag att rökning skall kunna tillåtas i enskilda arbetsrum kritiserar av bl.a. *landstingen i Hallands, Västernorrlands och Västerbottens län*. Även *LO* vänder sig mot att lagförslaget undantar delar av arbetsplatsen från rökförbud, t.ex. att en anställd med tillgång till enskilt arbetsrum under vissa förutsättningar kan tillåtas röka där och

TCO anför att målet en rökfri miljö måste gå via rökförbud i alla arbetslokaler kombinerat med röktrum med separat ventilation eller med rökning utanför arbetslokalerna.

Några remissinstanser, däribland *Svenska Arbetsgivareföreningen*, *LO* och *Svenska Tobaksbranschföreningen*, ifrågasätter om det alls bör lagstiftas om rökförhållanden på arbetsplatser. Dessa instanser menar att befintlig lagstiftning ger tillräckligt underlag för arbetsgivare att agera. Enigt *LO*s uppfattning kan man komma längre än idag vad gäller att komma överens om var och hur rökningen skall begränsas på arbetsplatsen. *TCO* däremot anför att avsaknaden av enhetliga lagregler har medfört att utvecklingen mot rökfria miljöer har blivit ojämn.

Ett fåtal remissinstanser, t.ex. *Beklädnadsarbetareförbundet* inom *LO* samt *Föreningen Smokepeace*, anser att lagförslaget bör kompletteras med en skyldighet för arbetsgivare att inrätta röktrum i nödvändig omfattning. Flertalet av de remissinstanser som kommenterar denna fråga anser dock att någon skyldighet att inrätta röktrum inte bör åläggas, främst med hänsyn till kostnaderna för sådana.

5.2 Skolor och skolgårdar

Ett fåtal remissinstanser kommenterar särskilt förslaget att förbjuda rökning på skolgårdar och platser utomhus som är avsedda för barnomsorg. *Socialstyrelsen*, *skolöverstyrelsen* och *Riksförbundet mot astma-allergi* är positiva till förslaget, medan *Svenska Tobaksbranschföreningen* och *Riksförbundet Hem och Skola* intar en avvisande hållning, bl.a. mot bakgrund av att många skolor används för vuxenundervisning kvällstid. *Svea Hovrätt* erinrar också, utan att närmare ta ställning, om att regelns formulering innebär att rökning förbjuds även på annan tid än då verksamhet pågår, exempelvis vid passage av en skolgård nattetid.

5.3 Färdmedel

Det är likaså ett fåtal remissinstanser som kommenterar förslaget beträffande rökning i allmänna färdmedel. *Svea Hovrätt* ifrågasätter om inte bestämmelsen uttryckligen bör begränsas till färdmedel i inrikes trafik. *Luftfartsverket* påtalar problem vid flygets utrikesterminaler. *Gotlands kommun*, *TCO*, *Nordiska hälsovårdshögskolan* och *Svenska Frisksportförbundet* föreslår dock vissa skärpningar av den föreslagna regeln. *TCO* anser att regeln även bör gälla fartyg och *Svenska Frisksportförbundet* nämner särskilt turistbåtar, t.ex. färjor till Finland, som färdmedel där det behövs skärpta regler.

5.4 Restauranger och hotell

De föreslagna reglerna beträffande restauranger och hotell kommenteras av flera remissinstanser. Beträffande restauranger anser bl.a. *Konsumentverket*, *NTS* och *Nordiska hälsovårdshögskolan* att andelen rökfria

platser bör ökas. En rad remissinstanser anser vidare att reglerna bör gälla även restauranger med färre än 50 platser. Detta förordas bl.a. av *landstingen i Hallands, Västernorrlands och Jämtlands län, Västerås kommun, LO och Hotell- och Restauranganställdas förbund, Svenska Läkaresällskapet och Cancerfonden.*

Även beträffande hotellrum anför några remissinstanser, *Riksförbundet mot astma-allergi, Handikappförbundens Centralkommitté, NTS, VISIR* och *Nordiska hälsovårdshögskolan*, att en större andel av rummen bör avsättas för icke-rökare.

Sveriges Hotell- och Restaurangförbund anser dock, liksom de restauratörer som ingivit yttranden, att någon lagstiftning inte alls bör genomföras i fråga om restauranger och hotell. Eventuella problem bör kunna lösas på frivillig väg genom att näringsidkarna tillgodoser de önskemål som framförs av gästerna. En lagreglering kommer, framhålls det, att leda till stora praktiska problem med bl.a. en uppdelning av sällskap. Även *Svenska Tobaksbranschföreningen* och de tobaksbolag som yttrat sig avstyrker lagstiftning med hänvisning till gränsdragningsproblem och praktiska komplikationer. *Näringsfrihetsombudsmannen* anser att den föreslagna lagstiftningen kan komma att leda till försämrat kapacitetsutnyttjande, höjda kostnader och en snedvridning av konkurrensen.

6 Reklam

6.1 Allmänt

Utredningens förslag om ett totalt förbud mot tobaksreklam tillstyrks av en rad remissinstanser. *Socialstyrelsen, Skolöverstyrelsen, Statens livsmedelsverk, Konsumentverket, landstingen i Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, Sundsvalls kommun, Svenska Läkaresällskapet, Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi, Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka, Handikappförbundens centralkommitté, NTS, Svenska Frisksportförbundet, och Cancerfonden* är instanser som uttryckligen uttalar ett starkt stöd för utredningens förslag om ett förbud mot all tobaksreklam, inklusive sponsring. Exempelvis anför *Socialstyrelsen* att ett förbud mot direkt och förtäckt reklam för tobak inklusive utdelning av gratisprov samt mot sponsring är en nödvändighet för att skapa en trovärdig hälsopolitik. Att ungdomar är medvetna om reklamens påverkan visas enligt *Skolöverstyrelsens* mening av de 43 690 namnunderskrifter för ett reklamförbud mot tobaksvaror som En Rökfri Generation samlat in bland ungdomar. *Landstinget i Västernorrlands län* anför att förbud mot tobaksreklam och en kraftig ökning av tobakspriset är de viktigaste förslagen för att få till stånd en minskning av tobaksbruket.

Några remissinstanser är inte avvisande till ett reklamförbud i sig men anser att det framlagda förslaget till lagtext bör preciseras. Hit hör t.ex.

Kammarrätten i Jönköping. Näringsfrihetsombudsmannen anser att ett reklamförbud är olämpligt från konkurrensrättsliga utgångspunkter. Han anser att ändamålet med förbudet i och för sig skulle kunna försvara att det genomförs, men det skulle då enligt NO vara väsentligt att eventuella negativa effekter i fråga om konkurrensen begränsas. *Sveriges Radio AB (SR)* framhåller att det föreslagna förbudet bör förtydligas så att det, vad gäller radio och TV, endast inriktas på näringsidkares kommersiella annonser under tider som anvisats för TV-reklam. Bolaget utgår från att reglerna inte skall träffa reklambudskap t.ex. i form av reklamskyltar i miljöer som skildras i dokumentärprogram. Bolaget har tidigare tillstyrkt radiolagsutredningens förslag vad gäller förbud mot tobaksreklam i television. Den föreslagna förbudsregeln i en tobakslag måste, för att omfatta etersänd radio och TV, enligt bolaget kompletteras med ändringar i såväl radioansvarighetslagen som radiolagen på det sätt som radiolagsutredningen föreslagit. *Marknadsdomstolen* finner från de synpunkter domstolen har att beakta inte skäl att avstyrka ett förbud mot tobaksreklam. Förbudsbestämmelserna måste dock ges en klarare innebörd. Marknadsdomstolen anför också att utredningens slutsats att ett totalförbud mot tobaksreklam med all säkerhet skulle få gynnsamma effekter från folkhälsosynpunkt framstår som alltför kategorisk mot bakgrund av den osäkerhet som råder om reklamens inverkan på tobakskonsumtionen.

Universitets- och högskoleämbetet (juridiska fakulteten vid Stockholms universitet) anför att det inte har förts fram sakunderlag till stöd för att nuvarande tobaksreklamlag inte i huvudsak skulle fungera och nämnden avstyrker därför från sina utgångspunkter det föreslagna totalförbudet. Skulle statsmakterna likväl stanna för att införa ett sådant får detta, sägs det, ses som ett övergripande politiskt ställningstagande och delvis närmast som en symbolhandling. Fakultetsnämnden menar vidare att utredningsförslaget är föga samordnat med förslaget till EG-direktiv samt framför att ett förbud mot tobaksreklam i radio och TV förutsätter ändringar även i radioansvarighetslagen och radiolagen. Nämnden påpekar också att det föreslagna förbudet skulle inskränka konsumenternas information betydligt mer än det gällande förbudet mot reklam för alkohol.

Konsumentverket som tillstyrker ett reklamförbud, efterlyser vissa preciseringar av reglerna. Det bör enligt verket t.ex. klargöras vad som är marknadsföring riktad till konsument jämfört med reklam som inte är det. Verket ser också ett problem med att det endast är den marknadsföring som är riktad till svenska konsumenter som föreslås bli förbjuden. I Sverige marknadsförs olika slag av broschyrer och tidningar som riktar sig till utländska besökare. Verket anser att förbudet mot tobaksreklam bör omfatta all marknadsföring inriktad på Sverige.

Föreningen Smokepeace hävdar att förslaget om förbud mot tobaksreklam är onödigt, dels därför att det enligt föreningen inte finns några undersökningar som tyder på att ett förbud har en hämmande inverkan på konsumtionsutvecklingen och dels därför att även den del av reklamen som enbart är konsumentupplysning förbjuds.

En starkt kritisk och avvisande inställning till förslaget om reklamförbud redovisas av *Svenska Tobaks AB*, *Svenska Tobaksbranschföreningen*, *Tobaks- och Servicehandelns Riksförbund*, *KIGA*, *RJ Reynolds*, *Philip Morris AB*, *Grossistförbundet Svensk Handel*, *Köpmannaförbundet* och *Sveriges Industriförbund*. Tobaksbranschföreningen, Köpmannaförbundet och Sveriges Industriförbund uttalar uppfattningen att så länge tobaken är en legal produkt även reklamen för denna produkt bör vara legal. Samtliga de nu nämnda instanserna anser att det inte är bevisat att tobaksreklamen stimulerar konsumtionen eller att ett reklamförbud har en hämmande inverkan på den. Vidare anförs av flertalet att ett reklamförbud hämmar en ur hälsosynpunkt önskvärd produktutveckling och övergång till "svagare" produkter.

Såväl *Svenska Tobaks AB* som *Svenska Tobaksbranschföreningen* anför att ett förbud mot tobaksreklam särskilt skulle missgynna det inhemska bolaget. I synnerhet *Svenska Tobaks AB* framhåller att ett svenskt reklamförbud skulle gynna de multinationella tobaksbolagen på det egna bolagets bekostnad. Bolaget anser att denna fråga i utredningen behandlats på ett så bristfälligt sätt att det med fog kan ifrågasättas om utredaren över huvud taget fullgjort sitt uppdrag att analysera ett förbuds effekter på konkurrensen mellan olika tobaksbolag. Mot detta kan ställas *Näringsfrihetsombudsmannens* (NO) bedömning att ett reklamförbud skulle medföra att det svenska tobaksbolagets marknadsdominans skulle förstärkas betydligt av en offentlig reglering. Härigenom skulle det svenska bolaget få en fördel av betydande ekonomiskt värde, vilket i någon mån skulle påminna om ett sådant statsstöd som enligt Art. 92 i Romfördraget inte är förenligt med principerna för den gemensamma marknaden. Om ett reklamförbud skulle genomföras talar därför, enligt NO, starka skäl för att tobaksverksamheten inom *Procordia* avskiljs och läggs i ett särskilt bolag. *Socialstyrelsen* har för sin del påpekat att argumentering som gäller den svenska tobaksindustrins framtida marknadsandelar ur hälsosynpunkt saknar relevans.

6.2 Förtäckt reklam

De instanser som tillstyrker ett förbud mot öppen tobaksreklam anför genomgående att även förtäckt tobaksreklam bör förbjudas. Endast ett fåtal remissinstanser kommenterar särskilt den del av förslaget som syftar till att begränsa den förtäckta tobaksreklamen. Dessa instanser är mestadels tveksamma eller avvisande till förslaget.

Konsumentverket anför att det med de föreslagna reglerna kommer att bli svårt att stoppa reklamformen produktplacering. Det är vidare viktigt, sägs det, att också kunna stoppa den marknadsföring av varumärken som har anknytning till tobak men som redan i dag har inarbetats för andra produkter. Av dessa skäl förordas att ordet "påtagligt" utgår ur 11 § i lagförslaget.

Föreningen Smokepeace avstyrker förbud men föreslår i stället en utvidgning av den återhållsamhet som redan gäller till att omfatta även den förtäckta reklam och "smygreklam" som utredningen på goda grunder vill komma åt.

Svenska Tobaksbranschföreningen anför att det inte är möjligt att stoppa förtäckt tobaksreklam och inflöde av tobaksreklam via internationella media. Bl. a. frågor rörande grundlagsregleringen av yttrandefrihet och tryckfrihet samt frågor avseende varumärkesrätt begränsar enligt föreningen möjligheterna att reglera s.k. förtäckt reklam.

Marknadsdomstolen anför att undantagsbestämmelsen om tobaksreklam i tryckfrihetsförordningen endast gäller då annonsen har till syfte att främja avsättningen av i bestämmelsen angivna varor. Vidare påpekas att de föreslagna reglerna medför olika inskränkningar i rätten att använda ett visst varumärke beroende på hur känt märket är, i vilken utsträckning det kan sättas i samband med tobak m.m. Från varumärkesrättslig utgångspunkt måste denna olikbehandling av skilda märken framstå som godtycklig. Det måste starkt ifrågasättas, sägs det, om regler av detta slag är förenliga med Pariskonventionen om industriellt rättsskydd. På dessa grunder avstyrker marknadsdomstolen 11 § i lagförslaget.

Svenska Tobaksbranschföreningen, RJ Reynolds, Sveriges industriförbund, och Philip Morris AB avstyrker likaså det aktuella förslaget. Härvid hänvisas till gränsdragningsproblem, svårigheter att avgöra vem som är ansvarig för överträdelser, oklarhet beträffande förslagets förenlighet med tryckfrihetsförordning, varumärkesrätt m.m. Genomgående kritiserar utredningen för att alltför bristfälligt ha analyserat dessa problem.

Flertalet av de instanser som är tveksamma eller avvisande till förslaget menar att utredningen mer detaljerat borde ha beskrivit sina intentioner, kriterierna för när en viss reklamåtgärd skall betraktas som förbjuden förtäckt reklam etc. Från detta mönster avviker dock *juridiska fakulteten vid Stockholms universitet* som framhåller att svårigheterna är påtagliga när det gäller att utforma en väl avvägd lagregel kring de frågor som den föreslagna 11 § avser att reglera, varför det torde vara lämpligast att som nu överlämna frågan att lösas i rätts-tillämpningen.

6.3 Sponsring

Ett fåtal remissinstanser kommenterar särskilt frågan om sponsring. De flesta som tillstyrkt ett reklamförbud har häri inkluderat även ett förbud mot sponsring.

Konsumentverket förutsätter att även omnämmandet av ett tobaksbolags namn som bidragsgivare t.ex. före eller efter ett program i TV är att betrakta som sponsring.

Universitets- och högskoleämbetet (juridiska fakulteten vid Stockholms universitet), *Svenska Tobaksbranschföreningen, RJ Reynolds* samt *Philip Morris AB* avstyrker bestämt förslaget om förbud mot sponsring. Som skäl för detta anförs bl. a. att sponsring i normalfallet inte kan betraktas som reklam eller annan försäljningsfrämjande verksamhet. Härav skulle följa att sponsring inte kan förbjudas utan att detta direkt utsägs i lagtexten. Det kan, sägs det, starkt ifrågasättas om ett förbud mot sponsring skulle vara förenligt med regeringsformens regler om informations- och yttrandefrihet. I vart fall skulle ett förbud för producenter och mark-

nadsförare av tobaksvaror att informera allmänheten om att de sponsrar evenemang eller verksamheter stå i mindre god överensstämmelse med regeringsformens regler. *Philip Morris AB* hävdar att ett förbud mot sponsring strider mot tryckfrihetsförordningen.

7 Handel

7.1 Allmänt

Nedan redovisas inkomna synpunkter rörande utredningens förslag till lagregler om *handel* med tobaksvaror exklusive förslaget om åldersgräns vid försäljning. Synpunkter på förslaget om åldersgräns redovisas separat i avsnitt 7.2.

Reglerna i ifrågavarande avsnitt av lagförslaget tillstyrks generellt av *Socialstyrelsen* samt av *landstingen i Göteborgs och Bohus, Örebro och Västernorrlands län*. Det framhålls bl.a. att de föreslagna inskränkningarna bör kunna bidra till att framför allt minska efterfrågan bland yngre och på det sättet förhindra eller i varje fall skjuta upp rökdebut. Även *Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi* och *Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka* tillstyrker förslagen.

När det gäller förslaget om ett straffsanktionerat förbud mot tillfälliga prisnedsättningar och mängdrabatter framhåller *Universitets- och högskoleämbetet* (juridiska fakulteten vid Stockholms universitet), *Svenska Tobaksbranschföreningen* och *Sveriges Livsmedelshandlareförbund* att förslaget står i strid mot gängse marknadsrättsliga principer som går ut på att främja priskonkurrens. Regeln torde främja höga marginaler på tobaksvaror i detaljhandeln. Även *Köpmannaförbundet* och *Philip Morris AB* avstyrker förslaget på liknande grunder.

Tobaks- och servicehandelns riksförbund tillstyrker förslaget om förbud mot tillfälliga prisnedsättningar men avstyrker förslaget om förbud mot mängdrabatter. *KIGA* tillstyrker båda förslagen.

Förslaget om att regeringen skall kunna utfärda föreskrifter om förpackningsstorlek tillstyrks av *Tobaks- och servicehandelns riksförbund* och *KIGA*. *Svenska Tobaksbranschföreningen* betecknar förslaget som i praktiken utan större betydelse. *Philip Morris AB* finner förslaget omotiverat och anger dessutom att såväl sådana föreskrifter som förbud mot prisnedsättningar o.d. försvårar introduktionen av "svagare" produkter.

Vad gäller förbudet mot tobaksförsäljning i automat betecknas detta av bl.a. *Svenska Tobaksbranschföreningen* som närmast överspelat.

Förslaget om varningstexter tillstyrks eller lämnas utan närmare kommentarer. *Svenska Tobaksbranschföreningen* framhåller dock det angelägna i att texterna på sikt anpassas till EGs krav.

Ett fåtal remissinstanser efterlyser en mer genomgripande reglering av villkoren för tobakshandeln. *NTS* anser att även en permanent lågprislinje bör förbjudas, dvs. att bruttoprissystem skall återinföras för tobaksvaror. *VISIR* vill ha en tillbakagång till den ordning som fanns

innan tobaksvaror släpptes till livsmedelshandeln, bensinstationerna och varuhusen, alltså ett slags licensiering av detaljister inom tobaksområdet. *Folkhälsogruppen* anser att utredningen borde ha givit konkreta förslag på hur import, uppköp och distribution av tobak skall ske. Mest långtgående är här *Svenska Frisksportförbundet* som är positivt till tanken att ett svenskt tobaksmonopol återupprättas.

7.2 Åldersgräns

Förslaget om en åldersgräns på 18 år vid försäljning av tobaksvaror tillstyrks av *Socialstyrelsen*, *Skolöverstyrelsen*, *landstingen i Uppsala, Blekinge, Gävleborgs och Västernorrlands län* samt av *Svenska Läkarsällskapet*, *Folkhälsogruppen*, *Handikappförbundens centralkommitté*, *NTS* och *VISIR*. Samtliga förklarar sig vara medvetna om svårigheterna att kontrollera efterlevnad m.m. men förordar trots detta en åldersgräns vid 18 år. *Hjärt-lungfonden* förordar en 16-årsgräns med hänvisning till förhållandena i övriga nordiska länder. *Cancerfonden* stöder tanken på en åldersgräns men tar inte ställning till om denna skall gå vid 16 eller 18 års ålder.

Tanken på en åldersgräns avstyrks helt av många remissinstanser. Här ibland finns *Universitet- och högskoleämbetet* (juridiska fakulteten vid Stockholms universitet), *landstingen i Kronobergs, Hallands och Västerbottens län*, *Stockholms kommun*, *Riksförbundet för Hjärt- och lungsjuka*, *En Rökfri Generation*, föreningen *Smokepeace*, *Svenska Tobaks AB*, *Svenska Tobaksbranschföreningen*, *Tobaks- och servicehandels riksförbund*, *Riksförbundet Hem och Skola*, *KIGA*, *Sveriges Livsmedelshandlareförbund* och *Köpmanaförbundet*. Man hänvisar genomgående till svårigheterna att kontrollera efterlevnaden, risken för trotsreaktioner eller att rökningen framstår som ännu mer "vuxen" och därmed lockande för ungdom. Från handelns sida framhålls också att dess anställda inte kan belastas med en kontrollfunktion av detta slag. Någon instans påtalar även risken för "svart" handel och langning till ungdomar.

8 Forskning

Ett fåtal remissinstanser berör frågan om forskning i tobaksfrågor. Exempelvis anför *Institutet för miljömedicin* att det är beklagligt att utredningen knappast behandlar forskningsfrågor, då flera typer av forskningsproblem är väsentliga inom tobaksområdet. *Statens livsmedelsverk* och *Landstingsförbundet* efterlyser ökad forskning om snus. Även *Göteborgs kommun* och *Svenska Läkaresällskapet* förordar ökad forskning. Den sistnämnda instansen föreslår bl.a. att det tobakspreventiva arbetet ges akademisk status. Endast en permanent institution med ansvar för samordnad forskning och utveckling inom tobaksområdet kan garantera det långsiktiga arbete som krävs för framgång i kampen mot tobaken, framhåller man.

9 Pris/skatt

Prop. 1992/93:185
Bilaga 3

Utredningens resonemang om skattehöjningar på tobak tillstyrks uttryckligen av *Socialstyrelsen*, *Statens handikappråd*, *Landstingsförbundet*, *landstingen i Kalmar*, *Blekinge*, *Kristianstads*, *Hallands*, *Skaraborgs*, *Örebro*, *Västmanlands* och *Västernorrlands län*, *Gotlands* och *Sundsvalls kommuner*, *Svenska Läkaresällskapet*, *Folkhälsogruppen*, *Riksförbundet mot astma-allergi*, *Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka*, *Handikappförbundens centralkommitté*, *Riksförbundet Hem och Skola* samt *Hallands idrottsförbund m.fl.* Flera instanser betecknar en aktiv prispolitik som en av de viktigaste åtgärderna för att åstadkomma en minskning av tobaks-konsumtionen. Många anför också att skattehöjningar bör utnyttjas för att öka resurserna för bl.a. information om tobakens skadeverkningar.

Kritik mot förslaget framförs av *föreningen Smokepeace*, *Svenska Tobaksbranschföreningen*, *Tobaks- och servicehandelns riksförbund*, *KIGA* och *Philip Morris AB*. Främst anföras att priset inte har så stor betydelse för konsumtionen samt att höjningar drabbar inkomstsvaga grupper orättvist. Utredarens slutsats att prishöjningar kan vara ett medel för att åstadkomma en större social likhet i hälsoavseende betecknas av Svenska Tobaksbranschföreningen som närmast cynisk. Att prishöjningen särskilt skall drabba inkomstsvaga grupper kan från allmänna utgångspunkter inte anses acceptabelt, framhålls det. Några instanser befarar vidare att avsevärda prishöjningar på t.ex. snus kan bidra till att öka konsumtionen av cigaretter, vilket anföras vara inte önskvärt ur hälso-synpunkt.

10 Konsumentprisindex (kpi)

Ett fåtal remissinstanser behandlar frågan om att undanta tobakspriserna vid beräkning av konsumentprisindex. Detta förordas av *Socialstyrelsen*, *landstingen i Kalmar* och *Skaraborgs län*, *Göteborgs kommun*, *Folkhälsogruppen*, *NTS* och *Svenska Frisksportförbundet*. Motiveringen är i huvudsak att det inte finns anledning att vid beräkning av KPI ta hänsyn till priset på en vara som har sådana omfattande skadeverkningar som tobaken har, att ett undantagande av tobak från KPI underlättar en aktiv prispolitik samt att sådana åtgärder diskuteras inom EG.

Svenska Tobaksbranschföreningen hävdar mycket starkt i uppfattningen att KPI måste spegla den faktiska prisutvecklingen i samhället och därför inte bör manipuleras.

11 Produktkontroll

Bestämmelserna om produktkontroll kommenteras av ett fåtal instanser. *Socialstyrelsen* säger sig se pessimistiskt på möjligheterna att genom produktutveckling minska tobaksbrukets hälsorisker men tillstyrker ändå reglerna om produktkontroll, inklusive förslaget om en högsta gräns om

15 mg för tjära i cigarettrök. *Statens livsmedelsverk* föreslår även gränsvärden för vissa cancerframkallande nitrosaminer i snus och tuggtobak. Även *Boverket*, *landstingen i Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Örebro, Västmanlands och Västernorrlands län, Svenska Läkaresällskapet, Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi* och *VISIR* tillstyrker förslagen.

Föreningen *Smokepeace* anser att konsumenterna inte bör tvångsstyras i sitt val av produkter. *Svenska Tobaksbranschföreningen* har rent principiellt inget att erinra mot bestämmelser i syfte att styra produktutvecklingen men betonar att dessa måste vara realistiska och anpassade till yttre faktorer. *Philip Morris AB* befarar dock onödig byråkrati och onödigt ansamlade av data på grund av de föreslagna bestämmelserna om produktkontroll.

Kammarrätten i Jönköping anser att 22 och 23 §§ i lagförslaget delvis reglerar samma frågor och därför kan föras samman i en paragraf.

12 Tillsyn

Några av de remissinstanser som yttrat sig angående tillsynen stöder utredningens förslag. *Boverket* anför exempelvis att ansvar och tillsyn enligt verkets bedömning lagts på de lämpligaste centrala, regionala och lokala myndigheterna. Motsvarande bedömningar görs av *Svenska Läkaresällskapet, Folkhälsogruppen* och *Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka*.

Det framförs dock delade meningar om främst den lokala tillsynen beträffande rökfria miljöer och reglerna för handeln.

Arbetskyddsstyrelsen konstaterar, i likhet med bl.a. Göteborgs kommun, att det kan uppstå gränsdragningsproblem mellan yrkesinspektionens och miljö- och hälsoskyddsmyndigheternas ansvarsområden. Utredningen förutsätter att överenskommelser träffas mellan myndigheterna, men arbetskyddsstyrelsen pekar på att det finns en stor risk att ärenden i stället kommer att bollas mellan myndigheterna. En klarare gränsdragnings bör därför åstadkommas enligt styrelsen. Enligt styrelsens uppfattning bör då deras egen och yrkesinspektionens ansvarsområde begränsas till sådana lokaler som huvudsakligen är avsedda för arbetstagare. Ett par andra remissinstanser anser tvärtom att yrkesinspektionens ansvarsområde bör utvidgas. T.ex. anser *LO* att de flesta lokaler som är upplåtna för allmänheten också är en arbetslokal med anställda och bör ligga under arbetskyddsstyrelsens och yrkesinspektionens område. *Hotell- och restauranganställdas förbund* anser likaså att tillsynen när det gäller hotell- och restaurangbranschen skall ligga hos arbetskyddsstyrelsen. *Philip Morris AB* ifrågasätter däremot om arbetskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen alls skall vara tillsynsmyndigheter på området.

När det gäller tillsynen över handeln ställer sig *Socialstyrelsen* tveksam till utredningens förslag att socialnämnden skall åläggas denna uppgift. Socialnämnden är enligt styrelsens bedömning inte särskilt lämpad för

detta. I stället bör ansvaret åvila miljö- och hälsoskyddsnämnden. Även *Gotlands kommun* ifrågasätter en uppdelning av kommunens lokala tillsyn. Denna bör ligga på en myndighet, framhålls det. *Jönköpings kommun* anför dock beträffande socialnämndens roll att utredningens argument för att lägga detta ansvar på socialnämnden knappast kan tillbakavisas.

Några remissinstanser, t.ex. *Svenska Kommunförbundet*, *Gotlands kommun*, *Marknadsdomstolen*, *KIGA*, *Rikspolisstyrelsen* och *Grossistförbundet Svensk Handel* påtalar att resursbrist hos de berörda myndigheterna kan medföra att tillsynen blir slumpmässig eller allmänt otillfredsställande. *Svenska Kommunförbundet* anför bl.a. att det är orealistiskt att miljö- och hälsoskyddsnämnderna respektive socialnämnderna skulle kunna bedriva en uppsökande verksamhet. *Malmö*, *Stockholms*, *Norrköpings* och *Jönköpings kommuner* framför mer eller mindre explicit att kommunerna måste kompenseras i full utsträckning för de ökade kostnader som uppstår om en ökad tillsyn krävs av kommunerna. *Marknadsdomstolen* finner att det som i avsnitt 16 i betänkandet anføres om att de många skilda slag av kostnader som uppstår har ringa omfattning, inte är övertygande.

Arbetskyddsstyrelsen anför vidare att man utgår från att regeringen i samband med en eventuell lagstiftning ger tillsynsmyndigheterna rätt att utfärda erforderliga verkställighetsföreskrifter. *Göteborgs kommun* framför en besläktad tanke när man anför att oklarheter beträffande ansvarsfördelning, påföljder och sanktioner skulle kunna regleras mera i detalj i en lokal förordning.

13 Sanktioner

Beträffande sanktioner anføres synpunkter av ett fåtal remissinstanser. *Svea Hovrätt*, anför att möjligheten att ta om hand och eventuellt förstöra tobaksvaror även bör finnas när det gäller varor som saluhålls i strid mot 23 § i förslaget, samt att förverkanderegeln bör göras tillämplig på samtliga fall där ett visst handlande straffbelagts i lagen. *Rikspolisstyrelsen* påtalar att den föreslagna förverkandebestämmelsen har utformats på ett sätt som avviker från den generella regeln i 36 kap. 16 § brottsbalken, vilket kan medföra tolkningsproblem. Regeln bör dessutom inte bara gälla tobaksvaror som varit föremål för brott. Vid t.ex. otillåten automatförsäljning framstår det som rimligt att även automaten får förklaras förverkad, framhålls det.

Rikspolisstyrelsen ifrågasätter vidare generellt de straffbestämmelser som är upptagna i lagförslaget. Styrelsen förordar att man i stället för en kriminalisering i ökad omfattning använder sig av vitesinstitutet för att komma till rätta med eventuella missförhållanden. Vitesinstitutet kan även i vissa andra fall vara ett tillräckligt verksamt tvångsmedel så att polisen kan avlastas vissa tänkta uppgifter för handräckning och annan hjälp till tillsynsmyndigheter. Böter bör dock enligt styrelsen kunna komma i fråga för icke yrkesmässig "langning" av tobaksvaror till personer under 18 år.

När det gäller frågan om påföljder för enskilda rökare som t.ex. röker i en restaurangs rökfria avdelning anför *Sveriges Hotell- och Restaurangförbund* att de föreslagna reglerna innebär att en hotell- och restaurangägare kan drabbas av en sanktion på grund av något som han själv egentligen inte råder över medan den enskilde rökaren inte drabbas av någon sådan påföljd. Detta är helt oacceptabelt, framhålls det. Förbundet anser att om någon sanktion över huvud taget skall införas, skall den drabba den som överträder förbudet, dvs. rökaren. *Svenska Frisk-sportförbundet* ansluter sig däremot till utredningens linje att enskilda rökare inte skall kunna straffas men att lokalupplåtaren skall kunna drabbas av kännbar straffpåföljd. *Philip Morris AB* påpekar att en avvisning, kanske med hjälp av polis, för den enskilde rökaren kan vara ett mer kännbart straff än en ekonomisk påföljd.

14 Information

Det råder mycket stor enighet om att informations- och utbildningsinsatser på tobaksområdet är mycket viktiga och bör förstärkas kraftigt. *Svea Hovrätt, Socialstyrelsen, Skolöverstyrelsen, Statens livsmedelsverk, Landstingsförbundet, Svenska Kommunförbundet, landstingen i Södermanlands, Kalmar, Blekinge, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, Gotlands, Malmö, Göteborgs, Jönköpings, Stockholms, och Sundsvalls kommuner, LO, Svenska livsmedelsarbetareförbundet, SACO, Svenska Läkaresällskapet, Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi, Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka, Hjärt-lungfonden, Handikappförbundens Centralkommitté, En Rökfri Generation, Föreningen Smokepeace, Riksförbundet Hem och Skola, KIGA och Cancerfonden* tillhör de instanser som kraftfullt förespråkar en intensifierad information och i många fall även lämnar synpunkter på hur denna bör utformas.

En särskild fråga gäller radio och TV:s medverkan i denna information. *Socialstyrelsen, Statens livsmedelsverk, landstingen i Södermanlands, Örebro och Västmanlands län, Svenska läkaresällskapet, Folkhälsogruppen, Riksförbundet för Hjärt- och Lungsjuka* och föreningen *Smokepeace* förordar uttryckligen att staten använder sitt inflytande över radio och TV för att öka hälsoupplysningen i dessa media. Flera av dessa instanser anvisar tillägg i etermedias avtal med staten som en lämplig väg att uppnå detta. *Sveriges Radio AB* däremot ställer sig avvisande till att ett särskilt utrymme för vissa samhällsorgan skulle skapas i radio och TV. En sådan ordning skulle helt strida mot grundprinciperna för s.k. public service och rubba den integritet och ansvarsordning som stadfästs för svenska etermedia, sägs det. I stället hänvisar bolaget till programpunkten "Anslagstavlan" i TV.

15 Hälsovårdsavgift (förslag i särskilt yttrande)

En rad remissinstanser uttalar starkt stöd för det förslag som framlagts i ett särskilt yttrande av Margaretha Haglund, sakkunnig i utredningen, om en särskild, lagfäst hälsovårdsavgift på tobaksvaror. De instanser som uttryckligen stöder detta förslag, ibland med synpunkten att avgiften bör vara högre än enligt förslaget, är *Socialstyrelsen, Statens handikappråd, Arbetskyddsstyrelsen, Arbetsmiljöinstitutet, Landstingsförbundet, landstingen i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Jönköpings, Kalmar, Kristianstads, Hallands, Västmanlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län, Göteborgs kommun, Svenska läkaresällskapet, Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi, Handikappförbundens centralkommitté, NTS, VISIR, En Rökfri Generation, Föreningen Smokepeace, Riksförbundet Hem och Skola, Hallands idrottsförbund, Svenska Frisksportförbundet och Friskvård Falkenberg*. Exempelvis anser Socialstyrelsen, Arbetsmiljöinstitutet, flera av de nämnda landstingen samt Riksförbundet mot astma-allergi att avgiften borde föras till en särskild fond med uppgift att stödja folkhälsoarbetet. Ur denna fond skulle både kommuner, landsting, statliga myndigheter, folkrörelser, forskningsorganisationer och privata organisationer kunna söka medel för information, annat förebyggande arbete, forskning m.m. Flera remissinstanser anför för övrigt även att en sådan avgift bör införas även på alkoholdrycker, varigenom fondens resurser skulle öka ytterligare.

Svenska Tobaksbranschföreningen och *KIGA* avvisar tanken på en hälsovårdsavgift och menar att staten redan i dag får så betydande intäkter genom tobaksskatten att det inte borde råda någon brist på resurser för åtgärder av detta slag. "Öronmärkning" av medel avstyrks.

16 Rökavvänjning

Socialstyrelsen, Statens Handikappråd, Gotlands och Göteborgs kommuner samt *Riksförbundet för hjärt- och lungsjuka* efterlyser i sina yttranden insatser för rökslutarhjälp. Dessa instanser anser att samhället bör ge sitt stöd för rökavvänjning och ekonomiskt stödja de sjukvårdshuvudmän som driver verksamhet för rökavvänjning. Någon instans påpekar det otillfredsställande i att ytterst få landsting har egna rökavvänjningskliniker så att detta viktiga arbete måste bedrivas i privat eller ideell regi.

17 Övrigt

Några remissinstanser tar i sina yttranden upp ytterligare frågor och förslag utöver dem som utredningen presenterat.

Ett par remissinstanser berör det svenska tobaksbolagets verksamhet ur internationellt perspektiv. *Folkhälsogruppen, Riksförbundet mot astma-allergi* och *NTS* fäster uppmärksamheten vid Tobaksbolagets export-

verksamhet och anser att utredningen borde ha föreslagit etiska riktlinjer för marknadsföringen av svensktillverkade tobaksprodukter i andra länder. Denna marknadsföring sker ofta med metoder som är förbjudna i Sverige, anför det. *Arbetsmiljöinstitutet* anser att riksdag och regering bör införa inskränkningar för Tobaksbolagets exportverksamhet. *NTS* påpekar det dilemma som kan föreligga genom att staten är dominerande ägare i ett kommersiellt tobaksbolag. Man förordar att endera tobaksmonopol återinförs och att monopolet då åläggs att aktivt arbeta för minskat tobaksbruk eller att Tobaksbolaget privatiseras helt och staten renodlar sin kontrollerande och reglerande roll. Även *Socialstyrelsen* anser att det statliga ägarintresset i ett kommersiellt tobaksbolag inverkat negativt på statsmakternas beslutsamhet att agera för att minska tobaksskadorna. *Socialstyrelsen* framhåller vidare att statsmakterna bör vara observanta på tobaksbolagens agerande och överväga att vidta särskilda åtgärder om ingen förändring till det bättre sker härvidlag.

Folkhälsogruppen anför att Sverige samtidigt med EG bör införa förbud mot införsel av tobak som säljs tull- och skattefritt på internationella samfärdsmedel, till ambassader och motsvarande.

Statens Handikappråd påpekar att människor med funktionshinder som är beroende av medhjälpare för sin dagliga livsföring och som själva är rökare, skall respekteras och även få hjälp att röka. Överenskommelser med assisterande personal bör göras om detta, och medhjälpare som har en överkänslighet mot tobak skall självfallet inte assistera i detta sammanhang, sägs det.

Landstinget i Jönköpings län anser att riksdagen bör fastställa ett övergripande mål för åtgärder inom tobaksområdet. Även operativa mål bör utarbetas.

Landstinget i Hallands län påtalar behovet av krafttag för att minska snusandet.

Malmö kommun framhåller vikten av att det utarbetas metoder för uppföljning och utvärdering av de åtgärder som presenterats av utredningen.

Till sist kan nämnas att *Cancerfonden* anser att behandlingen av betänkandet bör påskyndas så att proposition kan föreläggas riksdagen redan hösten 1990.

1. Förslag till Tobakslag

Härigenom föreskrivs följande

Inledande bestämmelse

1 § På grund av de hälsorisker och olägenheter som är förbundna med bruk av tobak meddelas i denna lag bestämmelser om

- begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen,
- begränsning av rökning i arbetslokaler,
- varningstexter och innehållsdeklaration på förpackningar till tobaksvaror,
- marknadsföring av tobaksvaror samt
- produktkontroll m.m. av tobaksvaror.

Begränsning av rökning i vissa lokaler och utrymmen

2 § Rökning är förbjuden

1. i lokaler som är avsedda för barnomsorg, skolverksamhet eller annan verksamhet för barn eller ungdom,
2. i lokaler som är avsedda för hälso- och sjukvård,
3. i lokaler som är avsedda för gemensamt bruk i bostäder och inrättningar med särskild service eller vård, och
4. på färdmedel i inrikes kollektivtrafik eller i lokaler och andra utrymmen som är avsedda att användas av den som reser med sådana färdmedel.

3 § I lokaler där en offentlig tillställning enligt 9 § allmänna ordningsstadgan (1956:617) eller en allmän sammankomst enligt 1 § lagen om allmänna sammankomster (1956:618) anordnas eller i lokaler som är avsedda att användas av den som deltar i en sådan tillställning eller sammankomst skall, om miljön inte är rökfri, finnas områden där rökning är förbjuden.

Vad som anges i första stycket gäller också andra lokaler dit allmänheten har tillträde.

Bestämmelserna i första och andra stycket gäller inte lokaler som anges i 2 §.

4 § I hotell och andra inrättningar där tillfällig bostad yrkesmässigt upplåts, skall i ett visst antal av de rum, sviter eller liknande som upplåts rökning vara förbjuden. I fråga om sovkupeér och andra utrymmen som upplåts för tillfällig bostad på sådana färdmedel som avses i 2 § 4 gäller i stället den bestämmelsen.

Restauranger och andra serveringsställen med mer än femtio sittplatser som är inrymda i lokaler som inte omfattas av 2 § 1-3, skall ha sittplatser inom ett eller flera områden i serveringslokalen där rökning är förbjuden.

5 § Bestämmelserna i 2-3 §§ gäller inte i fråga om bostäder och andra lokaler för boende som inte är tillfälligt.

6 § Rökning är trots bestämmelserna i 2 § 2-4 tillåten i delar av de lokaler eller andra utrymmen som avses där, om dessa delar särskilt avsatts för rökning. Detsamma gäller lokaler som avses i 2 § 1 och som är upplåtna enbart för personal.

Avvikelse från 2-4 §§ får göras om det finns särskilda skäl med hänsyn till utrymmets beskaffenhet eller användningssätt eller till omständigheterna i övrigt.

7 § Den som äger eller disponerar en lokal eller ett annat utrymme som omfattas av någon av bestämmelserna i 2-4 §§ svarar för att bestämmelserna följs.

Om någon trots tillsägelse röker där rökning inte är tillåten, får denne avvisas.

Begränsning av rökning i arbetslokaler

8 § Arbetsgivare och arbetstagare skall samverka för att arbetslokaler och liknande utrymmen i allt väsentligt blir rökfria. De skall särskilt verka för att de som vistas på en arbetsplats inte ofrivilligt utsätts för tobaksrök. Med arbetslokal och liknande utrymme avses här lokaler eller andra utrymmen som används för verksamhet enligt 1 kap. 2 § första stycket eller 3 § arbetsmiljölagen (1977:1160).

Varningstexter m.m.

9 § Förpackningar till tobaksvaror som är avsedda att i näringsverksamhet tillhandahållas konsumenterna inom landet skall i den utsträckning och på det sätt som regeringen föreskriver förses med texter som upplyser om de hälsorisker som är förbundna med bruk av tobak (varningstexter).

10 § Förpackningar till tobaksvaror som är avsedda att i näringsverksamhet tillhandahållas konsumenterna inom landet skall i den utsträckning och på det sätt som regeringen föreskriver förses med en deklaration som upplyser om skadliga ämnen och andra skadliga beståndsdelar som tobaksvaran innehåller eller ger upphov till (innehållsdeklaration).

11 § Tillverkare och importörer svarar för att förpackningar till tobaksvaror förses med varningstexter och innehållsdeklaration.

12 § En tobaksvara får inte i näringsverksamhet tillhandahållas konsumenterna inom landet, om den saknar varningstexter eller innehållsdeklaration eller om texten eller deklarationen är uppenbart oriktig.

Marknadsföring

13 § Om näringsidkare marknadsför tobaksvaror till konsumenterna skall de iaktta särskild måttfullhet. Särskilt gäller att reklam eller annan marknadsföring inte får vara påträngande, uppsökande eller uppmana till bruk av tobak.

Vid sådan marknadsföring som avses i första stycket får inte kommersiella annonser användas i ljudradio- eller televisionsprogram. Detta gäller även för sådana televisionssändningar som omfattas av lagen (1992:1356) om satellitsändningar av televisionsprogram till allmänheten och som kan tas emot endast i något annat land som är bundet av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet).

14 § Om det vid marknadsföring enligt 13 § första stycket används en kommersiell annons i periodisk skrift eller i annan därmed jämförbar skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig, skall annonsen återge sådana varningstexter och sådan innehållsdeklaration som enligt föreskrifter som avses i 9 och 10 §§ skall finnas på varans förpackning. Har flera varningstexter fastställts för varan, skall minst en av dem återges. Vid upprepad annonsering skall de olika varningstexterna användas omväxlande och om möjligt i lika stor omfattning.

Varningstexter och innehållsdeklaration skall i annonsen framträda tydligt och återges i ändamålsenlig form.

15 § En handling som strider mot 13 eller 14 § skall vid tillämpningen av marknadsföringslagen (1975:1418) anses vara otillbörlig mot konsumenter.

Produktkontroll m.m.

16 § Tillverkare och importörer av tobaksvaror som är avsedda att i näringsverksamhet tillhandahållas konsumenter inom landet skall, i den utsträckning som föreskrivs av regeringen, genom egna undersökningar eller på annat sätt utreda om de kemiska och toxikologiska egenskaperna hos tobaksvaror som tillverkas i eller förs in till Sverige har hälsovådliga effekter. I den utsträckning som föreskrivs av regeringen skall sådana tillverkare och importörer också redovisa undersökningsresultat och andra uppgifter som kan behövas för att bedöma varornas hälsorisker.

17 § Regeringen får, om det finns särskilda hälsoskäl, föreskriva att vissa slag av tobaksvaror inte får tillverkas i eller föras in till Sverige.

18 § Regeringen får föreskriva gränsvärden för skadliga ämnen eller andra beståndsdelar som tobaksvaror får innehålla eller ge upphov till. En vara som inte uppfyller föreskrifterna får inte tillverkas i eller föras in till Sverige för försäljning till konsumenter.

Bemyndiganden för myndighet att meddela föreskrifter

19 § Regeringen får överlämna till en myndighet att meddela sådana föreskrifter som anges i 9, 10 och 18 §§.

Tillsyn

20 § Den centrala tillsynen över att denna lag och föreskrifter som meddelas med stöd av lagen följs utövas av

1. Arbetarskyddsstyrelsen när det gäller lokaler och andra utrymmen som avses i 2 § och som är upplåtna enbart för personal, och
2. Socialstyrelsen när det gäller
 - a) miljöer som avses i 2 § och som inte är upplåtta enbart för personal,
 - b) lokaler som avses i 3-4 §,
 - c) varningstexter m.m. enligt 9-12 §§, och
 - d) produktkontroll m.m. enligt 16-18 §§.

Den omedelbara tillsynen utövas av

1. Yrkesinspektionen när det gäller lokaler och andra utrymmen för vilka Arbetarskyddsstyrelsen har den centrala tillsynen, och

2. den nämnd som fullgör kommunens uppgifter inom miljö- och hälsoskyddsområdet när det gäller

- a) övriga miljöer som avses i 2 §, och
- b) lokaler som avses i 3-4 §.

Länsstyrelsen utövar inom länet tillsyn enligt andra stycket 2.

21 § Socialstyrelsen får meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att bestämmelserna i 9-12 §§ och 16-18 §§ eller med stöd av dem meddelade föreskrifter skall följas.

I andra fall får en tillsynsmyndighet som anges i 20 § andra och tredje stycket meddela de förelägganden eller förbud som behövs för att lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen skall följas.

I beslut om föreläggande eller förbud får tillsynsmyndigheten sätta ut vite. Vitet får inte förvandlas.

22 § En tillsynsmyndighet får besluta att en tobaksvara skall tas om hand, om den bjuds ut till försäljning eller uppenbart är avsedd att bjudas ut till försäljning i strid mot lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen. Kronofogdemyndigheten skall vid behov lämna handräckning när en vara skall tas om hand.

Om en vara har tagits om hand, får ägaren under tillsynsmyndighetens kontroll vidta de rättelser som behövs för att varan skall få säljas. Varan skall återlämnas om det görs sannolikt att den inte kommer att säljas i strid mot lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av denna. I annat fall får varan förstöras genom tillsynsmyndighetens försorg.

Ett beslut enligt första stycket gäller omedelbart, om inte något annat anges i beslutet.

23 § En tillsynsmyndighet har rätt att på begäran få de upplysningar, handlingar, varuprover och liknande som behövs för myndighetens tillsyn enligt denna lag.

24 § För att fullgöra sina uppgifter enligt denna lag har en tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som berörs av lagen eller av föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och får där göra undersökningar och ta prover. För uttagna prov betalas inte ersättning. Kronofogdemyndigheten skall lämna den handräckning som behövs för tillsynen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet att ersätta en tillsynsmyndighets kostnader för provtagning och undersökning av prov.

25 § Den som har tagit befattning med något ärende enligt denna lag får inte obehörigen röja eller på annat sätt använda sig av vad han därvid fått veta om yrkeshemligheter eller affärsförhållanden.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

Överklagande

26 § Beslut av den i 20 § angivna nämnden enligt denna lag eller enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen får överklagas hos länsstyrelsen. Länsstyrelsens beslut får överklagas hos länsrätten.

Yrkesinspektionens beslut enligt denna lag får överklagas hos Arbetarskyddsstyrelsen. Arbetarskyddsstyrelsens beslut får inte överklagas.

De beslut som Socialstyrelsen har meddelat med stöd av 21 § första stycket eller 22 § får överklagas hos länsrätten.

Prop. 1992/93:185
Bilaga 4

27 § Beslut om en föreskrift enligt 18 § eller 24 § andra stycket som en myndighet har meddelat med stöd av ett bemyndigande får inte överklagas.

Beslut om föreskrifter enligt 9 § eller 10 § som en myndighet har meddelat med stöd av ett bemyndigande får överklagas hos regeringen av tillverkare av tobaksvaror och importörer av tobaksvaror som är avsedda att säljas till konsumenter inom landet.

Denna lag träder i kraft, såvitt avser 13 § andra stycket andra meningen, den dag regeringen bestämmer och i övrigt den 1 juli 1993, då lagen (1975:1154) om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror samt lagen (1978:764) med vissa bestämmelser om marknadsföring av tobaksvaror upphör att gälla.

Beslut om varningstext eller innehållsdeklaration som gäller den 1 juli 1993 skall fortsätta att gälla till dess annat har föreskrivits med stöd av denna lag.

Lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

Härigenom föreskrivs att 14 § lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomar¹, i paragrafens lydelse enligt lagen (1992:1529) om ändring i nämnda lag, samt ikraftträdandebestämmelsen till ändringslagen skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

14 §

Länsrätt prövar

1. mål enligt skatte-, taxerings-, uppbörds-, folkbokförings- och bilregisterförfattningarna samt lagen (1989:479) om ersättning för kostnader i ärenden och mål om skatt, m.m. i den utsträckning som är föreskrivet i dessa författningar,

2. mål enligt socialtjänstlagen (1980:620), lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, lagen (1988:153) om bistånd åt asylsökande m.fl., lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., lagen (1985:569) om införande av lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m., lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, smittskyddslagen (1988:1472), karantänslagen (1989:290), lagen (1970:375) om utlämning till Danmark, Finland, Island eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, körkortslagen (1977:477) och lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn, allt i den utsträckning som är föreskrivet i dessa lagar samt mål enligt 6 kap. 21 § och 21 kap. föräldrabalken,

3. mål som avses i 24 § lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet,

4. mål som avses i 6 § första stycket lagen (1985:206) om viten,

5. mål som överklagas från allmän försäkringskassa i den utsträckning som är särskilt föreskrivet,

6. mål som avses i 12 § lagen (1992:1527) om teleterminalutrustning, 6. mål som enligt bestämmelse i annan lag skall prövas av länsrätt.

7. mål om överprövning enligt 6 kap. lagen (1992:1528) om offentlig upphandling.

Mål som överklagas från Riksförsäkringsverket med tillämpning av 20 kap. 11 § lagen (1962:381) om allmän försäkring prövas av länsrätten i Stockholms län.

Länsrätten i Östgötlands län prövar mål enligt luftfartslagen (1957:297) i den utsträckning som är föreskrivet i den lagen.

Förekommer vid mer än en länsrätt flera mål enligt skatte-, taxerings- eller uppbördsförfattningarna som har nära samband med varandra, får

¹ Lagen (1971:289) omtryckt 1981:1323.

målen handläggas vid en av länsrätterna, om det kan ske utan avsevärd olägenhet för någon enskild. Närmare föreskrifter om överlämnande av mål mellan länsrätter meddelas av regeringen.

Prop. 1992/93:185
Bilaga 4

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993 i vad gäller 14 § första stycket punkten 2 och i övrigt den 1 juli 1993.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1993-02-26

Närvarande: justitierådet Per Jermsten, regeringsrådet Stig von Bahr, justitierådet Inger Nyström.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 4 februari 1993 har regeringen på hemställan av statsrådet Könberg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. tobakslag,
2. lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av regeringsrättssekreteraren Peter Enander.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 11 mars 1993	10
1. Inledning	10
2. Tobaksbruket i ett folkhälsoperspektiv	13
2.1 Tobaksvanornas utveckling	13
2.2 Tobakens skadeverkningar	14
2.3 Tobaksbruk i ett hälsopolitiskt perspektiv	15
3 Tidigare åtgärder i Sverige och åtgärder i andra länder	16
3.1 Sverige	16
3.2 Övriga länder i Norden	17
3.3 EG-länder	18
3.4 Vissa länder utanför Europa	19
4 Förslag till åtgärder	20
4.1 Allmänt	20
4.2 Begräsninga av rökning	21
4.3 Handel med tobak	29
4.4 Varningstexter m.m.	32
4.5 Reklam och annan marknadsföring av tobak	33
4.6 Produktkontroll m.m.	36
4.7 Den lagtekniska utformningen	40
4.8 Tillsyn m.m.	41
4.9 Vissa sekretessfrågor	46
5 Kostnader och ikraftträdande	47
6 Upprättade lagförslag	48
7 Specialmotivering	49
7.1 Förslag till tobakslag	49
7.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1529) om ändring i lagen (1971:289) om allmänna förvaltnings- domstolar	61
8 Hemställan	62
9 Beslut	62
Bilaga 1 Sammanfattning av Tobaksutredningens betänkande (SOU 1990:29) Tobakslag	63
Bilaga 2 Tobaksutredningens författningsförslag	68
Bilaga 3 Sammanställning av remissyttranden	73
Bilaga 4 Lagrådsremissens lagförslag	92
Bilaga 5 Lagrådets yttrande	99